

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DERS KİTAPLARINDAKİ GRAFİK GEREÇLERİN EĞİTİM TEKNOLOJİSİ İLKELERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aynur SİVRİKAYA
Eğitim Bilimleri Bölümü
(Eğitim Teknolojisi)

Ocak - 1989
ESKİŞEHİR

JÜRİ ÜYELERİ

İmzası

Başkan.....	
Üye.....	
Üye.....	

Tezin Kabul Edildiği Tarih ../../1989

YAZAR

YÜKSEK LİSANS

EĞİTİM TEKNOLOJİSİ

Özgeçmiş

- 1964 Eskişehir'de doğdu.
- 1981 Eskişehir Bahçelievler Lisesi'ni bitirdi.
- 1986 Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yabancı Diller
Almanca Öğretmenliği Bölümünü bitirdi.

ÖNSÖZ

Öğretme-öğrenme süreçlerinde yer alan ve geçmişî Milâttan önceki devirlere kadar uzanan, yazılı ve basılı gereçlerden biri olan ders kitabı, hem bu sürecin ayrılmaz bir parçası olması hem öğrencinin öğrenme yaşantılarına kaynaklık etmesi nedeniyle, temel bir eğitim aracı olarak önemini günümüzde de sürdürmektedir. Böylesine önemli temel bir araç olan ders kitabının, davranış bilimlerinden elde edilen bulgulara dayalı olarak ortaya konan ölçütlere uygunluk göstermesi, onun niteliklerini daha da artıracaktır. Bu durum ise ders kitabından gerek öğrencilerin gerekse öğretmenlerin daha verimli bir biçimde yararlanmasına olanak sağlayacaktır.

Bu araştırma ile ilkökul ders kitaplarında yer alan resim ve fotoğrafların eğitim teknolojisi ilkelerine ne derece uyduğu gösterilmeye çalışılmıştır.

Bu araştırmanın ortaya çıkmasında birçok kişinin yakın ilgi ve desteğini gördüğümü belirtmeden geçemeyeceğim.

Yoğun bir çalışma ortamı içinde olmasına karşın bu tezin hazırlanmasındaki destek ve yardımlarından dolayı, tez danışmanım Sayın Doç.Dr. Alişan HİZAL'a ne kadar teşekkür etsem azdır.

Konum ile ilgili kaynaklarından ve bilgilerinden

yararlandığım Sayın Prof.Dr. Kâmuran ÇİLENTİ'ye ve Sayın Yrd.Doç.Dr. Gürhan CAN'a ayrı ayrı teşekkür ederim.

Bu araştırmanın ortaya çıkmasında katkısı olan bir başka kişi de, arkadaşım, Arş.Gr. Gülsün KURUBACAK'tır. Kendisine minnet borçluyum.

Yüksek Lisans çalışmama başladığım ilk günden beri maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen anne-baba ve kardeşlerime de teşekkür etmeden geçemeyeceğim.

Bu araştırmanın daktiloya geçirilmesinde dikkat ve sabrını esirgemeyen Sayın Atilâ ONUR'a da teşekkür ederim.

Eskişehir, Ocak 1989

Aynur SİVRİKAYA

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ.....	iii
TABLolar LİSTESİ.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
BÖLÜM	
I. SORUN.....	1
Araştırmanın Amacı.....	50
Araştırmanın Önemi.....	51
Sayıltılar.....	52
Sınırlılıklar.....	52
Tanımlar.....	53
II. YÖNTEM.....	54
Araştırma Modeli.....	54
Evren ve Örneklem.....	54
Verilerin Toplanması.....	55
Verilerin Çözümü ve Yorumlanması.....	58
III. BULGULAR VE YORUM.....	60
IV. ÖZET, YARGI VE ÖNERİLER.....	137
EK	
I. DERS KİTAPLARINDAKİ RESİM VE FOTOĞRAFLARI EĞİTİM TEKNOLOJİSİ İLKELERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ.....	148
KAYNAKÇA.....	151

TABLÖLÄR LİSTESİ

<u>TABLO</u>		<u>Sayfa</u>
1	DÖRDÜNCÜ SİNİF KİTAPLARI RESİMLERİNİN BAŞATLIK İLKESİNE GÖRE DURUMU.....	61
2	DÖRDÜNCÜ SİNİF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ BAŞATLIK İLKESİNE GÖRE DURUMU.....	62
3	BEŞİNCİ SİNİF KİTAPLARI RESİMLERİNİN BAŞATLIK İLKESİNE GÖRE DURUMU.....	63
4	BEŞİNCİ SİNİF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ BAŞATLIK İLKESİNE GÖRE DURUMU.....	64
5	DÖRDÜNCÜ SİNİF KİTAPLARI RESİMLERİNİN BASİTLİK İLKESİNE GÖRE DURUMU.....	65
6	DÖRDÜNCÜ SİNİF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ BASİTLİK İLKESİNE GÖRE DURUMU.....	66
7	BEŞİNCİ SİNİF KİTAPLARI RESİMLERİNİN BASİTLİK İLKESİNE GÖRE DURUMU.....	67
8	BEŞİNCİ SİNİF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ BASİTLİK İLKESİNE GÖRE DURUMU.....	68
9	DÖRDÜNCÜ SİNİF KİTAPLARI RESİMLERİNİN UYUM İLKESİNE GÖRE DURUMU.....	69
10	DÖRDÜNCÜ SİNİF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ UYUM İLKESİNE GÖRE DURUMU.....	70

TABLOSayfa

11	BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN UYUM İLKESİNE GÖRE DURUMU.....	71
12	BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ UYUM İLKESİNE GÖRE DURUMU.....	72
13	DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN DENGE İLKESİNE GÖRE DURUMU.....	73
14	DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ DENGE İLKESİNE GÖRE DURUMU.....	74
15	BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN DENGE İLKESİNE GÖRE DURUMU.....	75
16	BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ DENGE İLKESİNE GÖRE DURUMU.....	76
17	DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN PERSPEKTİF İLKESİNE GÖRE DURUMU.....	77
18	DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ PERSPEKTİF İLKESİNE GÖRE DURUMU.....	78
19	BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN PERSPEKTİF İLKESİNE GÖRE DURUMU.....	79
20	BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ PERSPEKTİF İLKESİNE GÖRE DURUMU.....	80
21	DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN FİZİKİ KALİTE DURUMU.....	81
22	DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ FİZİKİ KALİTE DURUMU.....	82

23	BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN FİZİKİ KALİTE DURUMU.....	83
24	BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ FİZİKİ KALİTE DURUMU.....	84
25	DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN ÖĞRENCİ ÖZELLİKLERİNE UYGUNLUK DURUMU.....	85
26	DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ ÖĞRENCİ ÖZELLİKLERİNE UYGUNLUK DURUMU.....	86
27	BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN ÖĞRENCİ ÖZELLİKLERİNE UYGUNLUK DURUMU.....	87
28	BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ ÖĞRENCİ ÖZELLİKLERİNE UYGUNLUK DURUMU.....	88
29	DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN METNE YAKINLIK DURUMU.....	89
30	DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ METNE YAKINLIK DURUMU.....	90
31	BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN METNE YAKINLIK DURUMU.....	90
32	BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ METNE YAKINLIK DURUMU.....	91
33	DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN METNİ AÇIKLAYIP YORUMLAMA DURUMU.....	92
34	DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ METNİ AÇIKLAYIP YORUMLAMA DURUMU.....	93

35	BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN METNİ AÇIKLAYIP YORUMLAMA DURUMU.....	94
36	BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ METNİ AÇIKLAYIP YORUMLAMA DURUMU.....	95
37	DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN METNİ TAMAMLAMA DURUMU.....	96
38	DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ METNİ TAMAMLAMA DURUMU.....	97
39	BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN METNİ TAMAMLAMA DURUMU.....	98
40	BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ METNİ TAMAMLAMA DURUMU.....	99
41	KİTAPLARDAKİ RESİMLERİN BAŞATLIK İLKESİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI.....	100
42	KİTAPLARDAKİ FOTOĞRAFLARIN BAŞATLIK İLKESİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI.....	102
43	KİTAPLARDAKİ RESİMLERİN BASİTLİK İLKESİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI.....	104
44	KİTAPLARDAKİ FOTOĞRAFLARIN BASİTLİK İLKESİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI.....	106
45	KİTAPLARDAKİ RESİMLERİN UYUM İLKESİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI.....	108
46	KİTAPLARDAKİ FOTOĞRAFLARIN UYUM İLKESİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI.....	110

47	KİTAPLARDAKİ RESİMLERİN DENGİ İLKESİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI.....	111
48	KİTAPLARDAKİ FOTOĞRAFLARIN DENGİ İLKESİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI.....	113
49	KİTAPLARDAKİ RESİMLERİN PERSPEKTİF İLKESİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI.....	115
50	KİTAPLARDAKİ FOTOĞRAFLARIN PERSPEKTİF İLKESİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI.....	117
51	KİTAPLARDAKİ RESİMLERİN FİZİKİ KALİTE DURUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	119
52	KİTAPLARDAKİ FOTOĞRAFLARIN FİZİKİ KALİTE DURUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	121
53	KİTAPLARDAKİ RESİMLERİN ÖĞRENCİ ÖZELLİKLERİNE UYGUNLUK DURUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	123
54	KİTAPLARDAKİ FOTOĞRAFLARIN ÖĞRENCİ ÖZELLİKLERİNE UYGUNLUK DURUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	125
55	KİTAPLARDAKİ RESİMLERİN METNE YAKINLIK DURUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	127
56	KİTAPLARDAKİ FOTOĞRAFLARIN METNE YAKINLIK DURUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	128
57	KİTAPLARDAKİ RESİMLERİN METNİ AÇIKLAYIP YORUMLAMA DURUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	130
58	KİTAPLARDAKİ FOTOĞRAFLARIN METNİ AÇIKLAYIP YORUMLAMA DURUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	131

TABLOSayfa

59	KİTAPLARDAKİ RESİMLERİN METNİ TAMAMLAMA DURUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	132
60	KİTAPLARDAKİ FOTOĞRAFLARIN METNİ TAMAMLAMA DURUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	134

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil</u>	<u>Sayfa</u>
1. Dik ve Yatay Çizgi Örneği.....	19
2. Diyagonal Çizgi Örneği.....	19
3. Eğri Çizgi Örneği.....	20
4. Şekil Gösterimi İle İlgili Örnekler.....	20
5. Şekil Gösterimi ile İlgili Örnekler.....	20
6. Ton Gösterimi İle İlgili Örnekler.....	22
7. Renk Üçgeni.....	23
8. Görsel Araç Düzenleme İlkeleriyle İlgili Şekiller:..	26
8.1. Numaralı Şekil.....	26
8.2. Numaralı Şekil.....	26
8.3. Numaralı Şekil.....	27
8.4. Numaralı Şekil.....	27
8.5. Numaralı Şekil.....	28
8.6. Numaralı Şekil.....	28
8.7. Numaralı Şekil.....	31
8.8. Numaralı Şekil.....	33
8.9. Numaralı Şekil.....	33

BÖLÜM I

SORUN

Konuşma ve yazmadan sonra, insanoğlunun bilgi yaymadaki en önemli buluşlarından olan kitaplar (Gökdağ, 1985, s.13) arasında ders kitapları, yüzyıllardan beri en eski ve en yaygın biçimde kullanılan bir öğretim ortamı ve öğrenme kaynağıdır. Geçmiş uzun devirlere dayanan, öğretme-öğrenme süreçlerinde temel bir kaynak olan ders kitapları eğitim teknolojisi alanı içinde ele alınmaktadır.

Eğitim literatürüne 1960'ların ilk yıllarında Amerika Birleşik Devletlerinde giren, sonra diğer ülkelere yayılan Eğitim Teknolojisi "... davranış bilimlerinin verilerinden yararlanarak geliştirilen ve bireyin eğitiminde işe koşulan bir disiplindir..." (Alkan, 1984, s.17). Bir başka söyleyişle Eğitim Teknolojisi "... davranış bilimlerinin iletişim ve öğrenmeyle ilgili verilerine dayalı olarak, eğitimle ilgili ulaşılabilir insan gücü ve insan gücü dışı kaynakları, uygun yöntem ve tekniklerle akıllıca ve ustaca kullanıp, sonuçları değerlendirerek, bireyleri eğitimin özel amaçlarına ulaştırma yollarını inceleyen bilim dalıdır..." (Çilenti, 1984, s.29).

İçinde eğitimin özel amaçları, öğrenciler, insan gücü, öğretme yöntem ve teknikleri, yer donatım ve eğitim araçları gibi insan gücü dışı kaynaklar, öğrenme durumları, davranış bilimlerinin verileri, değerlendirme öğelerini bulunduran eğitim teknolojisi, bu öğeleri sistem bütünlüğü içinde bir araya getirerek etkili bir eğitimin gerçekleştirilmesinde yardımcı olmaktadır.

Yukarıda sözü edilen, eğitim teknolojisinin öğeleri arasında yer alan insan gücü, öğrenci ve öğretmenle, çevrede bulunan eğitime yardımcı olacak diğer kişileri kapsamaktadır. Yer, donatım ve eğitim araçları gibi insan gücü dışındaki kaynaklar ise teknolojinin, eğitim yapılacak çevrede var olan olanak ve ürünleri; yani çevreki insan gücünün dışında kalan ve eğitime yardımcı olabilecek bütün öğretim araç ve gereçleridir. Bunlar öğretilecek konu ile ilgili eşya ile olgu ve olayların kendileri olabileceği gibi; onlarla ilgili örnekler, modeller, dramatik etkinlikler, geziler, hareketli filmler, televizyon ve radyo programları, film şeritleri, slaytlar, plaklar, manyetik şeritler, resimler, çizimler, karikatürler, planlar, haritalar, grafikler, afişler, işaretler, formüller, sözlü iletişim teknikleri ile el ilanı, broşür, gazete, dergi, kitapçık, ansiklopedi, sözlük ve ders kitabı gibi yazılı ve basılı gereçler ve teknikler de olabilir (Çilenti, 1977, ss.14-15). Bu öğretim araç ve gereçlerinin eğitimin verimliliğini artırması nedeniyle eğitim süreci içinde önemli bir yeri bulunmaktadır.

Somuttan soyuta doğru yapılan sınıflama içinde yer alan öğretim araç, gereç ve teknikleri, belli bir

konuda eğitim görececek öğrencilerin, kazanacakları davranışlar olarak belirlenmiş olan hedeflere ulaşabilmeleri için öğretmen tarafından düzenlenen eğitim çevresini oluşturan öğrenme durumlarında, bazen öğrenciye iletilecek mesajlar olarak, bazen de mesajları taşıyan iletişim kanalları olarak kullanılmaktadır (Çilenti, 1977, s.15).

Yukarıda listesi verilen öğretim araçlarına bakıldığında ders kitaplarının eğitim teknolojisinin öğelerinden biri olan "insan gücü dışı kaynaklar" arasında yer alan birçok araç, gereç ve yöntem çeşidinden yalnızca bir tanesi olduğu görülebilmektedir.

Eğitim etkinlikleri içinde ders kitapları, mesajın öğrenciye iletilmesini sağlayan kanal durumundadır. Ders kitabındaki mesajlar yazı, işaret, resim, çizim gibi sembollerden oluşmaktadır. Ders kitabı yazarları iletmek istedikleri sembollerden oluşan mesajları toplayıp, basılı bir hale getirdikten sonra öğretmen ve öğrencilere iletmektedirler.

Basılı eğitim araçlarından olan ders kitapları tarihsel bir gelişme sonucunda, çağdaş eğitim teknolojisi içinde, bugünkü yerini almıştır. Edinilen bugünkü bilgilere göre M.Ö. 3000 yıl öncesinde, kil tabletler halindeki dünyanın en eski kitapları Asurlar ve Babiller'de görülmektedir. Daha sonra eski Mısır'da M.Ö. 4000 yıllarında papirüs ruloları üzerine yazılmış resimli ve çizimli matematik ve tıp kitapları halinde ders kitapları ortaya çıkmıştır. Ancak baskı tekniklerinin ortaya çıkmasına kadar, elle yazılmaları nedeniyle, sınıflarda öğrencilerin

eline verilecek yerde, edinilmiş bilgileri kaydedilmiş olarak saklayıp, daha sonraki kuşaklara aktaracak araçlar olarak kullanılmıştır. M.S. 15. yüzyılda Batı Dünyası'nda baskı tekniklerinin ortaya çıkışı, kitap yapımında yeni bir devir açmıştır. Yazılan kitapların sayısı artarak, Avrupa'nın her köşesine kitaplar ulaşmış yeni kütüphanelerin, okulların kurulması ve gelişmesi başlamıştır. Her öğrencinin eline verilebilecek kadar çoğaltılan ders kitapları, okullarda belli düzeylerde verilmekte olan bilgilerin belli çerçeve ve ölçüler içinde standartlaşmasına yol açarak, eğitimin vazgeçilmez temel ögesi haline gelmiştir. Ancak M.S. 18. yüzyılda, fen bilimlerinin gelişmesi ile beraber, yeni kuşaklara yalnızca teoride değil, pratikte de yeni davranışlar kazandırma gerekliliği ortaya çıkmıştır. Böylece ders kitapları yanında, pratik bilgi ve beceriler kazandırabilecek yeni yeni ders araçları gelişmeye ve eğitimde kullanılmaya başlanmıştır. Bu gelişme, eğitimin tek kaynağı halinde olan ders kitabının 19. yüzyıl sonlarında tahtından inmesine ve eğitimdeki yerini yavaş yavaş geliştirmekte olan diğer araçlarla paylaşmasına neden olmuştur. Böylece günümüzde artık ders kitabı ile diğer öğretim araçları, etki ve kullanışlılık bakımından birbirine denk bir önem kazanmıştır (Çilenti, 1977, s.15-16). Bu nedenle içinde bulunduğumuz yüzyılda, öğretme-öğrenme süreçlerinde, eğitimin verimliliğini artırmaya yönelik, bilgisayardan ders kitaplarına kadar çok çeşitli araç ve gereçten yararlanılmaktadır.

Eğitimin verimliliğinin artırılması, öğretim etkinliklerinde yer alan ne karmaşık ne basit ne de modern eğitim araçlarına bağlıdır. Önemli olan uygun araç-gereç ve yöntemleri, öğrencilerin belirlenen özelliklere ya da davranış gruplarına ulaşmasını sağlayacak biçimde hazırlamak ve kullanmaktır (Çilenti, 1984, s.77). Bunun için gelişen teknolojiye koşut olarak ortaya çıkan modern ve karmaşık eğitim araçlarıyla birlikte öğretme-öğrenme süreçlerinde temel bir kaynak olarak kullanılan ders kitapları, sahip olması gereken özelliklere göre hazırlanması ve amaca uygun bir biçimde kullanılması halinde eğitimin verimliliğini daha çok artıracaktır.

Belli sınıflarda okutulması hesaba katılarak, belli bir derste kullanılmak üzere, o dersin bilgilerini temel olarak işleyen, yazılmış veya basılmış yaprakların bir araya getirilmesiyle oluşturulan bir öğretim aracı (Cross and Cypher, 1961, s.240) olarak tanımlayabileceğimiz ders kitabı; kavramları, olguları, genelleme ve soyutlamaları ardışık bir şekilde sunabilmenin en etkin yoludur (Gökdağ, 1986, s.13).

Eğitim süreci içinde gerçekleştirilen öğretim etkinliklerinde, öğretmenin temel yardımcısı durumunda olan ders kitapları öğretmenin gücünü daha iyi kullanmasına ve dersini daha sistemli bir biçimde yürütmesine olanak vermektedir. Aynı zamanda ders kitabı yardımıyla öğrenciler de, öğretmenin anlattıklarını istedikleri zaman, istedikleri yerde ve istedikleri hızla tekrar etme olanağına sahip bulunmaktadır. Özellikle öğrenme güçlüğü olan,

yavaş öğrenen öğrenciler için ders kitabı, sözel öğretimin yarattığı boşluğu doldurmaya olanak vermesi bakımından da önemlidir (Üzyürek, 1986, s.101-102).

Ders kitapları ucuza sağlanabilme, kolay taşınabilme, her zaman el altında bulundurulabilme, sürekli döküman olabilme gibi üstünlüklere de sahip bulunmaktadır (Okan, 1983, s.62). Ayrıca eşya, olgu ve olayları yazılı sembollerle ve işaretlerle ifade etmeleri nedeniyle ders kitapları eğitim yönünden oldukça soyut yaşantıların kazandırılmasına da yardımcı olmaktadır. Ders kitaplarının soyutluğu fotoğraf, resim, çizim, grafik vb. gibi görsel araçların katılmasıyla bir ölçüde giderilebilmektedir. Ama kullanılabilmeleri için kişilerin okur yazar olmaları ve kullanılan yazının konuşma dilini bilmeleri gerekmektedir (Çilenti, 1984, s.109).

İyi hazırlanmamış ders kitapları bilginin genel düzeyde sunulması nedeniyle bireysel farklılıkları önemsemekte ve öğretimi standartlaştırma eğilimi göstermektedir. Bunun yanı sıra ders kitapları önceden planlandıkları için yerel durumlara ya da değişen ihtiyaçlara göre ayarlanamamaktadır (Cross and Cypher, 1961, s.242).

Bilgi kaynağı olarak öğrenciyi dersin hedefleri yönünde güdüleyen ve eğiten temel bir basılı eğitim aracı olan ders kitabının, yazım ve basımı belirli bir plan, program ve işbirliğini gerektiren oldukça kapsamlı ve karmaşık süreçleri içermektedir. Üzde kitap, bir bilim ve eğitim endüstrisi ürünüdür. Bir ders kitabının hazırlanıp, öğretmen ve öğrencilerin hizmetine sunulmasında,

yazarlardan, ressamalara, editörlere, matbaacılara kadar birçok kimsenin emeği bulunmaktadır. Bu kimseler ortaklaşa bazı görev ve sorumlulukları yüklenerek sürekli bilgi alış-verişinde bulunarak, iyi bir ders kitabı meydana getirmeye çalışmaktadırlar (Alkan, 1979, s.247).

Öğretme-öğrenme sürecinde diğer eğitim araç, gereç ve teknikleriyle birlikte yaygın olarak kullanılan ders kitapları, bazı durumlarda konuyu genel çizgileriyle anlamada, temel okuma aracı olarak, bazen de araştırma, inceleme, deney yapmada yardımcı olacak biçimde kullanılmaktadır (Alkan, 1979, s.248). Ancak ders kitaplarının etkili bir biçimde kullanılabilmesi için genel olarak sahip olması gereken bazı özellikleri; eğitim ve öğretim yönünden etkililik derecesini belirleyen bir takım içerik ve içeriğin düzeni ile ilgili özellikleri, kullanışlılığı, kolay okunurluğu, çekiciliği ve dayanıklılığını sağlayan biçim ile ilgili özellikleri taşıması gerekmektedir. Bu özellikler hakkında kısaca bilgi vermek ders kitaplarının daha iyi tanınması açısından yararlı olacaktır.

İçerikle İlgili Özellikler

Ders kitaplarının özellikleri konusunda üzerinde durulması gereken ilk konu sunulan bilginin içeriğidir. Çünkü ders kitabının kullanımındaki amaç öğrencinin öğrenme sürecine bağlı olarak verilmesi gereken bilgileri vererek eğitimin amaçlarının gerçekleşmesine yardım etmektir (Cross and Cypher, 1961, s.241). Bundan dolayı içerik, ders programlarının hedeflerine uygun olmalıdır.

Bunun yanında içeriğin bilimsel ve edebi değeri olmalı, kazandırılacak bilgiler doğru, nesnel ve en son bilgiyi içermelidir. İçerik ve içeriğin sunuluşu, öğrencilerin yaş ve olgunluk seviyelerine uygun olmalı, öğrencilerin gereksinmelerini karşılayabilmelidir. Konuların sunulmasında basitten karmaşığa doğru gidilerek ders kitabının anlaşılır olması sağlanmalıdır. Anlatım uslûbu ve sözcükler de hedef alınan öğrenci düzeyine uygun olmalıdır (Alkan, 1979, s.245-246; Tebliğler Dergisi, 1957, sayı: 963,79; Okan, 1983, s.62; Akgün ve diğerleri, 1962, s.14).

İçeriğin Düzeni

İçeriğin düzeni açısından da ders kitapları, program hedeflerine uygun bir yapı ve organizasyona sahip olmalıdır. Bu nedenle bölümler ve üniteler sonunda iyi düzenlenmiş özetlere ve tekrarlara yer verilmelidir. Öğrencilerin aradıkları konuları kolayca bulabilecekleri eksiksiz ve kolaylıkla kullanılacak biçimde dizin ve içindekiler bölümü bulunmalıdır. Öğrencileri, kendi kendilerine çalıştırmaya, araştırmaya, gözlem ve deney yapmaya yöneltici sorular, alıştırmalar, deneyler içermelidir. Önerilen etkinlikler bilgi kazandırıcı ve pratik olmalıdır. Kitapların sonunda yeni kelimeleri ve gerekli terimleri açıklayıcı, alfabetik sırada sözlük ile sınıf seviyesine uygun olarak hazırlanmış yeni ve zengin yapıtları içeren kaynaklar listesi yer almalıdır (Alkan, 1979, s.246; Tebliğler Dergisi, 1957, sayı: 963, s.79); Çakmakçıoğlu, 1964, s.4).

Biçimsel Özellikler

Kağıt Cinsi

Ders kitaplarında kullanılan kağıtların gözü yormaması için fazla parlak olmayan mat; çabuk yıpranmaması ve şeklinin bozulmaması için sağlam ve iyi kalitede olması gerekmektedir. Ülkemizde yayımlanan bir çok basılı eğitim araçlarının resim ve fotoğraflarının silik durumda bulunmasının başlıca nedenlerinden biri kullanılan kağıdın kalite bakımından istenilen özellikleri taşınamamasıdır (Oğuzkan, 1983, s.204-305; Alkan, 1979, s.246; Çakmakçıoğlu, 1964, s.3-5; Tebliğler Dergisi, 1957, sayı: 963, s.79).

Kapak ve Cilt

Kitapların dayanıklılığını arttırması nedeniyle, kitabın cildi sağlam, dağılmaması için dikişli, uzun ömürlü olması için de karton veya bez ciltten olmalıdır. Sağlam ve çocuğun hoşuna giden, kompozisyonu iyi, çekici bir kapak, ders kitabının okunma ve uzun süre saklanma şansını çoğaltmaktadır (Oğuzkan, 1983, s.306; Tebliğler Dergisi, 1957, sayı: 963, s.79; Alkan, 1979, s.246).

Harfler

Ders kitabının metninde kullanılan harfler çocuğun yaşına uygun olmalıdır. Kullanılan harflerin boyu birinci, ikinci, üçüncü sınıf öğrencileri için 12 punto'dan küçük olmamalıdır. Dördüncü ve beşinci sınıf öğrencileri

için hazırlanan ders kitaplarında 10 puntoluk harfler kullanılabilir. Harf çeşitleri süslü değil, sade olmalıdır. Ders kitabının metni büyük harflerle yazılmamalı, çok çeşitli harfler kullanılmamalıdır (Oğuzkan, 1983, s.305; Akgün ve diğerleri, 1962, s.103).

Yazım ve Noktalama İşaretleri

Ders kitaplarında yer alan yazıların dilbilgisi bakımından aksak ve yanlış yönleri bulunmamalıdır, yazımda kesinlikle birlik sağlanmalıdır. Noktalama işaretlerinin kullanılışı da kurallara uygun olmalıdır (Oğuzkan, 1983, s.305; Alkan, 1979, s.245).

Sayfa Düzeni

Ders kitaplarındaki sayfaların normal aralıklı veya normalden çok aralıklı satırlarla dizilmesi, sayfa kenarlarında geniş boşluklar bırakılması tercih edilmelidir. Harflerin büyüklüğü, satır ve harf aralıkları öğrencinin özelliklerine uygun ve güzellik duygularını geliştirici nitelikte olmalıdır. Okuma rahatlığı yönünden çift sütun yerine tek sütun olarak düzenlenen sayfalar kullanılmalıdır. Özellikle ilkökul 1. devre öğrencileri için paragraflar kısa tutulmalıdır. Bilgiye dayanan malzemeler olan ders kitaplarının kolay okunması ve anlaşılması için yapılacak düzenlemede grafik gereçlerin ve bunların sayfaya yerleştirilmesi de çok önemlidir. Bu nedenle yazı ve grafik gereçler birbirine karışmamalı, ayrı ayrı alanları kaplamalıdır (Oğuzkan, 1983, s.305; Alkan, 1979, s.246; Akgün ve diğerleri, 1962, s.103).

Grafik Gereçler

Grafik gereçler ders kitaplarında yer alması gereken resim, fotoğraf, tablo, grafik, şekil vb. görsel nitelik taşıyan öğelerdir (Hızal, 1983, s.112). Bu nedenle ders kitaplarında konuları açıklayıcı ve aydınlatıcı grafik gereçler yeterince kullanılmalı ve ilgili olduğu metnin yanında bulunmalıdır. Ayrıca bunlar açık, temiz, çekici ve basıldıkları zaman güzelliklerini kaybetmeyecek biçimde olmalı, gerektiğinde bunların altlarında kısa ve özlü yazılar veya başlıklar kullanılmalıdır (Tebliğler Dergisi, 1957, sayı: 963, s.79). Ders kitaplarındaki grafik gereçler çocuğun çevresine ait, çocuğun karşılaştığı, onun anlayacağı, zorluk çekmeyeceği biçimde ifade edilmiş ve konunun mantıki sırasına uygun olmalıdır (Kantarcioglu, 1983, s.117). Bunlar metni açıklayıp yorumlayarak veya metni tamamlayarak ilgili konuların anlaşılmasına katkıda bulunmalıdır (Cross and Cypher, 1961, s.243; Kinder, 1950, s.112).

Ders kitaplarının sahip olması gereken özelliklere bakıldığında, yazının yanında resim, fotoğraf, grafik, şema gibi grafik gereçlerin de ders kitaplarında kullanıldığı görülmektedir. Çünkü bazı bilgilerin yalnızca sözcüklerle verilmesi oldukça zor olmaktadır. Bu durumlarda, ders kitaplarında verilen bilgileri açıklamak amacıyla, grafik gereçlerden geniş ölçüde yararlanılmaktadır. Bunlar öğretimi zenginleştirerek, yazının tek başına kolayca anlaşılmadığı durumlarda yardımcı olmaktadır (Hızal, 1983, s.50). Aynı zamanda bunların kullanımı

ile ders kitaplarının soyutluğu da bir ölçüde giderilebilmektedir.

Bu grafik gereçlerin en önemli üstünlüğü, şeylerin neye benzediğini gösterebilmesidir. Özellikle öğrencilerin deneyim alanı dışındaki nesne ve olayların sözcükler aracılığıyla yapılan betimlemelerine somutluk getirmektedirler (Gökdağ, 1986, s.26). Hemen her düzeydeki ders kitaplarında sıklıkla kullanılan grafik gereçler, özellikle çocuklar için hazırlanan ders kitaplarında hayal gücünün artmasına, güzellik duygusunun gelişmesine, öğrenme ve bilme isteğinin karşılanması katkıda bulunmaktadır (Oğuzkan, 1977, s.25). Ayrıca ders kitaplarında yazılı sözcüklerle beraber grafik gereçlerin kullanılması öğrencinin dikkatini konuya çekeceğinden ve iyice bilinmeyen yeni kavramları açıklamaya yardım edeceğinden, öğrencinin sözcüklere boğulmasını yani verbalizmi önleyecektir (Çilenti, 1976, s.33).

Ders kitaplarında geniş ölçüde kullanılan grafik gereçlerin tarihi çok eski çağlara kadar uzanmaktadır. Arkeolojik araştırmalar, işaret ve resimlerle bilgi aktarma ve kaydetme işlemlerinin çok eski zamanlara dayandığını göstermektedir. Örneğin, M.Ö. 3000 yıllarında Asur ve Babil'lilerin basit çizimleri kapsayan kil tabletleri, Mısırlıların renkli çizgi resimlerle zenginleştirilmiş matematik, tıp ve cerrahi konularını içeren papirus ruloları, Çin'de akupunktur konusunda yazılmış, içinde diyagramların yer aldığı tıp kitaplarının olduğu bilinmektedir. Modern eğitimin öncülerinden sayılan Johan Amos Comenius tarafından

yazılıp 1658 yılında yayımlanan (orbis Sensualismus Pictus) "Gözlenebilen Cisimlerin Dünyası" adlı kitap çocuklar için yazılmış ilk resimli ders kitaplarından birisidir (Çilenti, 1986, s.119). Comenius ders kitaplarının çocukların gelişim özelliklerine göre yazılması ve kitapların anlaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla resimlerden yararlanılması gerektiğini belirtmektedir (Fidan ve Erden, 1986, s.20-21).

Hemen her düzeydeki ders kitaplarının grafik gereçlerle zenginleştirilmiş olmasının önemi üzerinde durulduğu günümüzde; öğrencilerde konuya karşı ilgi uyandırmak, bilgiyi genişletmek, konulara canlılık, renklilik getirerek, anlamayı kolaylaştırmak ve öğrenilenin bellekte uzun süre kalmasına yardımcı olmak (Hızal, 1983, s.112) gibi birçok avantajlara sahip olmaları nedeniyle, grafik gereçlerin amacı en iyi gerçekleştirebilecek biçimde hazırlanması ve metne uygun bir biçimde kullanılması gerekliliği, kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Çünkü bunların anlaşılma ya da yanlış anlaşılması her zaman söz konusu olabilmektedir.

Özellikle çocukların gelişim düzeyleri göz önüne alındığında; ilkokul düzeyindeki öğrenciler için hazırlanan ders kitaplarında, diğer düzeydeki ders kitaplarından daha çok grafik gereç kullanılması gerekliliği kendiliğinden ortaya çıkacaktır. İlkokula giden çocukların metin içinde betimleyici resimlere çok ihtiyaçları vardır. Şu veya bu şekilde ders kitabının içeriğiyle kendi aralarında bir ilgi kurmak istemektedirler. Tecrübeleri az

olduğundan içeriği anlayabilmek ve gözlerinde canlandırabilmek için daha çok yardıma muhtaçtırlar (Akgün ve diğerleri, 1962, s.124). Çünkü ilkokula giden 7-11 yaşları arasındaki çocuklar somut işlemsel dönemde bulunmaktadır. Bu dönemde çocuk, gerçek eşya ve olaylarla ilgili olarak yapacağı gözlemler yoluyla yeni kavramlar geliştirmekte, sınıflamalar ve genellemeler yapmaktadır (Çilenti, 1985, s.52). Ancak her zaman konu ile ilgili gerçek eşya ve olaylar bulmak, göstermek, sınıfa getirmek olası olmamaktadır. O zaman kendisi bulunamayan, gösterilemeyen nesne ve olaylar yerine, onların resim veya fotoğraflarından yararlanılarak, çocuğun yeni kavramlar geliştirmesine yardımcı olunmaya çalışılmaktadır.

İşte ilkokul düzeyindeki ders kitaplarında grafik gereçlerin yer alması, soyut sözel sembolleri biraz daha somutlaştırması açısından ve ders kitabının kolay okunur olmasına yardımcı olması nedeniyle çok önemlidir. Bu nedenle bu yaş grubuna yönelik olarak hazırlanan ders kitaplarında yer alan grafik gereçlerin bilimsel bulguların sonuçlarıyla uygunluk göstermesi zorunludur. Yoksa gelişmiş güzel seçilen veya hazırlanan grafik gereçler ders kitabına yardımcı değil, onu daha anlaşılabilir hale getirecek bir duruma yol açabilir.

Bilindiği gibi, Türkiye'de ilk ve orta dereceli okullarda kullanılacak ders kitapları Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'nca kararlaştırılmaktadır. Kullanılacak kitapların kararlaştırılmasına ilişkin ayrıntıları Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi

saptamakta, belirlenen ayrıntılara göre, kitaplar incelenerek kabul edilmektedir. Daha sonra ders kitabı olarak kullanılması kararlaştırılan kitaplar okullara duyurulmakta, okullar da bu kitaplardan birini seçerek kullanmaktadırlar (Tebliğler Dergisi, 1987, sayı: 2232, s.137).

Milli Eğitim Temel Kanunu, her derece ve türdeki ders programları ve eğitim yöntemleriyle, ders araç ve gereçlerinin, bilimsel ve teknolojik esaslara ve yeniliklere, çevre ve ülke ihtiyaçlarına göre sürekli olarak geliştirilmesi zorunluluğunu getirmektedir (MEB, 1973, s.210). Öğretme-öğrenme sürecinde temel bir kaynak olarak kullanılan ders kitaplarının nitelikli olması, bir ölçüde içinde yer alan grafik gereçlerin de belirli ilkelerine sahip olmasına bağlı bulunmaktadır. Çünkü her grafik gerecin öğretici değeri yoktur, bu yüzden grafik gereçler seçilirken veya hazırlanırken belirli ilkeler gözönünde tutulmalıdır (Kinder, 1965, s.33-34; Cross and Cypher, 1961, s.102).

Belirli ilkelere sahip olarak hazırlanan grafik gereçler, ders kitaplarının daha nitelikli olmasına, dolayısıyla öğrencilerin ilgisini konuya çekmesine, kitabın ilgiyle okunmasına ve çocuğun daha iyi öğrenmesine yardımcı olacaktır. Bu nedenle bir ders kitabı hazırlanırken, kitapta yer alacak grafik gereçlerin de bu konuda yapılan araştırma bulgularının ışığı altında hazırlanmasına özen gösterilmelidir. Ayrıca halen kullanılmakta olan ders kitaplarındaki grafik gereçlerin de araştırma bulgularına göre hazırlanıp hazırlanmadığı inceleme konusu yapılmalıdır.

Bu konuyu dikkate alarak, Türk Eğitim Literatüründe ders kitaplarında yer alan grafik gereçlerle ilgili yeterli sayıda araştırmaya rastlayamayan araştırmacı, bu alanda bir boşluğun olduğunu gözlemiş ve ilkokullarda kullanılmakta olan ders kitaplarındaki grafik gereçlerden, araştırmacının sınırlılığı gereği, sadece resim ve fotoğrafları eğitim teknolojisi ilkeleri açısından değerlendirme, konusunda çalışmak istemiştir. Bu nedenle araştırmacı yaptığı bu çalışma ile "ilkokul dördüncü ve beşinci sınıf ders kitaplarındaki resim ve fotoğraflar (grafik gereçler) Eğitim Teknolojisi ilkelerine ne ölçüde uymaktadır?" sorusuna yanıt aramaya çalışmıştır.

Bu sorunun yanıtlanabilmesi için öncelikle eğitim teknolojisi ilkelerinin ortaya konması gerekmektedir. Bu nedenle izleyen sayfalarda, bir görsel araç olarak resim ve fotoğrafları oluşturan öğeler ve bu öğelerin düzenlenmesine ilişkin ilkeler, resim ve fotoğrafların öğretme-öğrenme ilkelerine uygunluğu ile metne katkısı konularındaki bilgilere ve ilgili araştırma bulgularına yer verilmektedir.

Ders Kitaplarındaki Resim ve Fotoğraflar

Bir tek duyu organını (gözü) etkileyen, hareketsiz resimler olarak da adlandırabileceğimiz resim ve fotoğraflar, doğrudan doğruya alıcının gözüne hitap edebilecek şekilde ders kitaplarında sıklıkla kullanılmaktadır. Metne karşı ilgi uyandırıp üzerinde dikkat toplamayı sağlayan resim ve fotoğraflar, özellikle öğrenciye uzak

olan eşyaları, olayları, yerleri ve düşünceleri karmaşıklık-
lıktan kurtarıp açıklama, öğrenciye yakın olan konularda
da yanlış düşünceleri açık hale getirmede etkilidirler.
Ayrıca resim ve fotoğraflar geçmişte kalan şeyleri de
açıkça ortaya koyabilmektedir (Kinder, 1965, s.29-30;
Holt, Rinehart, Winston, 1952, s.55). Bunun yanı sıra
ders kitaplarında yer alan resim ve fotoğrafların neyi
ifade ettiğini anlamak, bu konuda eğitilmiş ve çok sayıda
yaşantı geçirmiş olmayı gerektirmektedir. Resim ve fotoğ-
rafı oluşturan öğeler, onlara bakan kimselerce daha
önceden öğrenilmemişse, o resim ya da fotoğrafın o kimse-
lerce anlaşılması olanaksız hale gelmektedir (Çilenti,
1984, ss.82-83).

Bu nedenle bir resmi ve fotoğrafı oluşturan çizgi,
şekil, renk, ton, doku olarak sıralayabileceğimiz öğeleri
kısaca tanıtmak yararlı olacaktır. Bunun yanı sıra bir
görsel aracın hazırlanmasıyla artan öğrenmeye en büyük
katkıyı, kullanılan görsel araçtan çok içeriğin düzenlenme
ve sunulma biçiminin, diğer bir deyişle mesajın yapı
ve kalitesinin sağladığı bilinmektedir (Alkan, 1984,
s.61). O halde diğer görsel öğretim materyalleri gibi
resim ve fotoğrafların da gelişigüzel değil, bazı temel
ilkelere göre düzenlenmesi gerekmektedir (Ergin, 1986,
s.19). Çünkü düzenlemenin başarısı doğrudan doğruya
çizgi, şekil, renk vb. gibi görsel öğelerin iyi bir
biçimde kullanılmasına bağlı bulunmaktadır (Işingör,
Eti, Aslıer, 1986, s.8).

Çağımızın görüntü sanatlarından olan fotoğraflarla uğraşanlar da resmin yol gösterici ilkelerinden yararlanarak, resmin öğelerinden ve bu öğelerin düzenlenmesine ilişkin ilkelerden yararlanmak zorundadırlar (Kılıç, 1986, s.97).

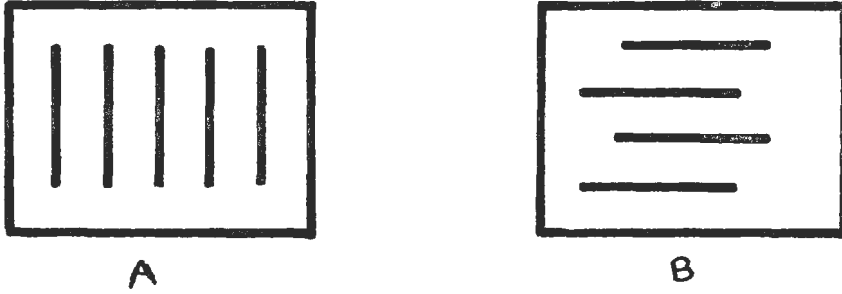
Fotoğrafçılıkta fotoğrafı çekilecek konuyu oluşturan elemanları ve bu elemanların durumlarını fotoğraf üzerinde en güzel şekilde biraraya getirme ve yerleştirme olarak tanımlanan kompozisyon (Gökgöz, 1977, s.148) aslında resimdeki düzenlemedir. Bu nedenle resim için geçerli olan düzenleme ilkeleri fotoğrafik bir görüntü oluşturmada da göz önünde bulundurulmalıdır.

Resim ve Fotoğrafları Oluşturan Görsel Öğeler

Çizgi

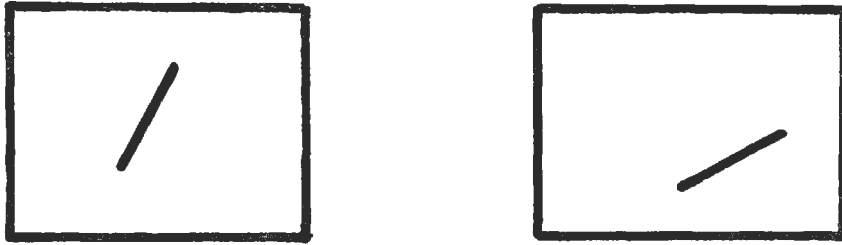
Çizgi, görsel anlatımların en eski devirlerden beri ilk ve temel ögesidir. Nokta veya bir işaretin hareketi biçiminde açıklanan çizgi, insan zekâsının bir ürünüdür. Eşyayı tanıtan, sınır gösteren fakat doğada yalnız başına görülmeyen, geometrik bir unsur olarak çizgi, ifadenin temeli ve başlangıcıdır (Bigalı, 1984, s. 181-182). Çizginin en önemli özelliği yüzeyde sınırlama yaparak kütleyi ya da somut biçimi gösterebilmesidir. Yüzeyde oluşan çizgiler yapılarından gelen belli özelliklere ve insanda uyandırdıkları bir takım anlam ve duygulara sahiptir. Çizginin darlığı-genişliği, uzunluğu-kısalığı, dik-eğik, kavisli oluşu etkili anlatımlara neden olmaktadır.

Sonsuz sayıda çizgi tipinden yararlanılabilmesine karşın bunların tümü düz ve eğri çizgi olmak üzere iki tür çizgiye dayanmaktadır. Bu çizgilerin düzenlemede etkisi farklı farklı olmaktadır. Bu çizgilere ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir (Kılıç, 1986, s.98-103):

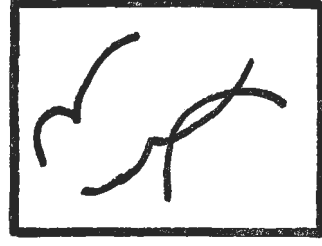
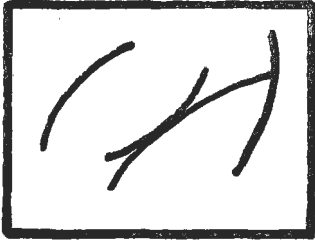
Şekil: 1

Dik çizgiler (şekil: 1-A) statik devingen çizgilerdir. Kuvvet, resmîlik, yükseklik, güç, önem anlamı verir. Yatay çizgiler (şekil: 1-B) rahatlık, durgunluk, genişlik, açıklık, sakin durma anlamı verir.

Şekil: 2

Diyağonal (eğik) çizgiler (Şekil: 2) hareketi etkili kılmada başarılıdırlar, kararsızlık yaratırlar, heyecan ve dikkat çekerler. Eğri çizgiler (şekil: 3) düz çizginin sakinlik etkisine karşılık eğiklik arttıkça dinamizm, hareket duygusu yaratırlar. Eğri çizgiler uyumlu hareket

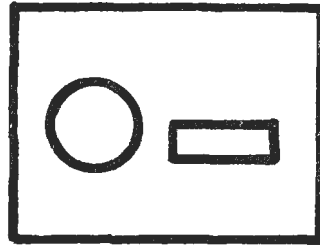
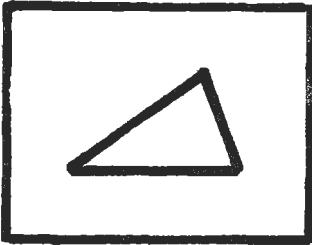

Şekil: 3

izlenimi yaratarak, güzellik, nezaket, kadınsılık etkisi verirler.

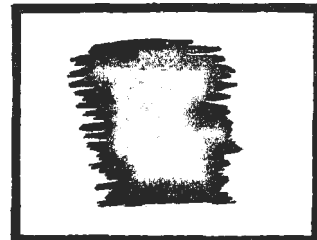
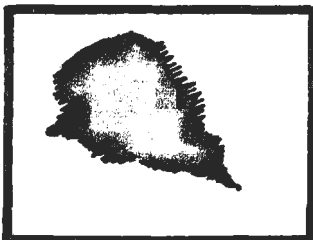
Şekil

Düzenleme öğelerinden olan şekil, yüzeyde sınırlandırma ile ortaya çıkan iki boyutlu ve çoğunlukla dokusu olan bir kütledir. Bu konu ile ilgili şekiller aşağıda verilmiştir (Kılıç, 1986, s.105):

Şekil: 4

Şekil çizgi ile oluşturulmuş bir alan olabilir(Şekil: 4).

Şekil: 5

Sadece dokudan oluşan bir alan da olabilir (Şekil: 5).

Şekillerin görsel düzenlemede değişebilirlikleri sonsuzdur. Doğadaki şekillerden, geometrik şekillere kadar sınırsız alanlar oluşturabilirler. Bu da düzenlemedeki anlatımı oluşturmada şekillerin önemini göstermektedir. Görsel öğelerin oluşturacakları görsel ve duygusal ifade, şekiller aracılığıyla yansıtılmaktadır. Düzenlemedeki sertlik, yumuşaklık etkisi, hareketin yönlendirilmesi şekiller kullanılarak çok kolay verilebilmektedir (Kılıç, 1986, s.105; Bigalı, 1984, s.151-159).

Doku

Görebildiğimiz her şey bir dış yapıya sahiptir. Çeşitli hayvanların derileri, ağaç gövdelerinin kabukları gibi dış yüzeyler, pürüzlü, derin, çizgili, kaygan, grenli, düz, parlak, yansıtıcı, benekli bir yapıya sahiptir. Nesnelerin değişik yapılardan oluşan bu dış yüzeylerine doku denilmektedir. Doku hem dokunma duygusuna hem de görme duygusuna hitap edebilmektedir. Doku, dokunarak algılanabildiği gibi renk, ton, çizgi, şekil vb. biçimde görülerek de algılanabilir (Bigalı, 1984, s.307).

Görsel düzenlemede şekil, büyüklük ve rengin birliğinde, doku en etkin öğedir. Bu öğeler uygun bir dokunun beraberliği sayesinde daha anlamlı olabilir (Kılıç, 1986, s.107-108).

Ton

Resim ve fotoğrafta ışık herşeydir. Düzenlemede

ışık yoğunluğu tonla kontrol edilmektedir. Ton bir rengin çeşitleridir. Yani aynı rengin açık-koyu farklılığıdır. Örneğin siyah-beyazda ton, en açık gri ile en koyu gri arasındaki parlaklık, aydınlık değeridir. Düzenlemede çizgi ile sınırlandırarak kütleyi ortaya çıkarabilmenin yanı sıra, yumuşak bir sınıflandırma ile, tonla, ışıkla da kütle belirlenebilmektedir. Aşağıda tonla ilgili şekiller verilmiştir (Kılıç, 1986, s.107-108):

Şekil: 6

Siyah ve beyazın etkin olduğu (şekil: 6-A) düzenlemede, anlam belirginleşmesi sertleşmekte, anlatım dinamiklik, canlılık, kesinlik duygusu yaratmaktadır. Şekil: 6-B'de ise tonlamanın kullanılması, aydınlık ve karanlık alanlarda kesinliğin azalmasıyla dikkatin dağılmasına yol açmakta, belirsizlik, anlaşılmazlık, yumuşaklık ve rahatlık duygusu yaratmaktadır.

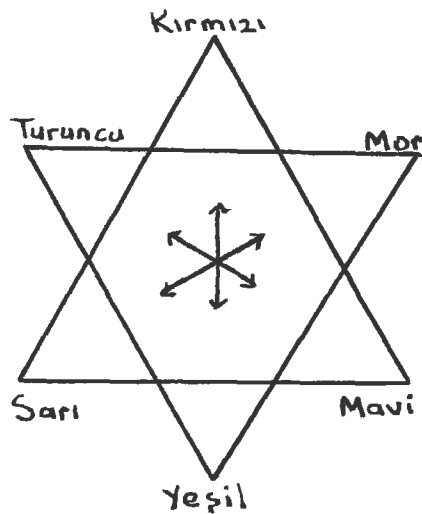
Renk

Işığın cisimlere çarptıktan sonra yansıyarak görme duygumuzda bıraktığı etkiye renk denir (Kılıçkan ve Kılıçkan, s.74). Kırmızı, sarı ve mavi olmak üzere

Üç ana renk vardır. Bu ana renklerin ikişer ikişer aynı ölçüde karışmasından yardımcı renkler meydana gelmektedir. Kırmızı ile sarının karışımı turuncu rengi oluşturmaktadır.

Doğada bulunan bütün renkler ana renklerden doğar. Bunların arasında olmayanlar siyah ve beyazdır. Bir renge siyah ya da beyaz eklenerek o rengin tonları elde edilir. Örneğin, maviye biraz siyah katılırsa mavinin koyu tonu elde edilir.

Bir ana renkle bir yardımcı renk, eşlenerek birbirlerini bütünlerler. İki ana rengin karışımından yapılan yardımcı renk, karışıma girmeyen üçüncü ana rengin bütünleyicisidir. Örneğin sarı ile kırmızının karışımından olan turuncu, karışıma girmeyen mavinin bütünleyicisidir. Renk üçgeninde (şekil: 7) tam karşı karşıya gelen renkler birbirini bütünleyen renklerdir.

Şekil: 7. Renk Üçgeni

Bütünleyici renkler yan yana konulursa birbirinin etkisini arttıırırlar. Renklerin bu tür görünüşlerine zıt (kontrast) renkler denmektedir. Örneğin yeşil ile kırmızı yan yana geldiklerinde daha parlak, canlı görünürler. Renk üçgeninde bitişik olan renklere ise uyumlu renkler denilmektedir. Uyumlu renkler birbirinin gücünü kırarak birbirlerini olduklarından zayıf gösterirler. Örneğin kırmızı renk, karşıtı olan yeşili daha parlak, daha canlı gösterirken, mavi renk aynı yeşili solgun ve cansız yapar (Kılıçkan ve Kılıçkan, ss.76-79).

Ayrıca renkler, şiddetlerine ve insan üzerindeki ruhsal etkilerine göre, sıcak ve soğuk renkler olarak da ikiye ayrılmaktadır. Sıcak renkler kırmızı, turuncu, sarı'dır. Kırmızı renk tehlike, hareket, canlılık, ateş sıcaklığı duygusu, turuncu, güneş ışığı etkisi, sarı ise parlak bir renk olduğundan, aydınlık etkisi verir, sevinç uyandırır. Soğuk renkler yeşil, mavi, mor'dur. Yeşil açıklık, ferahlık, dinlendiricilik duygusu uyandırır. Görsel düzenlemede diğer renklerle zıtlık yaratması açısından önemlidir. Mavi rahatlık ve mutluluk duygusu verir, sonsuzluğun simgesidir. Mor renk ise içe kapanış, keder, melankoli etkisi uyandırmaktadır. Bir görsel düzenlemede iyi bir uyum sağlanabilmesi için, renklerin sıcak soğuk durumları da ele alınabilir (Kılıç, 1986, s.109-111).

Ders kitaplarında yer alan resim ve fotoğrafların öğrenmede daha etkili olmaları yukarıda açıklanan onları oluşturan öğelerin iyi bir biçimde düzenlenerek hazırlanmasına bağlı bulunmaktadır.

Resim veya fotoğraf gibi görsel araçlarda yer alan öğelerin düzenlenmesine ilişkin bazı önemli ilkeler bulunmaktadır. Düzenleme konusunda tartışmalar yapılmıştır. Ancak daha iyi görsel araçların hazırlanmasında, tartışmaların dışında kalan kesin ilkeler vardır. İlgili literatürün taranması sonucu belirlenen bu görsel araç düzenleme ilkeleri; başatlık, basitlik, uyum, denge, perspektif ve fiziki kalite'dir (Ergin, 1982, s.426; Wittich and Schuller, 1962, s.87; Işingör, Eti, Aslier, 1986, s.8).

Görsel Araç Düzenleme İlkeleri

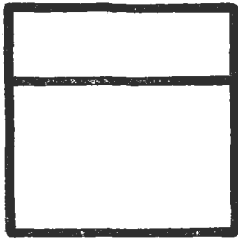
Başatlık

İnsanın duyu organları çevredeki bir çok uyarıcı tarafından uyarılmaktadır. Çevrede bu kadar çok sayıda uyarıcı olmasına karşın insan çevresindeki iç ve dış uyarıcılardan çok az bir kısmını kavrayabilmekte, diğerlerinin ise belli belirsiz farkında olmaktadır. Bu nedenle, üzerine dikkatin en çok topladığı nesne ya da olaylar dikkat halinde en açık ve bilinçli olarak kavranmaktadır. Bu dikkat halinde birey, etrafındaki diğer olay ve nesnelerin de az çok farkında olabilir ya da bazı olayların hiç farkına varmayabilir. Bu nedenle dikkat ancak ilgi duyulan, sınırlı bir alan üzerinde toplanmaktadır (Baymur, 1985, s.121).

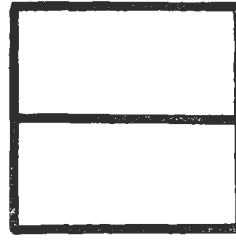
Bu nedenle ders kitaplarında kullanılacak resim ve fotoğrafları, öğrencinin dikkatini, algılaması istenen

eleman ya da elemanlar üzerine yoğunlaştırmaya özen göstererek hazırlamak veya seçmek öğrenmenin daha iyi olmasına yardım edebilir.

Her görsel araç gibi resim ve fotoğraflar da bir anafikri ya da işlemi kapsadığından, önemli elemanları dikkati en çok çekecek bir biçimde yerleştirmek gerekmektedir. Önemli elemanları dikkati en çok çekecek şekilde yerleştirmek için, alan ikiye ya da dörtte birlere değil, üçte birlere bölünür. Bununla ilgili şekil aşağıda verilmiştir (Ergin, 1982, s.427):

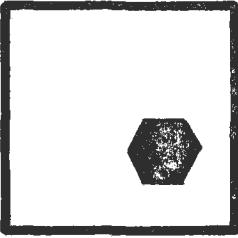
DOĞRU

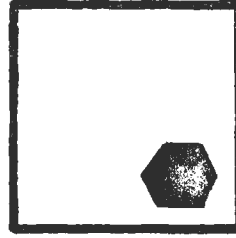
YANLIŞ

Şekil: 8.1

Başat elamanlar kenara yakın koymaktan kaçınılır (Ergin, 1982, s.427):

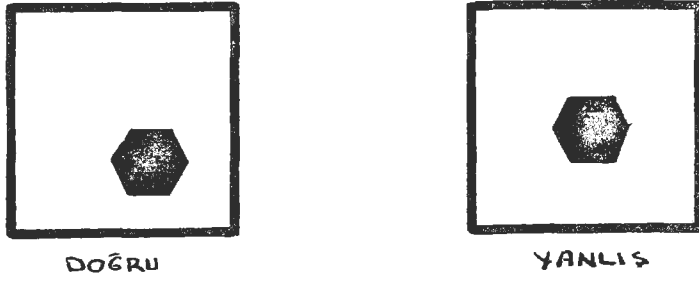
DOĞRU

YANLIŞ

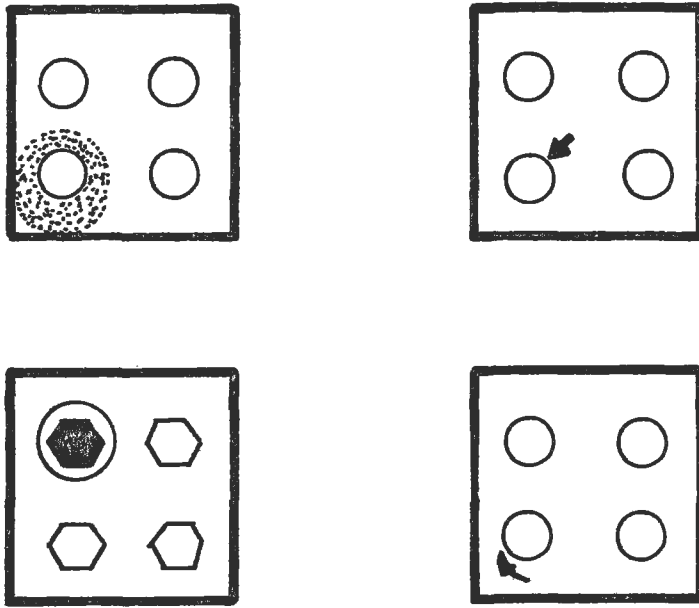
Şekil: 8.2

Başat elamanlar ortaya yakın koymaktan kaçınılır (Ergin, 1982, s.428):

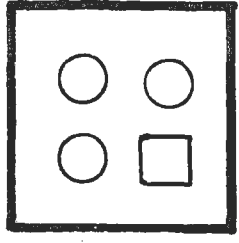
Şekil: 8.3 .

Başat elemanların göze çarpmasını sağlayacak dikkat çekiciler kullanılır (Ergin, 1982, s.428):

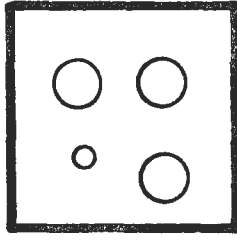

Şekil: 8.4

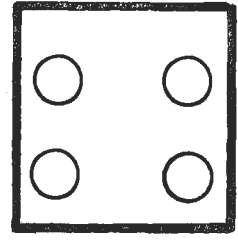
Gerektiğinde anafikrin diğerleri arasında daha belirgin olması için önemli elemanlar yeterince büyük yapılır (Ergin, 1982, s.429). Başat elemanlar diğer elemanlardan farklı yapılarak belirlenir (Ergin, 1982, ss.427-429):

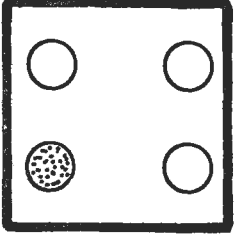
ŞEKİL YÖNÜNDEN

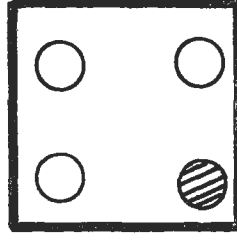
BÜYÜKLÜK YÖNÜNDEN

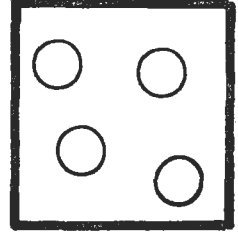
RENK YÖNÜNDEN

TON YÖNÜNDEN

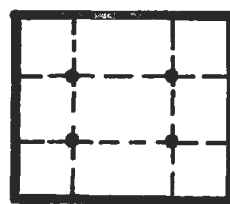
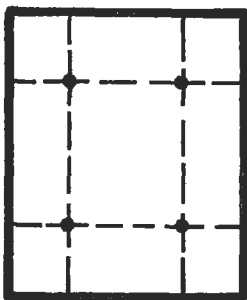
DOKU YÖNÜNDEN

DURUM YÖNÜNDEN

Şekil: 8.5

Bir fotoğrafta da elemanlar dikdörtgen ya da kare bir çerçeve içinde dikkat çekici ve anlatıcı bir biçimde düzenlenmelidir. Gözün fotoğraf üzerindeki görüş noktaları, film kenarlarının üç eşit parçaya bölünerek, bu noktaların birbirleriyle karşılıklı olanlarını bir çizgi ile birleştirmek sonucu bulunmaktadır. Çizgilerin kesişmesi sonucu ortaya çıkan bu noktalara konunun en önemli ve dikkati çekmesini istediğimiz elemanları yerleştirmek suretiyle fotoğrafın da dikkat çekici olması sağlanabilir (Şekil: 8.6) (Gökgöz, 1977, s.159):

Şekil: 8.6

Basitlik

En etkili görsel araçlar basit olanlardır. Fotoğrafların en çok eleştirilen yanı fotoğrafın ortamda bulunan her ayrıntıyı göstermesidir. Ancak fotoğraf çekilirken görüntünün bütününe ilgiyi dağıtacak elemanlardan temizlemek, esas tepe noktasını ve onun görünüşüne hoş bir hava verecek, ifadesini güçlendirecek bazı yardımcı elemanları bırakmak üzere objektifi ayarlamak fotoğrafın da basit olmasına hizmet edecektir (Gökgöz, 1977, s.150).

Resimde olduğu gibi fotoğrafta da ilk amaç yalınlık olmalıdır. Genellikle bu basitleştirme anlamına gelmektedir. Yani ilgisiz görüntü öğelerini, temel iletinin anlamını bozmayacak biçimde dışlamak gerekmektedir (Derman, 1985, s.123). Çünkü öğrencinin bilişsel kapasitesini aşan karmaşıklık dikkatin toplanmasına ya da kısa sürede dağıtılmasına neden olmaktadır.

Resim ve fotoğrafta tanımayı kolaylaştıracak tanıdık ayrıntılar yer almalı ama ilişkisiz ve kafa karıştırıcı ayrıntılara yer verilmemelidir. Gereğinden daha karmaşık resim ve fotoğraflar kavramaya ve hafızaya uygun olmamaları yanında, fazla bilgi ile yüklü olduklarından, ana yapının anlaşılmasını güçleştirmekte ve iletişimin etkinliğini düşürmektedir (Ergin, 1986, s.56; Cross and Cypher, 1961, s.250; Wittich and Schuller 1962, s.82; Akgün ve diğerleri, 1962, s.151).

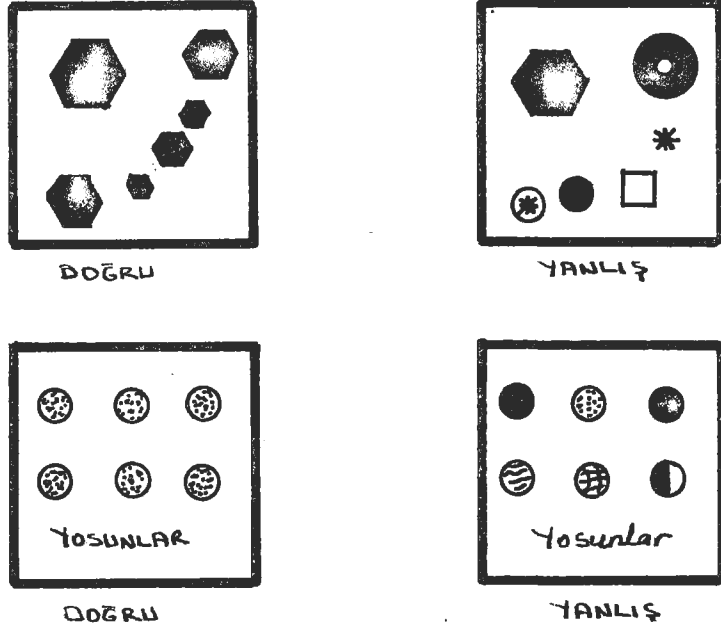
Bu nedenle ders kitaplarında yer alan resim ve fotoğraflar karmaşık değil basit olmalıdır. Yani resim

ve fotoğraflar çok sayıda eleman içermemelidir. Bunların basit olmasına, gereksiz elemanları kullanmaktan kaçınmak, önemsiz elemanları dikkati çekmeyecek şekilde yerleştirmek ve basit arka planlara yer vermek gibi hususlar yardımcı olmaktadır (Ergin, 1982, s.429-430).

Uyum

Anlamlı bir bütünlük oluşturmak için birbiriyle ilgili öğelerin bir araya gelmesiyle oluşan uyum, bir ya da birden fazla benzer öğenin birleşmesidir (Kılıç, 1986 , s.112). Konunun bütünü oluşturarak elemanlar, anlatılmak isteneni güçlü bir biçimde anlatmak üzere birbirlerine bağlı olduklarından, resim ve fotoğrafı oluşturan elemanlar arasındaki uyum, düzen ve devamlılığı sağlamaktadır (Gökgöz, 1977, s.150).

Resim ve fotoğraflar hazırlanırken yer alacak elemanlar uyumlu bir etki yapacak biçimde bir araya gelmelidir. Şekil, doku ve renk gibi öğelerin bir ya da birden fazla niteliğinin benzemesi, uyumu ortaya çıkarmaktadır (Kılıç, 1986, s.112). Bunun için birbirleriyle ilişkili elemanlar kullanılmalı, birbiriyle uyuşmayan renk, ton, doku ve harf çeşidi kullanılmamalıdır. Bununla ilgili şekiller aşağıda verilmiştir (Ergin, 1982, s.430-431);

Şekil: 8.7

Kullanılan elemanlar birbirine bağlanmalıdır (Ergin, 1982, s.431).

Düzenlemede görsel öğelerle uyum sağlamada, öğelerin psikolojik etkileri ve verilmek istenen anlam da çok önemlidir (Kılıç, 1986, s.112). Bu nedenle çizgilerin anlamlarına göre kullanılması, daire, pramit, artı, üçgen vb. temel desen örneklerine göre resim ve fotoğrafların düzenlenmesi, gözde uyumlu bir etki meydana getirmektedir (Ergin, 1986, s.60).

Resim ve fotoğrafta fon, modeli ya da nesneyi daha belirli ve güzel göstermek bakımından önemlidir. Bu nedenle figür ile fon da birbirleriyle uyumlu olmalıdır. Bu uyum çoğu zaman renk ve biçimlerdeki kontrastlıkla (zıtlıkla) sağlanmaktadır. Örneğin, konuda sıcak renkler hakimse, fondaki soğuk renkler konuya kuvvet kazandırır.

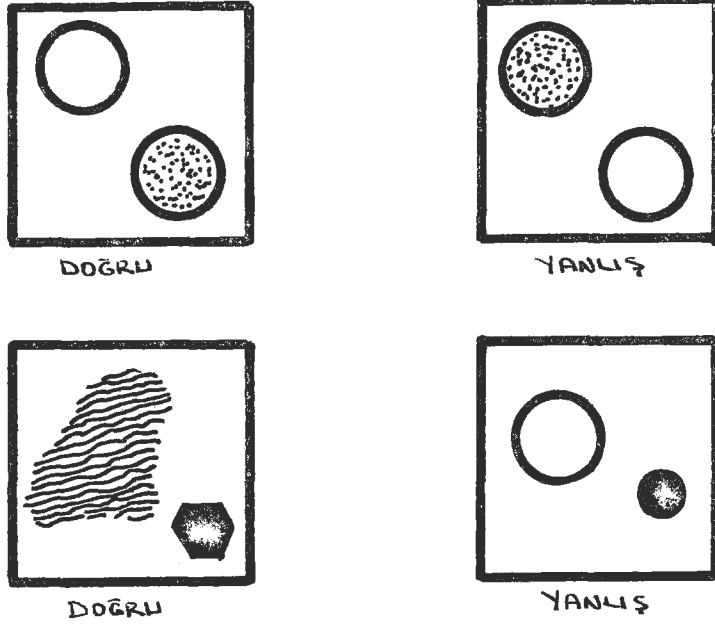
Konuda yuvarlak biçimler varsa, fonda dikey ve yatay çizgiler kullanmak, konunun anlamını zenginleştirir. Hareketli konuların arkasındaki durgun bir fon, göze dinlenme fırsatını verir ve resim ile fotoğrafı daha güzel gösterir (Kılıçkan ve Kılıçkan, s.51).

Denge

Görebildiğimiz her şeyde bir denge vardır. Dengesini kaybeden insan düşer, binalar yıkılır. Resimde olduğu gibi fotoğrafta da uyumlu bir denge bulunmalıdır (Gökgöz, 1977, s.150).

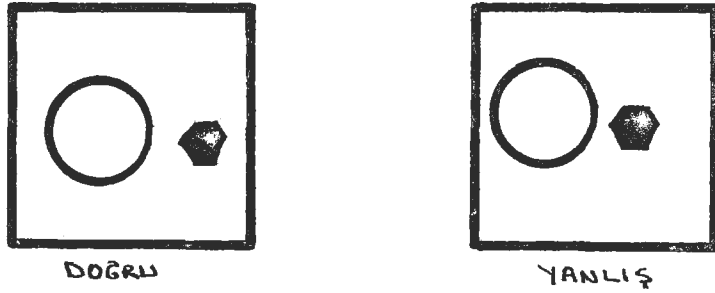
Resim ve fotoğrafta simetrik düzenlemekten kaçınılmalıdır (Gökgöz, 1977, s.150). Simetrik çizgiler, biçimler ve renklerle denge kurmak kolaydır. Fakat simetri resim ve fotoğrafa monoton bir hava vereceğinden, değişik ölçüler arasında denge aranmalıdır. Asimetrik bir biçimde yerleştirilmiş elemanlarla da denge sağlanabilir. Bu biçimde sağlanan denge, resim ve fotoğrafa dinamik bir görüntü kazandıracağından dikkat ve ilgiyi daha çok çekebilir (Kılıçkan ve Kılıçkan, s.47).

Ders kitaplarında yer alacak resim ve fotoğrafları hazırlarken resim ve fotoğrafları oluşturan çizgi, renk gibi elemanların kullanılmasında dengenin sağlanmasına dikkat edilmelidir. Bunun için koyu renkli alanları ve büyük kütleleri orta çizginin altına koymak ve açık renkli büyük elemanları, koyu renkli küçük elemanlarla kullanmak, dengeyi sağlayacaktır. Bu konu ile ilgili şekiller aşağıda verilmiştir (Ergin, 1982, ss.433-434):

Şekil: 8.8

Ayrıca merkeze konulan büyük elemanlarla, kenara yakın konulan elemanlar arasında da denge sağlanabilir.

Şekil: 8.9

Perspektif

Dar anlamda perspektif, bir çeşit göz aldanması sonucu nesnelerin doğada olduklarından başka tür görünmeleri ve bu olayın fiziki açıdan açıklanmasıdır. Örneğin, aynı ölçüde ve yapıda olan nesneler, yakındayken büyük ve canlı, uzaktayken küçük ve sönük görünürler. Nesnelerin bu değişik biçimlerdeki görünüşleri perspektiftir (Türkdoğan, 1981, s.92). Resimde çizgi ve hava perspektifi olmak üzere iki perspektif uygulanmaktadır.

Çizgi perspektiflerinin aslı ufuk çizgisine doğru uzanan yatık paraleller meydana getirmektir. Örneğin, tren yolunun iki rayı ufuk çizgisinde daralıp, tek nokta haline gelir. Çizgi perspektifinin diğer bir yönü de eşyaların ölçüleri ile ilgilidir. Örneğin, öndeki nesnenin uzak olan görünümü toplu, tek bir bütün halinde kavranır. Renkleri de sönük veya canlı, açık veya koyu olarak görünür (Tansuğ, 1973, s.11).

Fotoğrafta perspektif ya da değişik yüzeylerin derinliklerini belirtmek ise üç boyut üzerinde durmak suretiyle elde edilebilir. Fotoğrafta maddi varlıklar iki boyutta ifade edildiğinden, tamamen hayali olan derinlik duygusu yavaş yavaş kaybolan ayrıntılarla, ön planı odak noktasının dışına çıkartmakla elde edilir. Ayrıca derinlik duygusunun verilebilmesi için, fotoğrafa koyu ve gölgeli bir eleman katılabilir. Örneğin, yakındaki bir kapı girişiyle uzaktaki bir manzarayı belirlemek gibi (Gökgöz, 1977, s.51). Resimde perspektif, aynı büyüklükteki elemanlar alt kısımdan üst kısma doğru giderek küçülen şekilde yapılarak; ve önde görülmesi istenen elemanlar düzlemdeki diğer elemanları kapatır şekilde çizerek verilebilir (Ergin, 1986, s.55).

Fiziki Kalite

Ders kitaplarında kullanılan resim ve fotoğrafların düzenlenmesinde önemli bir konu da resim ve fotoğrafların fiziki kalitesidir. Ders kitabında kullanılmak üzere hazırlanmış veya seçilmiş resim ve fotoğraflar basıldıktan

sonra da estetik ve öğretici değerlerini korumalıdır. Çünkü baskı işlemi sırasında çeşitli nedenlere bağlı olarak hatalar meydana gelebilmektedir. Bu hatalar her zaman ders kitabındaki resim ve fotoğrafların kalitesine etki etmektedir.

Çok iyi hazırlanmış olmalarına rağmen baskı sırasında meydana gelen hatalar sonucu resim ve fotoğraflar etkilerini kaybedebilir. Bunun için resim ve fotoğraflar basılırken, baskı sırasında meydana gelebilecek hatalar gözönünde bulundurularak, bu hatalar en aza indirilmeye çalışılmalıdır.

Baskı ile meydana gelebilecek hataları şöyle sıralayabiliriz. Baskının kalitesinin, dolayısıyla resim ve fotoğrafların kalitesinin iyi olmaması çoğunlukla kağıdın cinsiyle ilgilidir. Genellikle emme gücü olmayan kağıtlarda, basılmış mürekkep belli bir zaman sonra parmakla bastırıldığında dağılmakta ve parmak izleri kalmaktadır. Bunun yanısıra boyanın az veya fazla gelmesi sonucu resim ve fotoğraflar açık veya koyu renkte olabilmektedir. Makina ayarının bozulması, boyaların yapışma özelliklerinin değişmesi, kağıt boylarındaki değişmeler gibi nedenlerden dolayı çizgi ve renklerde kayma, birbirleriyle çakışmama, çizgilerde çiftleşme durumu ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca basılmış sayfaların istiflenmesi sırasında bir önceki baskının yeni basılan kağıdın arka yüzünü boya ile kirletmesi sonucu, bu sayfadaki resim ve fotoğraflar üzerinde, başka bir resim ya da yazının görüntüsü de çıkarak birbirleriyle karışabilmektedir (Dereli

ve Mert, 1987, s.156-158; Yüksel, Üzbay, Çakır, 1984, s.267-286).

Kısaca açıklanan bu baskı hataları ders kitaplarındaki resim ve fotoğrafların çekiciliğini, öğretici değerini düşürmektedir. Bu nedenle ders kitaplarında yer alan resim ve fotoğrafların baskısı hatasız, temiz ve net olmalıdır (Okan, 1983, s.82; Wittich and Schuller, 1962, s.97; Kinder, 1965, s.34; Cross and Cypher, 1961, s.102).

Öğretme-Öğrenme İlkelerine Uygunluk

Ders kitaplarında kullanılmak üzere hazırlanan veya seçilen resim ve fotoğrafların öğretme-öğrenme ilkelerine uygunluğuna da dikkat edilmelidir. Bu ilkelerden ders kitaplarındaki resim ve fotoğraflar için önemli olan iki ilke bulunmaktadır. Bunlar resimlerin ve fotoğrafların öğrencilerin özelliklerine uygunluğu ile metin ile resim veya fotoğrafın yakınlık ilkesine uygunluğudur.

Öğrencilerin Özelliklerine (Yaş, Zekâ, Gelişim Düzeylerine) Uygunluk

Diğer görsel araçlar gibi, ders kitabındaki resim ve fotoğraflar da iletilmek istenen mesajı iletmede, istenen davranışı kazandırmada etkili olmalıdır. Bu nedenle, ders kitabı için resim ve fotoğraflar seçilirken veya hazırlanırken ders kitabını kullanacak öğrencilerin yaş, zekâ ve gelişim düzeyleri gözönünde bulundurulmalıdır (Fidan ve Erden, 1986, s.36; Wittich and Schuller, 1962, s.83-84). Ders kitaplarında öğrencilerin kendi ilgilerine,

ihtiyaçlarına, yaşantılarına uygun cümlelerin ve görüntülerin seçilmesi, onların dikkat ve ilgilerini çekmede etkili uyaranlar olabilmektedir (Ergin, 1986, s.57).

Çocuklara ve yetişkinlere aynı resim ve fotoğraflar çekici gelmemektedir. Bunlar belli bazı yaşantıların kayıtları olduğundan, çocukların bunları anlamaları için yeterli deneyimleri yoktur. Bu nedenle bunlar etkili olmayabilir (Holt, Rinehart and Winston, 1952, s.62). Öğrencilerin tecrübeleri dışında kalan resim ve fotoğraflar eğitim açısından yararlı olamaz, hatta karıştırıcı bile olabilirler.

Bundan dolayı resim ve fotoğraflarda uygun miktarda ayrıntı olup olmadığı, soyutlama düzeyinin uygun olup olmadığı ve öğrencilerin yetenek ve ilgilerine seslenip seslenmediği saptanmalıdır (Wittich and Schuller, 1962, s.65).

Yapılan araştırma sonuçlarına göre çocuklar siyah-beyaz fotoğraf ve resimlerden çok, renklendirilmiş doğal ve güzel konuları işleyen, gerçekçi, geniş yer kaplayan resim ve fotoğrafları tercih etmektedirler. İlkokul ikinci dönem öğrencilerinin doğru ve yanlış kavramlar üzerinde kesin bir anlayışa sahip olması nedeniyle metinde altı yaşında bir ocuk anlatılıyorsa, resim veya fotoğrafta da görüntülenen ocuk altı yaşındaki bir ocuk gibi olmalıdır. Ayrıca bu yaş çocukları resim ve fotoğraftaki perspektifi anlayabilmektedirler (Akgün ve diğerleri, 1962, s.130).

Bu nedenden dolayı ders kitapları için resim ve fotoğraflar hazırlanırken çocukların yaş, zekâ ve gelişim düzeyleri yanında tercihleri de göz önünde bulundurulmalıdır.

Metin İle Resim veya Fotoğrafın Yakınlık İlkesine Uygunluğu

Birbirleriyle benzerliği veya yakınlığı olan nesne ve olaylar ilişkili olarak algılanmakta, daha iyi hatırlanmaktadır. Parçalar, çizgiler ve gölgeler düzlemde algılanabilir bir grup oluşturmaktadır. Alan bakımından aynı yerde olan şeyler birbirlerini bilinç alanına çekerek daha iyi hatırlanmaktadır(Ergin, 1986, s.51; Üzyürek, 1986, s.26; Baymur, 1985, s.152).

Alanda yakınlık, benzerliklerin ve yakınlıkların ilişkili bir bütün olarak algılanmasına yol açmaktadır. İki resmin ya da iki cümleinin aynı sayfa üzerine yana konulması, hem benzerliklerin hem de farklılıkların karşılaştırılmasına ve kolaylıkla algılanmasına neden olacaktır. Bu nedenle, öğrencilerin yazılı bir metni anlamalarına yardımcı olmak için birbirine bağlı olaylar zinciri, bu olayların birbirini izleyen resimleriyle verilebilir(Ergin, 1986, s.52-53).

Aynı şekilde ders kitaplarında yer alan resim ve fotoğraflar ders metni ile bütünlük göstermelidir. Yani metin ile resim birbirine yakın olmalı, ait olduğu sayfaya iyi bir şekilde yerleştirilmelidir. Resim ve fotoğraflar başka sayfada, bunlarla ilgili metinler daha başka sayfalarda bulunmamalıdır(Hızal, 1983, s.113).

Alanda yakınlık ilkesine göre, resim ve fotoğrafların metin ile aynı sayfaya yerleştirilmeleri algılama ve hatırlamanın kolaylaşması yanında dikkat çekme rolünden dolayı da önemlidir. Bu yüzden resim ve fotoğraflar metinden ayrılmamalıdır. Eğer metinden ayrılırsa, okuyucunun ilgisi azalabilmekte ve metnin anlaşılabilmesi için gerekli olan süre uzamaktadır(Hartley, 1985, s.84; Cross and Cypher, 1961, s.250).

Resim ve Fotoğrafların Metne Katkısı

Sözel ve görsel materyali birbirlerini destekleyici ve bütünleyici bir oranda içeren ders kitaplarındaki resim ve fotoğraflar, diğer grafik gereçler gibi, metni açıklayıp yorumlayarak, metni tamamlayarak, metnin anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır(Cross and Cypher, 1961, s.243; Kinder, 1950, s.112; Akgün ve diğerleri, 1962, s.143).

Metni Açıklayıcı, Yorumlayıcı Resim ve Fotoğraflar

Açıklayıcı ve yorumlayıcı resimler ders kitaplarında öğrencilerin birçok teknik becerileri kolayca kavramalarına yardımcı olmaktadır. Bu tür resim veya fotoğraflar bazen sözcüklerin yerini tutarak bazen de yorumlama görevini yerine getirerek veya yapılacak işleri göstererek(deney gibi) ilgili olduğu metni çeşitli yollardan açıklayabilirler. Ancak bu tür resim veya fotoğrafların tek bir düşünce veya kavramı açıklamak için hazırlanmış olmaları gerekmektedir. Bu tür resim ve fotoğraflar hem okunmaları güç olan bazı isimlerin yerine hem de hareket ifade eden

kelimelerin yerine kullanılabilir (Akgün ve diğ erleri, 1962, s.145-146).

Metni Tamamlayıcı Resim ve Fotoğraflar

Bu tür resim ile fotoğraflar yazıyla anlatılması kolay olmayan ayrıntılı ve karmaşık nesnelerin ve olayların kolayca kavranması amacıyla yapılabileceğ i gibi, bir takım doğ a görüntülerinin, çeşitli varlıkların başlıca özellikleri ile tanıtılması için de hazırlanabilir. Bunlar özellikle çocuklar için yabancı olan tarihi veya bölgesel malzemelerin tanıtılması amacıyla kullanıldığında metni tamamlamak bakımından çok faydalıdır. Kaç yaşında olursa olsun, bu niteleyici resim ve fotoğraflar  ocuğ n tecrübelerini genişletmektedir. Bunlar arslan, zürafa, gökdelen gibi hiç bilinmeyen bazı şeylerin veya hayvanların tanıtılmasında metni tamamlayarak yardımcı olmaktadırlar (Akgün ve diğ erleri, 1962, s.146).

Ayrıca bir konunun açıklanmasına yardımcı olmaktan çok onun sembolik yönünü belirtmeye yarayan süsleyici resimler de kullanılmaktadır. Ancak bunlar ders kitaplarından çok kütüphane kitaplarında yer almaktadırlar.

İlgili Araştırma Bulguları

Eğitim ortamlarında uzun zamandan beri ve yaygın olarak, hemen her düzeyde ve her konuda kullanılmakta olan ders kitaplarının basılı sözcükler yanı sıra en çok yer verdiğ i  ğ  grafik gereçlerdir. Bu nedenle kitaplarda metin ile grafik gereçlerin birlikte bulunması,

grafik gereç ile metinlerin karşılıklı ve birlikte etkisinin yanısıra grafik gerecin metnin anlaşılmasına olan katkısıyla ilgili değişik içerikli bir çok araştırma yapılmıştır. Konuya ışık tutması açısından bu araştırmalardan bazılarının bulguları aşağıda kısaca özetlenmiştir.

Samuels 1970'de çeşitli araştırmaları gözden geçirerek yaptığı çalışmasında resimlerin kavramaya katkısı olmadığını, hatta sözcük kazanılmasını bozduğunu söylemektedir (Brody and Legenza, 1980, s.25-28). Samuels'ın araştırmasına benzer bir araştırma da Concanon yapmıştır. Concanon 1975'deki araştırmasında Samuels gibi resimlerin kavramayı karıştırdığı ve güçleştirdiği sonucuna varmıştır (Brody and Legenza, 1980, s.25-28).

Travers 1966'da ve Stenfield 1967'de soyut ve karışık resimlerin, sözcüklerin aracılığıyla yorumlanmasının kolaylaşacağını saptamışlardır. Soyut konularda resimler tek başlarına sözcüklerden daha yetersiz olmalarına rağmen metinle desteklendiğinde etkili olabildiğini belirtmişlerdir (Levie, 1973, s.39).

Weintraub 1960'da ikinci sınıfta okuyan beş ayrı sınıftaki öğrenciler üzerinde yaptığı araştırmasında, okuyucuların hikayeleri anlayış yeteneklerini araştırmıştır. Araştırmada üç ayrı grup oluşturulmuştur. Birinci gruba resimleri bulunmayan bir yazılı metin, ikinci gruba resimleri bulunan fakat yazılı metni olmayan bir metin, üçüncü gruba ise hem resimlerin hem de yazılı metnin bulunduğu bir metin verilmiştir. Sonuçta ise üçüncü

grup lehine anlamlı farklılıklar bulunmuştur (Michael, 1962, s.146).

Ho 1983'te dördüncü sınıfta okuyan 311 öğrenci üzerinde soruların, resimlerin ve resimlerle birlikte sorulan soruların yazılı bir metni anlamadaki etkisini araştırmıştır. Sonuçta, sorulu yöntemin sorusuz yöntemle, resimli yöntemin resimsiz yöntemle, resimli ve sorulu yöntemin ise diğer iki yöntemle göre çok daha etkili olduğunu bulmuştur (Ho, 1984, s.2969).

Ramsey 1979'da birinci, ikinci ve üçüncü sınıf öğrencilerle, kitaplardaki fotoğraflık, simgesel, çizgisel ve ifadeci stilleri kullanarak a. yalnızca resimlerin gösterilmesi; b. resimlerle birlikte metin gösterilmesi koşulu olmak üzere stillerin, içeriğin, cinsiyetin ve sınıf farkının etkilerini iki koşulda incelemiştir. Sonuçlar stillerin sözel içeriğe uygun olarak seçilmesi gerektiğini doğrulamaktadır. Stillerin, içeriğin ve sınıfın tercihleri üzerinde etkisi görülmüştür (Ramsey, 1982, s.191).

Truman 1981'de 104 birinci sınıf 104 dördüncü, beşinci ve altıncı sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırma sonucuna göre; akıl karıştırıcı olmalarına rağmen resimlerin her yaş grubu için öğrenmeyi artırıcı etkisi olduğu saptanmıştır (Truman, 1982, s.61-62).

Faulker 1987'de 32'si üniversite 48'i meslek sahibi olmak üzere, 60 denek üzerinde, eğitici metinlerden öğrenmede, diyagramların etkililiği hakkında yaptığı bir araştırmada, yansız seçimle dört ayrı grup oluşturmuştur.

Birinci gruba, metinden önce diyagramlar, ikinci gruba, metin arasına serpiştirilmiş diyagramların yer aldığı metinler, dördüncü gruba ise hiç bir grafik gerece yer verilmeyen metinler verilmiştir. Araştırma sonucunda metinler arasına serpiştirilmiş diyagramların yer aldığı metinlerden öğrenenler en yüksek puanları alırken, metinden önce ve sonra diyagramların bulunduğu gruplar eşit, dördüncü grup ise en düşük puanları almıştır (Faulker, 1987, s.1176).

Perry 1979'da Meslek Lisesindeki 70 öğrenciyi dört gruba ayırarak kavramların, kuralların ve problem çözme becerilerinin öğrenilmesiyle ilgili bir araştırmasında; a. cümle yapılarına; b. cümle yapıları ve resimler birarada; c. resimlere yer veren üç ayrı türdeki diyagramların etkinliğini araştırmıştır. Sonuçta yalnız resimleri içeren diyagramlarla öğretim yapan grup ile her iki tür diyagramın kullanıldığı grup uygulamadan sonraki testte yüksek puan almıştır. Ancak daha sonra verilen testlerde her iki diyagram türüne yer verilerek öğretim yapan grup, çok daha yüksek puan almıştır (Perry, 1980, s.71).

Hamilton 1982'de Hemşirelik öğrencileri üzerinde; a. hedef davranışları içeren; b. hedef davranışları içermeyen; c. grafik tasarımlara yeterince yer veren; d. grafik tasarımlarına yeterince yer vermeyen, dört ayrı grupta yaptığı çalışmasında en iyi öğrenmeyi, hedef davranışları ve bunlara göre düzenlenmiş grafik tasarımlar içeren ders kitaplarının sağladığını belirlemiştir (Hamilton, 1983, s.2218).

Kitaplardaki grafik gereçlerle ilgili yapılan araştırmalarda birbirine ters düşen sonuçlar elde edilmesine rağmen bu araştırmalar kitaplarda grafik gereçlerinin yer almasının önemini belirtir niteliktedir. Bu araştırmaların yanı sıra bazı araştırmalar da kitaplardaki grafik gereçlerin hatırlamaya olan etkisini test etmişlerdir.

Hideo Horiuchi 1963'de Japon öğrencilerin kendi dillerinde ve yabancı dillerdeki hafıza yeterliği üzerine yaptığı bir araştırmasında, yazı sembolleri ile resimler arasından hatırlayabilme yeteneğini karşılaştırmıştır. III. V. ve VII. sınıf öğrencilerinden toplam 1200 öğrenci, her sınıf ikiye bölünerek denek olarak kullanılmıştır. İlk gruba öğrencilerin tanışık olduğu şeylerin Japoncası (yazı olarak) 16 madde halinde 2 saniye süresince ve 2'şer arayla gösterilmiştir. Öğrenciler sözcükleri not etmemişlerdir. ikinci grup ise sözcüklerin yazılışlarını değil resimlerini görmüşlerdir. Daha sonra her grup iki alt gruba bölünmüş; bir gruptan hatırlayabildiklerini yazmaları, diğer gruptan ise bir listeden tanıyabilmeleri istenmiştir. Sonuçlar göstermiştir ki; hatırlanması ya da tanınması beklenen iki grupta da resim gösterilenler daha yüksek puan elde etmişlerdir. Araştırmanın bir başka anlamlı sonucu da sınıf farklarında bulunmuştur. Erken yaşlarda resimle öğrenim yapmak, daha belirgin bir anlam taşımaktadır (Kinder, 1965, s.38).

Shepart 1967'de Üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı üç değişik araştırmada 600 sözcük, 612 cümle ve 612 renklendirilmiş resim kullanmıştır. Zaman limiti

olmaksızın bu uyarıcılardan sözcüklerin %85,5'i, cümlelerin %88'i ve resimlerin %98'nin yeni maddeler arasından hatırlandığını ortaya koymuştur (Çilenti, 1974, s.11).

Levie ve Lentz 1982'de sadece resimlerle verilen bilgi, hem metinle hem resimlerle verilen bilgi, sadece metinle verilen bilgi olmak üzere, sunuşu üçe ayırdıkları araştırmalarında, resimlerin bilginin tekrar geri çağırılmasına yardımcı olup olmadıklarını sormuşlardır. Sonuçta resimlendirilmiş metnin, tekrar hatırlamak için etki yaptığını, ancak resimlenmemiş bilginin tekrar hatırlanmasındaki etkinin çok az olduğunu bulmuşlardır (Hartley, 1985, s.82).

Whitaker and Sullivan 1980'de öyküleme ve resmin ayrıntılı olma düzeyinin öğrencinin materyali hatırlamasına katkısını araştırmıştır. Bu araştırmada 3. ve 6. sınıf öğrencileri rastgele gruplandırılmışlardır. Birinci ve ikinci gruba yedi çerçeve içinde hikayeler anlatılarak gösterilmiş, üçüncü ve dördüncü gruba ise anlatılmadan gösterilmiştir. Birinci ve üçüncü gruba ayrıntısız, ikinci ve dördüncü gruba ise ayrıntılı hikayeler sunulmuştur. Uygulamadan hemen sonra ve iki hafta sonra olmak üzere iki kez hatırlama testi yapılmıştır. Sonuçta anlatılmış hikayeler daha kolay hatırlanmıştır. Az ayrıntılı resimler deneyden hemen sonraki testte çok ayrıntılı olanlara oranla daha iyi hatırlanmış fakat iki hafta sonraki testte aralarında bir fark bulunamamıştır (Whitaker and Sullivan, 1981, s.197).

Yapılan bu araştırmalar, kitaplardaki resimlerin hatırlama üzerinde etkisi olduğunu açıkça vurgulamaktadır. Eğitim literatürüne bakıldığında hangi grafik gerecin öğrenmede daha etkili ve üstün, hangisinin yetersiz olduğunu belirlemeye çalışan araştırmalar da bulunmaktadır.

Black 1962'de yaptığı bir araştırma ile fotoğrafların çok fazla ayrıntıya sahip olması nedeniyle, görsel ayırt etmelerin öğrenilmesinde basit çizimlerin fotoğraflardan daha etkili olduğunu saptamıştır. Bununla beraber fotoğraflar çok sayıda ilgili ve az miktarda ilgili olmayan ipuçları bulundurduğunda görsel ayırt etmelerde kullanılabilir (Alkan, 1979, s.44). Black'in araştırmasına benzer bir araştırma da Suwanaract yapmıştır. Suwanaract 1978'de çizimlerle renkli fotoğrafları, karşılaştırdığı araştırmasını ilkokul beşinci sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirmiştir ve sonuçta öğrenmede çizimlerle renkli fotoğraflar arasında fark olmadığını, aynı düzeyde etkili olduğunu bulmuştur. (Suwanaract, 1978, s.623).

Vernon 1953'de fotoğrafların, şekiller içeren basılı teksirlerden daha az mükemmel olmasına ve tartışmayı objektif olarak kavramaya daha az yöneltmesine rağmen, konuya karşı duyguları ve kuvvetli tutumları harekete geçirmede başarılı olduklarını saptamıştır (Alkan, 1979, s.44).

Dwyer 1967'de basit çizimleri içeren sözlü takdimlerle, ayrıntılı ve gölgelendirilmiş çizimleri, gerçek fotoğrafları ve görsel form içermeyen sözlü takdimleri kıyasladığı araştırmasında, gerçekleştirilecek amaca

bakmaksızın gerçek fotoğrafların en az etkili ortam olduğunu saptamıştır. Ayrıca basit çizimler kavramları, mekanı, yapıyı anlamaya yardımcı olmaktadır. Ayrıntılı çizimler basit çizimler kadar etken olmamakla beraber, fotoğraflar ve sözlü takdimlerden daha etkilidirler (Alkan, 1979, s.44-45).

Waldrop tarafından 1979'da 7. ve 8. sınıftan 233 öğrenci üzerinde, endüstriyel sanatlar alanında, renkli fotoğraflar, ayrıntılı çizimler ve basitleştirilmiş çizimlerin öğrenmedeki yerini belirlemek amacıyla yapılan araştırmada, her üçünün de öğrenmeyi artırdığı sonuca varılmıştır. Ayrıca Waldrop öğretimde ayrıntılı çizimlerden kaçınılması ve fotoğrafların elde edilemediği durumlarda basitleştirilmiş çizimlerin kullanılabileceğini belirtmektedir (Waldrop, 1980, s.138).

Bu araştırmalardan basit çizimlerin karmaşık çizimlere ve fotoğraflara oranla öğrenmeye daha yardımcı olduğu ve izleyenler tarafından bunların kullanılmasının yeğlendiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Yukarıdaki araştırmaların yanısıra çocukların hangi resimleri yeğlediklerini belirten araştırmalar da bulunmaktadır.

French 1952'de 13 resmin basit ve karmaşık hallerini 88 ilkokul öğretmenine, 554 ilkokul 1, 2, 3, 4 ve 5. sınıf öğrencilerine göstererek yaptığı bir çalışmada, öğretmenlerin %89'unun karmaşık resimleri, birinci sınıf öğrencilerin ise %83'ünün gerçekçi olan basit resimleri tercih ettiklerini saptamıştır. Dördüncü sınıfa kadar olan öğrencilerin çoğunluğu basit, dördüncü sınıftan

sonraki çocukların çoğunluğu ise karmaşık resimleri tercih etmiştir (Wittich and Schuller, 1962, s.84).

Rudisill 1952'de 6. sınıf ana okulu çocuklarının gerçekçi olarak renklendirilmiş, canlıymış gibi olan resimleri yeğlediklerini bulmuştur. Bunun yanı sıra renkleri doğal olmayan yerlerde, çocuklar daha çok gerçekçi siyah-beyaz resimleri renkli olanlara tercih etmişlerdir. Bu tercihlerin oranı sınıfların düzeyi ile bareber artmıştır (Çilenti, 1974, s.6).

Bemberger 1922'de yaptığı bir araştırmada birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarda beş hikaye kitabı kullanmış ve şu sonuçları elde etmiştir; a. çocuklar siyah-beyaz resimlerden çok renkli resimleri tercih etmektedirler, b. hikaye anlatan resimler diğer resimlerden daha çok tercih edilmektedir; c. geniş yer kaplayan resimler küçük yer kaplayan resimlerden daha çok tercih edilmektedir; d. büyük öğrenciler yumuşak renk çeşitlerini ve tonlarını tercih etmektedirler (Çilenti, 1974, s.3). Bemberger'in çalışmasına benzer bir araştırma da Melinger yapmıştır. Melinger 1932'de birinci, üçüncü ve beşinci sınıftaki çocukların renklendirilmiş resimleri siyah-beyaz resimlere ve gerçekçi resimleri gerçekçi olmayan resimlere yeğlediklerini bulmuştur (Çilenti, 1974, s.6).

Bloomer 1960'da dördüncü, beşinci ve altıncı sınıfta okuyan öğrenciler üzerinde yaptığı bir araştırmada; üç değişik konuyu içeren, üç değişik resimleme tekniğine göre hazırlanmış resimlerle çalışmıştır. Teknik olarak resimler çizgi, gölgeli ve renklendirilmiş resimler

olarak hazırlanmıştır; konu bakımından ise doğal ve güzel konuları içerenler, güzel konuları içermeyenler olmak üzere gruplandırılmıştır. Deneklere, bu resimlerden birini tercih etmeleri söylendiğinde, çocuklar renklendirilmiş, doğal ve güzel konuları olan resimleri seçmişlerdir (Michael, 1962, s.146).

Milli Eğitim Bakanlığı Basılı Eğitim Malzemeleri Hazırlama Merkezince hazırlanıp, Ankara, İzmir ve Balıkesir çevrelerinde 1033 ilkokul üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerine uygulanan "Hangi Kitapları Seviyorsunuz?" konulu anketin sonuçlarından bazıları ise şunlardır: Çocuklar şekil bakımından sırasıyla, çok sayfalı (%73), resimli (%60) ve büyük sayfalı (%57) kitapları sevmektedirler (Oğuzkan, 1983, s.318).

Bu araştırma bulgularına göre resimlerin seçiminde çocukların tercihleri önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ergin 1986'da iki boyutlu görsel öğretim materyali düzenleme ilke ve teknikleri üzerine yaptığı araştırmasında, bu materyaller için uzmanların %90,94'ü tarafından benimsenen on sekiz düzenleme ilkesi geliştirmiştir. Daha sonra saptanan bu on sekiz ölçüt doğrultusunda, tepegöz saydamları ve bir duvar resmi hazırlayarak geliştirdiği bu araç ve gereçlerin yabancı dil öğretimi alanında öğrenci başarısını ne ölçüde etkilediğini ortaya koymaya çalışmıştır. Sonuçta geliştirilen bu araçların İngilizce öğretiminde etkili olduğu gözlenmiştir (Ergin, 1986).

Ergin'in yukarıda açıklanan bu çalışması bir görsel öğretim materyali hazırlarken gözönüne alınacak

on sekiz düzenleme ilkesi geliştirilmesi açısından önemlidir. Ayrıca Ergin araştırmasında, kullandığı İngilizce ders kitabındaki çizimlerin saptanan ilkeler ışığında tekrar düzenlenmesini önermektedir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın genel amacı ilkokul dördüncü ve beşinci sınıf ders kitaplarında yer alan resim ve fotoğrafların eğitim teknolojisi ilkelerine ne ölçüde uyduğunu belirlemektir.

Bu genel amacın ışığı altında aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Ders kitaplarında yer alan resim ve fotoğraflar görsel araç düzenleme ilkelerine ne ölçüde uymaktadır?

2. Ders kitaplarında yer alan resim ve fotoğraflar öğretme-öğrenme ilkelerine ne ölçüde uygunluk göstermektedir?

3. Ders kitaplarında yer alan resim ve fotoğrafların metne katkı düzeyi nedir?

4. İlkokul dördüncü ve beşinci sınıflarda kullanılan fen bilgisi, sosyal bilgiler ders kitaplarındaki resim ve fotoğraflar:

- a. Görsel araç düzenleme ilkelerine uygunluk,
- b. Öğretme -öğrenme ilkelerine uygunluk,
- c. Resim ve fotoğrafların metne katkısı bakımlarından birbirlerinden farklılık göstermekte midirler?

Araştırmanın Önemi

Eski çağlara kadar uzanan, uzun bir geçmişe sahip olan ders kitapları bugün, gelişen yeni araç ve gereçlerle birlikte öğretme-öğrenme süreçlerinde yaygın olarak kullanılmaktadır. En eski ve en yaygın bir öğretim ortamı ve öğrenme kaynağı olma özelliğine sahip olan ders kitaplarının, öğretme-öğrenme süreçlerine ilişkin işlevlerini yerine getirebilmeleri için bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir. Ders kitaplarının sahip olması gereken biçim ile ilgili özellikleri arasında ders kitaplarında kullanılan resim ve fotoğraflar önemli bir yer tutmaktadır. Ders kitaplarında verilen bilgileri açıklamak ve yazılı sözcüklerin soyutluluğunu giderebilmek amacıyla bu grafik gereçlerden geniş ölçüde yararlanılmaktadır. Ders kitaplarında yer alan resim ve fotoğraflar öğrencinin ilgisini çekerek, konunun anlaşılmasına ve bellekte uzun süre kalmasına yardımcı olmaktadır.

Ders kitaplarının önemli bir ögesi olan resim ve fotoğraflar da bir takım özelliklere sahip olmalıdır. Bu özellikler yapılan araştırmalar sonucu ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle resim ve fotoğrafların araştırmalar sonucu elde edilen bulgular gözönüne alınarak hazırlanması veya seçilmesi, ders kitaplarının daha yararlı olmasına ve dolayısıyla eğitimde verimliliğin artmasına yardımcı olabilecektir. İşte yapılan bu araştırma ile temel öğretme-öğrenme kaynağı olan ders kitaplarındaki resim ve fotoğrafların eğitim teknolojisi ilkelerine uygunluğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu araştırmanın sonucunda elde edilen bulguların, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'nda ders kitaplarının hazırlatılması ve değerlendirilmesiyle görevli kimse- lere, ders kitabı yazar ve ressamlarına, yayıncılara, ders kitaplarındaki resim ve fotoğrafların sahip olması gereken ilkeler konusunda ışık tutabileceği ve çalışmala- rına rehberlik edebileceği umulmaktadır. Ayrıca ders kitaplarındaki resim ve fotoğraflarla ilişkili olarak yapılacak yeni araştırmalara yardımcı olacağı umulmaktadır.

Sayıltılar

Bu araştırmanın problem ve amaçlar başlığı altında saptanan sorular ve bu soruların yanıtlarını oluşturacak olan bulguların yorumu aşağıdaki sayıltılara dayanmaktadır:

1. Araştırmacı geliştirilen ölütlere göre ders kitaplarındaki resim ve fotoğrafları değerlendirirken taraf- sızlık ilkesine sadık kalmıştır.
2. İlkokul dördüncü ve beşinci sınıflarda kullanılan ders kitaplarındaki resim ve fotoğrafların eğitim teknolojisi ilkelerine uygunluğu, geliştirilen değerlendirme öleği ile saptanabilir.

Sınırlılıklar

Araştırma aşağıda ifade edilen yönlerle sınırlıdır:

1. Araştırma ilkokul dördüncü ve beşinci sınıflarda kullanılan Milli Eğitim

Bakanlığınca önerilen, tek ders kitabı olma özelliği taşıyan, fen bilgisi ve sosyal bilgiler kitaplarıyla sınırlıdır.

2. Araştırma ders kitaplarında yer alan grafik gereçlerden sadece resim ve fotoğrafların değerlendirilmesiyle elde edilen bulgular ile sınırlıdır.

Tanımlar

Resim: Varlıkların, doğal görünüşlerinin kalem, fırça gibi araçlarla kağıt üzerine aktarılmış biçimidir.

Fotoğraf: Özel bir araçla ışığa duyarlı bir yüzey üzerinde saptanan görüntüdür.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, evren ve örneklem verilerin toplanması, çözümü ve yorumlanmasında kullanılan istatistiksel yöntem ve teknikler açıklanmıştır.

Araştırma Modeli

İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi, sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan resim ve fotoğrafların eğitim teknolojisi ilkelerine uygunluğu ile ilgili bir durum saptamaya yönelik olan bu araştırmada, tarama modelinden yararlanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini ilkokullarda kullanılan ders kitapları oluşturmaktadır. Sözü edilen bu sınıflarda kullanılan ders kitapları I. Bölümde de belirtildiği gibi Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'nca kararlaştırılmakta ve Tebliğler Dergisinde yayımlanarak okullara duyurulmaktadır. Tebliğler Dergisinde bir ders için tek bir ders kitabı gösterilmemişse, okullar herhangi bir sınıf için, gösterilen kitaplardan kendilerine en uygun olan bir tanesini seçmektedirler. Bu nedenle her

okulda aynı kitap yerine farklı ders kitapları kullanılmaktadır. Herhangi bir ders için Tebliğler Dergisi'nde bir tek ders kitabının adı varsa her okul bu ders kitabını kullanmaktadır.

Bu nedenle araştırmacı Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'nca tek ders kitabı olarak kararlaştırılan ve her okulda kullanılan ilkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarını örneklem olarak seçmiştir.

Verilerin Toplanması

Veriler, geliştirilen ölçeğe göre Kâmuran Çilenti, Mustafa Ülçün, Hasan Erdoğan, Müride Ülçün, Salim Savcı, Nevzat Akoral tarafından yazılan ilkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi ders kitapları ile Ferruh Sanır, Tarık Asal ve Niyazi Akşit tarafından yazılan ilkokul dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarından toplanmıştır.

Yukarıda sözü edilen ders kitapları seçilmeden önce ilgili öğretim üyelerine danışılmış ve öğrencilerin gelişim düzeyleri göz önüne alınarak, araştırmada bu ders kitaplarının kullanılmasına karar verilmiştir. Çünkü ilkokula giden 7-11 yaşları arasındaki çocuklar somut işlemsel dönemde bulunmaktadır. Bu dönemde çocuk, gerçek eşya ve olayla ilgili olarak yapacağı gözlemler sonucu yeni kavramlar geliştirmektedir. Ancak öğrencinin her zaman gerçek eşya ve olaylarla ilgili gözlemler yapabilmesi olanaklı olmamaktadır. O zaman kendisi

bulunamayan, gösterilemeyen eşya ve olaylar yerine, onların temsili olan grafik gereçlerden yararlanılarak çocuğun yeni kavramlar geliştirmesine yardımcı olunmaktadır. Bu nedenle ilkokula giden, bu dönem çocuğunun kullandığı ders kitaplarında daha çok grafik gereç kullanılması ve kullanılan grafik gereçlerin, gelişi güzel değil, bilimsel bulguların ışığı altında, çocukların yeni kavramlar oluşturabilmesine yardımcı olacak şekilde hazırlanması düşüncesinden hareket edilerek ilkokul ders kitapları seçilmiştir.

Daha sonra 1987 yılı 2232 sayılı Tebliğler Dergisinden ilkokullarda kullanılmak üzere önerilen ders kitapları listesine bakılmış ve her sınıfta bazı dersler için birden fazla, bazı dersler için ise tek ders kitabı önerildiği gözlenmiştir. Bu gözlem sonucu bir kaç ilkokula gidilerek listede adları geçen ders kitaplarından hangilerinin kullanıldığı araştırılmıştır. Sonuçta, listede bir ders için birden fazla ders kitabı önerilmesi nedeniyle, bir okulda listede önerilen ders kitaplarından biri kullanılırken, başka bir okulda listedeki, diğer bir ders kitabının kullanıldığı saptanmıştır. Bu nedenle listede tek ders kitabı olarak önerilen ve bütün okullarda kullanılan dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi, sosyal bilgiler ders kitapları içerdikleri grafik gereçler açısından değerlendirilmek üzere belirlenmiştir.

Belirlenen ders kitaplarında yapılan ön inceleme sırasında bu ders kitaplarında grafik gereç olarak en çok resim ve fotoğrafların yer aldığı gözlenmiştir.

Hem bu inceleme sonucu hem de araştırmayı sınırlandırmak amacıyla ders kitaplarında yer alan grafik gereçlerden sadece resim ve fotoğrafların eğitim teknolojisi ilkeleri açısından değerlendirilmesine karar verilmiştir.

Bu çalışmalardan sonra verilerin toplanabilmesi için EK-1'de sunulan değerlendirme ölçeği geliştirilmiştir. Ölçeğin geliştirilebilmesi için geniş bir kaynak taraması yapılmıştır. Bu amaçla araştırmacı, Anadolu Üniversitesi Kütüphanesi, Milli Kütüphane, TÜBİTAK'ın kütüphanesi, öğretim üyelerinin kitaplıklarından, kendi kitaplığından Eğitim Teknolojisi, ders kitapları, resim, fotoğraf; yapılan araştırmalarla ilgili Türkçe ve İngilizce kaynakları incelemiş ve değerlendirme ölçeğinin hazırlanmasına katkıda bulunabilecek verileri toplamıştır. Ölçeğin geliştirilmesi için veriler toplanırken, incelenen kaynaklarda üzerinde çok durulan ve hemen her kaynakta sözü edilen hususlar, maddeler halinde sıralanmıştır. Önce dağınık bir sırada olan bu veriler birbirleriyle ilişkilerine göre tekrar bir sıraya konulmuştur. Sonra, araştırmacı bu sıralamadan en iyi ölçebileceğini düşündüğü verileri almıştır.

Değerlendirme ölçeği taslak halinde hazırlandıktan sonra ilgili öğretim üyelerinin eleştirisine sunulmuştur. Öğretim üyelerinin eleştirileri ışığında değerlendirme ölçeği tekrar gözden geçirilmiş ve son biçimi verilmiştir. Bu biçimde son halini alan değerlendirme ölçeği üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm; ders kitaplarında yer alan resim ve fotoğrafların görsel araç düzenleme ilkelerine

uygunluğu ile ilgili başatlık, basitlik, uyum, denge, perspektif, fiziki kalite ilkelerine, ikinci bölüm; resim ve fotoğrafların öğretme-öğrenme ilkelerine uygunluğu ile ilgili ğrenci özelliklerine uygunluk ve yakınlık ilkesine, üçüncü bölüm ise resim ve fotoğrafların metne katkısı yönünden bunların metni açıklayıp, yorumlama, metni tamamlama durumları ile ilgili ölçütlere ayrılmıştır.

Daha sonra üç bölümden oluşan değerlendirme ölçeğindeki ölçütler hakkında birinci bölümde verilen bilgilerle, ilgili araştırma bulguları toplanmıştır. Böylece eldeki ölçeğe göre ders kitaplarındaki resim ve fotoğrafların, eğitim teknolojisi ilkeleri açısından değerlendirilmesi yapılırken her bir resim ve fotoğrafta hangi özelliklerin aranacağı ortaya çıkmıştır.

Araştırmacı eğitim teknolojisi ilkeleri açısından ders kitaplarında yer alan resim ve fotoğrafları, geliştirilen ölçeğe göre kendisi değerlendirmiştir.

Değerlendirme yapılmadan önce araştırmacı, her kitabı tek tek ele alıp içindeki resim ve fotoğrafları numaralandırmış; resim veya fotoğraf numarası, çok yeterli, yeterli, orta, yetersiz, çok yetersiz ve toplamaları gösteren bir çetele hazırlamıştır. Araştırmacı  bölüm halinde geliştirdiği değerlendirme ölçeğindeki on ölçütün içerdiği özellikleri dikkate alarak her resim ve fotoğraf için çok yeterli, yeterli, orta, yetersiz, çok yetersiz ölçütlerine uygunluk düzeyine bakarak bir değer vermiş; bu değeri eteleye işlemiştir. Bu alışma, kitaplardaki bütün resim ve fotoğraflar için yapılmıştır.

Verilerin toplanmasında kullanılan değerlendirme ölçeğinin bağımsız değişken olarak kullanıldığı araştırmada, bağımlı değişkeni de ders kitaplarındaki resim ve fotoğraflar oluşturmuştur.

Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi, sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan resim ve fotoğraflara değerlendirme ölçeğindeki on ölçüte göre çok yeterli, yeterli, orta, yetersiz, çok yetersiz üzerinden değer verilerek çeteleyle işlenen sonuçların toplamaları bulunmuştur. Daha sonra bu sonuçlar kartlara işlenmiştir. Bu işlem sonucu bir kitapta kaç tane resim veya fotoğraf olduğu, resim ve fotoğrafların her bir ölçüte göre aldıkları değerler açıkça görülebilmıştır.

Daha sonra değerlendirme ölçeğindeki her ölçüt için, önce dördüncü sınıf ders kitaplarındaki resim ve fotoğrafların, sonra beşinci sınıf ders kitaplarındaki resim ve fotoğrafların aldıkları değerlere göre durumlarını gösteren tablolar hazırlanmıştır. Ayrıca dördüncü ve beşinci sınıf ders kitaplarındaki resim ve fotoğrafların her bir ölçüte göre durumlarını karşılaştırmak amacıyla yeni tablolar oluşturulmuştur.

Casio fx-82 marka hesap makinası ile, kartlara önceden işlenmiş olan, her kitaptaki resim ve fotoğrafların ölçütlere göre aldıkları değerlerin frekans ve yüzdeleri hesaplanarak sonuçlar tablolastırılmış ve yoruma hazır hale getirilmiştir.

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki resim ve fotoğraflara ilişkin veriler, araştırmanın genel amacı ve bu amaca bağlı sorular sırası izlenerek tablolar halinde verilmiş ve gerekli yorumlar yapılmıştır.

Resim ve Fotoğrafların Görsel Araç Düzenleme İlkelerine Göre Durumu

Burada, ilkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan resim ve fotoğrafların görsel araç düzenleme ilkelerine uygunluğuna ilişkin bulgular ve yorumlar sunulmuştur. Bunun için, resim ve fotoğrafların Başatlık, Basitlik, Uyum, Denge, Perspektif ilkelerine göre durumu ile Fiziki Kalite durumuna bakılmıştır. Bu konu ile ilgili bilgiler Bölüm I'de verilmiştir.

Başatlık

İlkokul dördüncü sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki resimlerin başatlık ilkesine göre durumu Tablo 1'de gösterildiği gibidir.

TABLO 1

DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN BAŞATLIK
İLKESİNE GÖRE DURUMU

Dördüncü Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	208	36.5	207	36.3	105	18.4	46	8.1	4	0.7	570	100.
Sosyal Bilgiler	12	23.1	18	34.6	10	19.2	12	23.1	-		52	100.

Tabloda görüldüğü gibi dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında, toplam 570 resim bulunmaktadır. Bu resimlerin başatlık ilkesine göre durumları, %36,5 oranında çok yeterli, %36.3 oranında yeterli, %18.4 oranında orta, %8.1 oranında yetersiz, %0.7 oranında çok yetersizdir. Sosyal bilgiler kitabında ise toplam 52 resmin başatlık ilkesine göre durumları %23.1 oranında çok yeterli, %34.6 oranında yeterli, %19.2 oranında orta, %23.1 oranında yetersizdir. Bu kitapta başatlık ilkesi açısından çok yetersiz nitelikte resim bulunmamaktadır. Ayrıca fen bilgisi kitabında, sosyal bilgiler kitabına göre daha çok resim olduğu da görülmektedir.

Fen bilgisi kitabındaki resimlerin dörtte üçe yakını, sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin ise yarıdan çoğunun başatlık ilkesi açısından çok yeterli ve yeterli olduğu gözükmemektedir. Bu durum ise, fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin başatlık ilkesine genelde uygun olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Tablo 2'de ilkökul dördüncü sınıf fen ve sosyal

bilgiler ders kitaplarındaki fotoğrafların başatlık ilkesine göre durumu gösterilmektedir.

TABLO 2

DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ BAŞATLIK
İLKESİNE GÖRE DURUMU

Dördüncü Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	6	50.	4	33.3	2	17.	-		-		12	100.
Sosyal Bilgiler	28	18.	71	45.5	37	23.7	18	11.5	2	1.3	156	100.

Tablo-2 incelendiğinde, fen bilgisi kitabında toplam 12 fotoğraf olduğu görülmektedir. Bu fotoğrafların başatlık ilkesi açısından dörtte üçten fazlası çok yeterli veya yeterli, dörtte bire yakını ise orta durumdadır. Başatlık ilkesi açısından yetersiz veya çok yetersiz nitelikte fotoğraf bulunmamaktadır.

Sosyal bilgiler kitabında ise toplam 156 fotoğraf vardır. Bunlardan yarıya yakınının %45.5 başatlık ilkesine göre durumu yeterli, dörtte bire yakını orta, kalanı ise yetersiz veya çok yetersizdir. Sosyal bilgiler kitabında fen bilgisi kitabına oranla daha çok fotoğraf bulunmaktadır.

Tablo'daki değerlere baktığımızda, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların dörtte üçten fazlasının, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların ise yarıdan çoğunun başatlık ilkesi açısından çok yeterli ve yeterli olduğu gözükmemektedir. Buna göre,

iki kitapta da yer alan fotoğrafların başatlık ilkesine genelde uygun olduğu söylenebilir.

İlkokul beşinci sınıf fen bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki **resimlerin başatlık ilkesine göre durumları** Tablo 3'deki gibidir.

TABLO 3

BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN BAŞATLIK
İLKESİNE GÖRE DURUMU

Beşinci Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	29	5.3	305	56.2	158	29.1	47	8.1	4	0.7	543	100.
Sosyal Bilgiler	2	11.1	5	28.	6	33.3	5	28.	-		18	100.

Tablo 3'e göre beşinci sınıf fen bilgisi kitabında toplam 543 resim olduğu görülmektedir. Bu resimlerin %56.2'sinin başatlık ilkesine göre durumu yeterli, %29.1'i orta, %8.1'i yetersizdir. Bu resimlerin %5.3'lük kısmı çok yeterli, %0.7 gibi çok az bir kısmı ise çok yetersizdir. Sosyal bilgiler ders kitabında ise toplam 18 resim bulunmaktadır. Başatlık ilkesine göre bu resimlerin %11.1'i çok yeterli, %28'i yeterli, %33.3'ü orta, %28'i yetersiz durumdadır. Bu kitapta çok yetersiz resim bulunmamaktadır.

Buna göre, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin başatlık ilkesine genelde uygun olduğu, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin ise bu ilkeye göre, sorunlu olduğu söylenebilir.

Tablo 4'de ilkököl beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki fotoğrafların başatlık ilkesine göre durumları sunulmuştur.

TABLO 4

BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ BAŞATLIK
İLKESİNE GÖRE DURUMU

Beşinci Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	1	20.	2	40.	1	20.	1	20.	-	-	5	100.
Sosyal Bilgiler	9	7.2	70	56.	29	23.2	17	13.6	-	-	125	100.

İlkököl beşinci sınıf fen bilgisi kitabında toplam 5 fotoğraf olduğu tablodan görülebilmektedir. Bu fotoğrafların başatlık ilkesine göre durumu şöyledir: beşte ikisi yeterli, geriye kalan çok yeterli, orta ve yetersiz -beşte birlik oranda- eşit dağılım göstermektedir. Sosyal bilgiler kitabında ise toplam 125 fotoğraf vardır. Bunların beşte ikisinden fazlası başatlık ilkesi açısından yeterli, beşte bire yakını orta, beşte birden azı yetersizdir. Fen ve sosyal bilgiler kitaplarında başatlık ilkesine göre çok yetersiz fotoğraf bulunmamaktadır. Ayrıca sosyal bilgiler kitabında fen bilgisi kitabına göre daha çok fotoğraf vardır.

Tablo'daki değerlere baktığımız zaman, fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların beşte üçünün, sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların ise beşte üçten fazlasının başatlık ilkesine göre çok yeterli ve yeterli oldukları

gözükmektedir. Buna göre, fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğrafların basitlik ilkesine genelde uygun olduğu söylenebilir.

Basitlik

Tablo 5'de ilkokul dördüncü sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki resimlerin basitlik ilkesine göre durumları gösterilmiştir.

TABLO 5

DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN BASİTLİK
İLKESİNE GÖRE DURUMU

Dördüncü Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	336	59.	162	28.4	64	11.2	8	1.4	-		570	100.
Sosyal Bilgiler	16	30.8	23	44.2	10	19.2	3	5.8	-		52	100.

İlkokul dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki 570 resmin yarıdan fazlası (%59) basitlik ilkesine göre çok yeterli, dörtte birden fazlası yeterli, geriye kalanları orta ve yetersiz durumdadır. Sosyal bilgiler kitabındaki 52 resmin basitlik ilkesine göre durumu şöyledir; dörtte birden fazlası çok yeterli, dörtte ikiye yakını yeterli, dörtte birden azı orta ve yetersizdir. İki kitapta da basitlik açısından çok yetersiz resim bulunmamaktadır.

Fen bilgisi kitabındaki resimlerin dörtte üçten fazlası, sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin ise dörtte üçünün çok yeterli ve yeterli gözükmelerine dayanarak,

bu kitaplardaki resimlerin basitlik ilkesine genelde uygun oldukları söylenebilir.

Tablo 6'da ilkokul dördüncü sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki **fotoğrafların basitlik ilkesine göre durumları** bulunmaktadır.

TABLO 6

**DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ BASİTLİK
İLKESİNE GÖRE DURUMU**

Dördüncü Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	8	66.7	3	25.	-		1	8.3	-		12	100.
Sosyal Bilgiler	26	16.7	82	52.6	40	25.6	8	5.1	-		156	100.

Basitlik ilkesi açısından Tablo 6 incelendiğinde, fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların %66.7'sinin çok yeterli, %25'inin yeterli ve %8,3'lük gibi az bir kısmının yetersiz durumda olduğu görülmektedir. Orta ve çok yetersiz fotoğraf bulunmamaktadır. Bu ilkeye göre, sosyal bilgiler kitabındaki fotoğraflar da %52.6 oranında yeterli, %25.6 oranında orta, %16.7 oranında çok yeterli, %5,1 oranında yetersizdir.

Tablo'daki değerlere göre, basitlik ilkesi açısından, fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların yüzde yüze yakını, sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların ise yarıdan çoğunun çok yeterli ve yeterli olduğu gözükmektedir. Bu bulgular, fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki

fotoğrafların basitlik ilkesine genelde uygun olarak hazırlandıklarını söylemeye olanak vermektedir.

Tablo 7'de ilkokul beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki **resimlerin basitlik ilkesine göre durumu** sunulmaktadır.

TABLO 7
BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN BASİTLİK
İLKESİNE GÖRE DURUMU

Beşinci Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	26	4.8	463	85.3	49	9.	5	0.9	-		543	100.
Sosyal Bilgiler	-		10	55.6	4	22.2	4	22.2	-		18	100.

Tablo 7'de görüldüğü gibi beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki 543 resmin %85.3'lük bir bölümü basitlik ilkesi açısından yeterli durumdadır. Bu resimlerin %4.8'i çok yeterli, %9'u orta, %0.9'u yetersizdir. Çok yetersiz resim yoktur. Sosyal bilgiler kitabındaki 18 resim de %56.6 oranında bu ilke açısından yeterlidir. Orta ve yetersiz resimler %22.2 oranında eşit dağılım göstermektedir.

Fen bilgisi kitabındaki resimlerin dörtte üçten fazlası, sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin ise, yarıdan çoğu, basitlik ilkesine göre çok yeterli ve yeterli durumda görünmektedir. Bu bulgular, fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin basitlik ilkesine genelde uygun oldukları anlamına gelebilir.

İlkokul beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki **fotoğrafların basitlik ilkesine göre durumu** Tablo 8'de gösterildiği gibidir.

TABLO 8

BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ BASİTLİK
İLKESİNE GÖRE DURUMU

Beşinci Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	1	20.	3	60.	1	20.	-	-	-	-	5	100.
Sosyal Bilgiler	8	6.4	60	48.	32	25.6	25	20.	-	-	125	100.

Tablo 8'e baktığımız zaman fen bilgisi kitabındaki 5 fotoğrafın basitlik ilkesine göre durumunun %60 oranında yeterli, %20 oranında çok yeterli, %20 oranında da orta olduğu görülmektedir. Yetersiz ve çok yetersiz fotoğraf bulunmamaktadır. Bu ilke açısından sosyal bilgiler ders kitabındaki 125 fotoğraf ise %48 oranında yeterli, %25.6 oranında orta, %20 oranında yetersiz ve %6.4 gibi düşük bir oranda çok yeterlidir. Çok yetersiz fotoğraf bulunmamaktadır.

Fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların beşte üçünün, sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların ise yarıdan çoğunun(%6.4, %48) çok yeterli ve yeterli görünmesine dayanarak, iki kitapta da yer alan fotoğrafların basitlik ilkesine genelde uygun oldukları söylenebilir.

Uyum

Tablo 9'da ilkokul dördüncü sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarında yer alan resimlerin uyum ilkesine göre durumları gösterilmiştir.

TABLO 9

DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN UYUM
İLKESİNE GÖRE DURUMU

Dördüncü Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz	Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	%
Fen Bilgisi	13	2.3	293	51.4	216	37.9	48	8.4	-	570	100.
Sosyal Bilgiler	4	7.7	24	46.2	11	21.1	13	25.	-	52	100.

Tablo 9'a baktığımızda, fen bilgisi kitabındaki resimlerin yarısı (%51.4) uyum ilkesine göre yeterli, dörtte ikiye yakını orta, dörtte birden azı yetersizdir. Çok yetersiz resim yoktur. Sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin ise bu ilke açısından yarıya yakınının (%46.2) yeterli, dörtte bire yakınının orta, dörtte birinin yetersiz durumda olduğu görülmektedir. Çok yetersiz resim bulunmamaktadır.

Tablo'daki değerlere göre, fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resimleri uyum ilkesi açısından değerlendirdiğimizde, fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin yarıdan çoğunun, uyum ilkesine göre çok yeterli ve yeterli nitelikte olduğu gözükmemektedir. Buna göre, fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin uyum ilkesine genelde uygun olduğu söylenebilir.

İlkokul dördüncü sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki **fotoğrafların uyum ilkesine göre durumları** Tablo 10'da gösterildiği gibidir.

TABLO 10

DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ UYUM
İLKESİNE GÖRE DURUMU

Dördüncü Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	1	8.3	5	41.7	6	50.	-		-		12	100.
Sosyal Bilgiler	13	8.3	81	51.9	33	21.2	29	18.6	-		156	100.

Tablo 10 incelendiğinde, fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların yarısının (%50) uyum ilkesine göre durumu orta, yarıya yakını (%41.7) yeterlidir. Yetersiz ve çok yetersiz fotoğraf yoktur. Bu ilke açısından sosyal bilgiler kitabındaki fotoğraflar %51.9 oranında yeterli, %21.2 oranında orta, %18.6 oranında yetersizdir. Çok yetersiz fotoğraf bulunmamaktadır.

Tablo'ya göre bir değerlendirme yapıldığında, uyum ilkesi açısından fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların yarısının (%8.3, %41.7), sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların ise yarıdan çoğunun (8.3, %51.7) çok yeterli ve yeterli olduğu gözükmemektedir. Bu bulgular, fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğrafların uyum ilkesine genelde uygun olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Tablo 11'de beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki resimlerin uyum ilkesine göre durumu sunulmaktadır.

TABLO 11
BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN UYUM
İLKESİNE GÖRE DURUMU

Beşinci Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	66	12.2	242	44.6	128	23.6	93	17.1	14	2.5	543	100.
Sosyal Bilgiler	-		10	55.6	6	33.3	2	11.1	-		18	100.

Tablo 11'e göre beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki 543 resmin %44.6'sı uyum ilkesine göre yeterli, %23.6'sı orta, %17.1'i yetersizdir. Sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin de bu ilkeye göre durumu %55.6 oranında yeterli, %33.3 oranında orta, %11.1 oranında ise yetersizdir. Çok yeterli ve çok yetersiz resim bulunmamaktadır.

Bu bulgulara göre, fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin yarıdan çoğunun, uyum ilkesine göre durumlarının çok yeterli ve yeterli olduğu gözükmektedir. Bu nedenle, fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin uyum ilkesine genelde uygun oldukları söylenebilir.

Tablo 12'de ilkökul beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan **fotoğrafların uyum ilkesine göre durumu** görülmektedir.

TABLO 12

BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ UYUM
İLKESİNE GÖRE DURUMU

Beşinci Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	-		2	40.	2	40.	1	20.	-		5	100.
Sosyal Bilgiler	12	9.6	63	50.4	27	21.6	23	18.4	-		125	100.

Tablo 12'de görüldüğü üzere, fen bilgisi kitabında yer alan 5 fotoğrafın uyum ilkesine göre durumu şöyledir. %40'ı yeterli, %40'ı orta, %20'si yetersizdir. Çok yeterli ve çok yetersiz nitelikte fotoğraf yoktur. Uyum ilkesi açısından sosyal bilgiler kitabındaki 125 fotoğrafın %50.4'ü yeterli, %21.6'sı orta, %18.4'ü yetersizdir. Çok yetersiz nitelikte fotoğraf bulunmamaktadır.

Tablodaki değerlere göre bir değerlendirme yapıldığında, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların, uyum ilkesi açısından beşte üçünün orta ve yetersiz, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların ise beşte üçünün çok yeterli ve yeterli durumda olduğu gözükmemektedir. Buna göre, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların uyum ilkesine genelde uygun olduğu, beşinci sınıf fen bilgisi kitabı fotoğraflarının ise bu ilke yönünden sorunlu olduğu belirtilebilir.

Denge

İlkokul dördüncü sınıf fen ve sosyal bilgiler

ders kitaplarındaki resimlerin denge ilkesine göre durumu Tablo 13'de gösterildiği gibidir.

TABLO 13

DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN DENGE
İLKESİNE GÖRE DURUMU

Dördüncü Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	20	3.5	367	64.4	142	24.9	41	7.2	-		570	100.
Sosyal Bilgiler	2	3.8	27	52.	12	23.1	9	17.3	2	3.8	52	100.

Fen bilgisi kitabındaki resimlerin % 64.4'nün denge ilkesine göre yeterli, %24.9'unun orta, %7.2'sinin yetersiz durumda olduğu, çok yetersiz nitelikte resmin olmadığı, Tablo 13'den görülebilmektedir. Sosyal bilgiler kitabı bu açıdan %52 oranında yeterli, %23,1 oranında orta, %17.3 oranında yetersiz durumdadır.

Tablo'daki değerlere baktığımız zaman, dördüncü sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin yarıdan çoğunun denge ilkesine göre durumlarının çok yeterli ve yeterli oldukları gözükmemektedir. Bu bulgular ise fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin denge ilkesine genelde uygun olduklarını söylemeye olanak vermektedir.

Tablo 14, ilköğretim dördüncü sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki fotoğrafların denge ilkesine göre durumunu göstermektedir.

TABLO 14
DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ DENGE
İLKESİNE GÖRE DURUMU

Dördüncü Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen. Bilgisi	1	8.3	8	66.7	2	16.7	1	8.3	-		12	100.
Sosyal Bilgiler	18	11.5	77	49.4	45	28.8	16	10.3	-		156	100.

Tablo 14 incelendiğinde, fen bilgisi kitabındaki 12 fotoğrafın %66.7'sinin denge ilkesi açısından yeterli, %16.7'sinin orta olduğu görülebilmektedir. Çok yeterli ve yetersiz %8.3 olarak eşit dağılımdadır. Çok yetersiz fotoğraf yoktur. Bu ilkeye göre sosyal bilgiler kitabı %11.5 oranında çok yeterli, %49.4 oranında yeterli, %28.8 oranında orta, %10.3 oranında yetersiz durumdadır. Çok yetersiz fotoğraf bulunmamaktadır.

Bu bulgulara göre bir değerlendirme yapıldığında, fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların dörtte üçünün, sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların ise yarıdan çoğunun denge ilkesine göre çok yeterli ve yeterli oldukları gözükmemektedir. Bu nedenle fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğrafların denge ilkesine genelde uygun oldukları söylenebilir.

İlkokul beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin denge ilkesine göre durumu Tablo 15'de gösterilmektedir.

TABLO 15

BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN DENGE
İLKESİNE GÖRE DURUMU

Beşinci Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	74	13.6	262	48.3	137	25.2	57	10.5	13	2.4	543	100.
Sosyal Bilgiler	-		8	44.4	7	38.9	3	16.7	-		18	100.

Tablo 15'de görülebildiği üzere, fen bilgisi kitabındaki resimlerin %13.6'sı denge ilkesine göre, çok yeterli, %48.3'ü yeterli, %25.2'si orta, %10.5'i yetersiz, %2.4'ü ise çok yetersiz durumdadır. Denge ilkesine göre sosyal bilgiler kitabındaki resimler ise, %44.4 oranında yeterli %38.9 oranında orta, %16.7 oranında yetersiz durumda gözükmemektedir. Çok yeterli ve çok yetersiz nitelikte resim bulunmamaktadır.

Tablo'daki değerlere göre, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin yarısından çoğu (%13.6, %48.3) denge ilkesine göre, çok yeterli ve yeterli, sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin ise yarısından çoğu (%38.9, %16.7) orta ve yetersiz durumda gözükmemektedir. Bu bulgular, fen bilgisi kitabı resimlerinin denge ilkesine genelde uygun olduğu, sosyal bilgiler kitabı resimlerinin ise sorunlu olduğu biçiminde yorumlanabilir.

İlkokul beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan fotoğrafların denge ilkesine göre durumu Tablo 16'da bulunmaktadır.

TABLO 16

BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ DENGE
İLKESİNE GÖRE DURUMU

Beşinci Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	1	20.	2	40.	2	40.	-		-		5	100.
Sosyal Bilgiler	11	8.8	52	41.6	39	31.2	20	16.	3	2.4	125	100.

Tablo 16 incelendiğinde, fen bilgisi kitabındaki 5 fotoğrafın denge ilkesine durumunun %20 oranında çok yeterli, %40 oranında yeterli ve %40 oranında orta durumda olduğu görülmektedir. Yetersiz ve çok yetersiz fotoğraf bulunmamaktadır. Bu açıdan sosyal bilgiler kitabındaki 125 fotoğrafın %8.8'i çok yeterli, %41.6'sı yeterli, %31.2'si orta, %16'sı yetersiz, %2.4'ü çok yetersiz durumda gözükmemektedir.

Beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğrafların yarıdan çoğunun denge ilkesine göre çok yeterli ve yeterli durumda gözükmelerine dayanarak, bu kitaplardaki fotoğrafların denge ilkesine genelde uygun oldukları söylenebilir.

Perspektif

Tablo 17'de ilkökul dördüncü sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki resimlerin perspektife göre durumları sunulmaktadır.

TABLO 17

DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN PERSPEKTİF
İLKESİNE GÖRE DURUMU

Dördüncü Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	95	16,7	190	33,3	40	7.	75	13.2	170	29.8	570	100.
Sosyal Bilgiler	2	3.8	11	21.2	6	11.5	13	25.	20	38.5	52	100.

Tablo 17'ye bakıldığı zaman, fen bilgisi kitabındaki resimlerin %33.3'nün perspektifinin yeterli, %29.8'nin çok yetersiz, %16.7'sinin çok yeterli, %13.2'sinin yetersiz, %7'sinin orta olduğu görülmektedir. Sosyal bilgiler kitabındaki 52 resmin perspektifi ise %38.5 oranında çok yetersiz, %25 oranında yetersiz, %21.2 oranında yeterli, %11.5 oranında orta, %3.8'lik bir oranda da çok yeterlidir.

Tablo'daki değerlere göre, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin yarısı (916.7, %33.3) perspektif açısından çok yeterli ve yeterli durumda gözükmemektedir. Bu bulguya dayanarak, fen bilgisi kitabındaki resimlerin perspektifi yansıtma durumlarının genelde uygun olduğu söylenebilir. Ancak dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin yarıdan çoğu, bu açıdan yetersiz ve çok yetersiz durumda gözükmemektedir. Bu nedenle bu kitaptaki resimlerin perspektife göre durumlarının nitelikli olduğunu söylemek olanaklı görünmemektedir.

İlkokul dördüncü sınıf fen ve sosyal bilgiler

kitaplarındaki fotoğrafların perspektife göre durumları Tablo 18'de gösterildiği gibidir.

TABLO 18

DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ PERSPEKTİF
İLKESİNE GÖRE DURUMU

Dördüncü Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	-		6	50.	-		2	16.7	4	33.3	12	100.
Sosyal Bilgiler	9	5.8	68	43.6	26	16.7	7	4.5	46	29.4	156	100.

Tablo'da görüldüğü üzere, fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların dörtte ikisi perspektif açısından yeterli, yarısı (%16.7, %33.3) yetersiz ve çok yetersizdir. Çok yeterli ve orta nitelikte fotoğraf yoktur. Sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların ise dörtte ikiye yakını yeterli, dörtte birden fazlası çok yetersiz, dörtte bire yakını orta durumdadır.

Bu bulgulara dayanarak, fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların perspektif durumlarının genelde, nitelikli olduğu, ancak sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların perspektif durumlarında sorun olduğu söylenebilir.

Tablo 19'da ilkokul beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin perspektif durumları bulunmaktadır.

TABLO 19

BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN PERSPEKTİF
İLKESİNE GÖRE DURUMU

	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Beşinci Sınıf												
Fen Bilgisi	51	9.4	130	24.	123	22.7	177	32.5	62	11.4	543	100.
Sosyal Bilgiler	-		8	44.4	7	38.9	3	16.7	-		18	100.

Fen bilgisi kitabındaki 543 resmin %32.5'nin perspektif durumunun yetersiz, %24'unun yeterli, %22.7'sinin orta, %11.4'ünün çok yetersiz olduğu Tablo 19'da görülebilmektedir. Sosyal bilgiler kitabındaki resimler bu açıdan %44.4 oranında yeterli, %38.9 oranında orta, %16.7 oranında yetersizdir. Çok yeterli ve çok yetersiz resim bulunmamaktadır.

Beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin perspektif durumlarını, Tablo'daki değerlere göre değerlendirdiğimizde, bu resimlerin yarıdan çoğunun orta, yetersiz ve çok yetersiz nitelikte olduğu gözükmektedir. Bu bulgulara dayanarak, fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin perspektif durumlarında sorun olduğu söylenebilir.

İlkokul beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan fotoğrafların perspektif durumları Tablo 20'deki gibidir.

TABLO 20

BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ PERSPEKTİF
İLKESİNE GÖRE DURUMU

Beşinci Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	-		2	40.	-		3	60.	-		5	100.
Sosyal Bilgiler	22	17.6	48	38.4	22	17.6	8	6.4	25	20.	125	100.

Tablo 20 incelendiğinde, fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların perspektif durumlarının %40 oranında yeterli, %60 oranında yetersiz olduğu görülmektedir. Çok yeterli, orta ve çok yetersiz nitelikte fotoğraf bulunmamaktadır. Perspektife göre, sosyal bilgiler kitabındaki 125 fotoğrafın %17.6'sı çok yeterli, %38.4'ü yeterli, %17.6'sı orta, %6.4'ü yetersiz, %20'si çok yetersiz durumdadır.

Tablo'daki değerlere göre, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların yarıdan çoğunun perspektif durumlarının nitelikli olmadığı, ancak sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların ise yarıdan çoğunun çok yeterli ve yeterli nitelikte olduğu görülmektedir. Bu durum, fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların perspektif durumlarında sorun olduğu, sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların perspektif durumlarının ise genelde nitelikli olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Fizikî Kalite

Tablo 21'de ilkökul dördüncü sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki resimlerin fizikî kalite

durumları gösterilmektedir.

TABLO 21

DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN FİZİKİ
KALİTE DURUMU

Dördüncü Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	65	11.4	253	44.4	192	33.7	57	10.	3	0.5	570	100.
Sosyal Bilgiler	1	1.9	21	40.4	17	32.7	10	19.2	3	5.8	52	100.

Tablo 21'de gösterildiği üzere, fen bilgisi kitabındaki resimlerin fiziki kalite durumu %44.4 oranında yeterli, %33.7 oranında orta, %11.4 oranında çok yeterli, %10 ve %0.5 oranında yetersiz ve çok yetersizdir. Sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin ise %40.4'ü yeterli, %32.7'si orta, %19.2'si yetersiz, %5.8'i çok yetersiz, %1.9'u çok yeterlidir.

Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında yer alan resimlerin yarıdan çoğunun fiziki kalite durumları, Tablo'ya göre, çok yeterli ve yeterli gözükmektedir. Ancak bu açıdan, sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin yarıdan çoğu orta, yetersiz ve çok yetersiz nitelikte gözükmektedir. Bu nedenle, fen bilgisi kitabındaki resimlerin fiziki kalite durumlarının genelde nitelikli, ama sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin sorunlu olduğu söylenebilir.

İlkokul dördüncü sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğrafların fiziki kalite durumu Tablo 22'de gösterildiği gibidir.

TABLO 22

DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ
FİZİKİ KALİTE DURUMU

Dördüncü Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	-		3	25.	4	33.3	5	41.5	-		12	100.
Sosyal Bilgiler	-		55	35.2	59	37.8	42	27.	-		156	100.

Tablo 22'de gösterildiği gibi, fen bilgisi kitabındaki toplam 12 fotoğrafın dörtte ikiye yakınının fiziki kalite durumu yetersiz, dörtte biri yeterli, geri kalanı orta niteliktedir. Fiziki kalite durumu çok yeterli ve çok yetersiz fotoğraf yoktur. Bu açıdan sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların dörtte ikiden azı yeterli ve orta, dörtte birden fazlası yetersiz durumdadır. Çok yeterli ve çok yetersiz nitelikte fotoğraf bulunmamaktadır.

Dördüncü sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğrafların fiziki kalite durumlarını Tablo 22'ye göre değerlendirdiğimizde, iki kitapta da yer alan fotoğrafların yarıdan çoğunun orta ve yetersiz nitelikte olduğu gözükmemektedir. Bu bulgular iki kitapta da yer alan fotoğrafların fiziki kalite durumlarının nitelikli olmadığı, sorunlu olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Tablo 23'de ilkokul beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin fiziki kalite durumu gösterilmektedir.

TABLO 23
BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN
FİZİKİ KALİTE DURUMU

Beşinci Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	23	4.2	337	62.1	92	17.	86	15.8	5	0.9	543	100.
Sosyal Bilgiler	-		7	38.9	4	22.2	7	38.9	-		18	100.

Tablo 23 fiziki kalite açısından incelendiğinde, fen bilgisi kitabında resimlerin %62.1'inin yeterli, %17'sinin orta, %15.8'inin yetersiz olduğu görülmektedir. Sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin fiziki kalite durumu ise %38.9 oranında yeterli ve yetersiz olarak eşit dağılımdadır. %22.2 oranı ise orta durumdadır. Çok yeterli ve yetersiz nitelikte resim bulunmamaktadır.

Tabloya baktığımız zaman, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin yarıdan çoğunun (%4.2, %62.1) fiziki kalite durumu çok yeterli ve yeterli nitelikte gözükmektedir. Bu ise, bu kitaptaki resimlerin fiziki kalite durumunun genelde nitelikli olduğu anlamına gelmektedir. Ancak beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin yarıdan çoğunun orta ve yetersiz durumda gözükmesi, bu kitaptaki resimlerin fiziki kalite durumlarında sorun olduğu anlamını taşımaktadır.

İlkokul beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan **fotoğrafların fiziki kalite durumları** Tablo 24'de bulunmaktadır.

TABLO 24
BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ
FİZİKİ KALİTE DURUMU

Beşinci Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	-		3	60.	1	20.	1	20.	-		5	100.
Sosyal Bilgiler	3	2.4	28	22.4	41	32.8	41	32.8	12	9.6	125	100.

Tablo 24'de gösterildiği üzere, fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların fiziki kalite durumu %60 oranında yeterli, %20 oranında orta, %20 oranında ise yetersiz durumdadır. Fiziki kalite durumu çok yeterli ve çok yetersiz nitelikte olan fotoğraf yoktur. Bu yönden sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların %22.4'ü yeterli, %32.8'i orta, %32.8'i yetersiz, %9.6'sı çok yetersizdir.

Fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların yarıdan fazlasının (%60) yeterli durumda gözükmesi, bu fotoğrafların fiziki kalite durumlarının genelde nitelikli olduğu biçiminde yorumlanabilir. Sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların ise, yarıdan çoğunun orta, yetersiz ve çok yetersiz durumları göz önüne alınarak, bu kitaptaki fotoğrafların fiziki kalite durumlarında sorun olduğu söylenebilir.

Resim ve Fotoğrafların Öğretme-Öğrenme

İlkelerine Göre Durumu

Burada, ilkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki resim ve fotoğrafların öğretme-öğrenme ilkelerine uygunluğuna ilişkin bulgular

sunulmuştur. Bunun için, resim ve fotoğrafların öğrencilerin özelliklerine (yaş, zeka, gelişim düzeylerine) göre, metin ile resim ve fotoğrafın yakınlık ilkesi durumuna bakılmıştır. Bunlarla ilgili ayrıntılı bilgiler Bölüm 1'de bulunmaktadır.

Öğrencilerin Özelliklerine Uygunluk Durumu

İlkokul dördüncü sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki resimlerin öğrencilerin özelliklerine uygunluk durumu Tablo 25'de gösterildiği gibidir.

TABLO 25

DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN ÖĞRENCİ ÖZELLİKLERİNE UYGUNLUK DURUMU

Dördüncü Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	56	9.8	335	58.7	120	21.1	59	10.4	-		570	100.
Sosyal Bilgiler	-		15	28.8	20	38.5	12	23.1	5	9.6	52	100.

Tablo 25 incelendiğinde, fen bilgisi kitabındaki resimlerin öğrenci özelliklerine uygunluk durumu %9.8 oranında çok yeterli, %58.7 oranında yeterli, %21.1 oranında orta, %10.4 oranında yetersizdir. Çok yetersiz nitelikte resim bulunmamaktadır. Bu açıdan sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin %28.8'i yeterli, %38.5'i orta, %23.1'i yetersiz %9.6'sı çok yetersizdir. Çok yeterli durumda olan resim yoktur.

Fen bilgisi kitabındaki resimlerin yarıdan çoğunun (%9.8, %58.7) çok yeterli ve yeterli olması,

bu kitaptaki resimlerin öğrenci özelliklerine uygun olduğu biçiminde yorumlanabilir. Bu açıdan sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin dörtte üçten çoğu orta, yetersiz ve çok yetersiz durumda gözükmemektedir. Bu nedenle bu kitaptaki resimlerin öğrenci özelliklerine genelde uygun olduğunu söylemek olanaklı görünmemektedir.

Tablo 26'da ilkokul dördüncü sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki fotoğrafların öğrenci özelliklerine uygunluk durumu sunulmaktadır.

TABLO 26

**DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ
ÖĞRENCİ ÖZELLİKLERİNE UYGUNLUK DURUMU**

Dördüncü Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	-		7	53.3	3	25.	2	16.7	-		12	100.
Sosyal Bilgiler	-		50	32.1	55	35.3	26	16.6	25	16.	156	100.

Tablo 26'ya göre, fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların dörtte ikiden fazlası yeterli, dörtte biri orta, dörtte birden azı öğrenci özelliklerine uygunluk bakımından yetersizdir. Çok yeterli ve çok yetersiz nitelikte fotoğraf bulunmamaktadır. Sosyal bilgiler kitabındaki fotoğraflar ise öğrenci özelliklerine uygunluk bakımından %32.1 oranında yeterli, %35.3 oranında orta, %16.6 oranında yetersiz, %16 oranında çok yetersiz durumdadır. Çok yeterli nitelikte fotoğraf yoktur.

Bu bulgulara dayanarak, fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların öğrenci özelliklerine genelde uygun olduğu, ancak, sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların, orta ve

yetersiz nitelikte gözükmesi sonucu sorunlu olduğu söylenebilir.

İlkokul beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki resimlerin öğrenci özelliklerine uygunluk durumu Tablo 27'de gösterilmektedir.

TABLO 27

BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN
ÖĞRENCİ ÖZELLİKLERİNE UYGUNLUK DURUMU

Beşinci Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	74	13.6	259	47.7	124	22.8	71	13.1	15	2.8	543	100.
Sosyal Bilgiler	-		4	22.2	7	38.9	7	38.9	-		18	100.

Tablo 27'ye bakıldığında zaman, fen bilgisi kitabındaki toplam 543 resmin %13.6'sının öğrenci özelliklerine uygunluk bakımından çok yeterli, %47.7'sinin yeterli, %22.8'inin orta, %13.1'inin yetersiz, %2.8'inin çok yetersiz olduğu görülmektedir. Bu açıdan sosyal bilgiler kitabındaki resimler %22.2 oranında yeterli, %38.9 oranında orta, %38.9 oranında yetersiz durumdadır. Çok yeterli ve çok yetersiz nitelikte resim bulunmamaktadır.

Buna göre, fen bilgisi kitabındaki resimlerin öğrenci özelliklerine uygunluk durumunun genelde nitelikli, sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin ise sorunlu olduğu söylenebilir.

Tablo 28'de ilköğretim beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki fotoğrafların öğrenci özelliklerine uygunluk durumu gösterilmektedir.

TABLO 28

BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ
ÖĞRENCİ ÖZELLİKLERİNE UYGUNLUK DURUMU

Beşinci Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	-		2	40.	1	20.	2	40.	-		5	100.
Sosyal Bilgiler	-		47	37.6	42	33.6	32	25.6	4	3.2	125	100.

Tablo 28'de öğrenci özelliklerine uygunluk bakımından fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların %40'ının yeterli, %20'sinin orta, %40'ının da yetersiz olduğu görülebilmektedir.

Sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların ise öğrenci özelliklerine uygunluk durumu, %37.6 oranında yeterli, %33.6 oranında orta, %25.6 oranında yetersiz, %3.2 oranında çok yetersizdir. Çok yeterli nitelikte fotoğraf yoktur.

Fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların yarıdan çoğu (%20, %40) öğrenci özelliklerine uygunluk bakımından orta ve yetersiz durumda gözüktüğünden bu kitaptaki fotoğrafların bu ilke açısından sorunlu olduğu söylenebilir. Tablodaki değerlere göre, öğrenci özelliklerine uygunluk bakımından, sosyal bilgiler kitabındaki fotoğraflarda da sorun olduğu anlaşılmaktadır.

Metne Yakınlık

İlkokul dördüncü sınıf fen ve sosyal bilgiler

ders kitaplarında yer alan resimlerin metne yakınlık durumu Tablo 29'da gösterildiği gibidir.

TABLO 29
DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN
METNE YAKINLIK DURUMU

Dördüncü Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	546	95.8	-		-		-		24	4.2	570	100.
Sosyal Bilgiler	32	61.5	-		-		-		20	38.5	52	100.

Tablo 29 incelendiğinde, fen bilgisi kitabındaki 570 resmin % 95.8'inin metne yakınlık durumu, çok yeterli, %4.2'sinin çok yetersiz olduğu görülmektedir. Sosyal bilgiler kitabındaki 52 resim ise, %61.5 oranında çok yeterli ve %38.5 oranında çok yetersiz durumdadır.

Bu bulgulara dayanarak, fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin metne yakınlık durumlarının büyük ölçüde uygun olduğu söylenebilir.

Tablo 30'da ilkokul dördüncü sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki **fotoğrafların metne yakınlık durumu** bulunmaktadır.

Tablo 30'de görüldüğü üzere, metne yakınlık durumu bakımından, fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların %83.3'ü çok yeterli, %16.7'si çok yetersizdir. Sosyal bilgiler kitabındaki fotoğraflar ise, %64.7 oranında

TABLO 30

DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ
METNE YAKINLIK DURUMU

Dördüncü Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	10	83.3	-		-		-		2	16.7	12	100.
Sosyal Bilgiler	101	64.7	-		-		-		55	35.3	156	100.

çok yeterli, %35.3 oranında çok yetersiz durumdadır.

Bu durum da fen bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki fotoğrafların metne yakınlık durumlarının olumlu bulunduğu biçiminde yorumlanabilir.

Tablo 31'de ilkokul beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin metne yakınlık durumu gösterilmektedir.

TABLO 31

BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN
METNE YAKINLIK DURUMU

Beşinci Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	528	97.2	-		-		-		15	2.8	543	100.
Sosyal Bilgiler	15	83.3	-		-		-		3	16.7	18	100.

Tablo 31'den fen bilgisi kitabındaki 543 resmin, metne yakınlık durumunun %97.2 oranında çok yeterli, %2.8 oranında da çok yetersiz olduğu görülmektedir.

Sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin de %83.3'ü çok yeterli, %16.7'si ise çok yetersiz durumda gözükmetedir.

Bu bulgulara dayanarak, iki kitapta da yer alan resimlerin metne yakınlık durumlarının büyük ölçüde uygun olduğu söylenebilir.

Tablo 32'de ilkökul beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki **fotoğrafların metne yakınlık durumları** sunulmaktadır.

TABLO 32

BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ
METNE YAKINLIK DURUMU

Beşinci Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	4	80.	-		-		-		1	20.	5	100.
Sosyal Bilgiler	32	25.6	-		-		-		93	74.4	125	100.

Tablo 32'de görüldüğü üzere, fen bilgisi kitabındaki toplam 5 fotoğrafın, metne yakınlık durumu %80 oranında çok yeterli, %20 oranında çok yetersizdir. Sosyal bilgiler kitabındaki 125 fotoğrafın ise %25.6'sı çok yeterli, %74.4'ü metne yakınlık bakımından çok yetersizdir.

Fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların beşte dördünün metne yakınlık bakımından çok yeterli olması, bu kitaptaki fotoğrafların metne yakınlık durumlarının olumlu bulunduğu anlamına gelmektedir. Ancak sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların dörtte üçe yakını

çok yetersiz gözüktüğünden, metne yakınlık durumu açısından, bu kitaptaki fotoğrafların sorunlu olduğu söylenebilir.

Resim ve Fotoğrafların Metne Katkı Durumu

Burada, ilkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki resim ve fotoğrafların, metne katkısına ilişkin bulgular yer almaktadır. Bunun için, kitaplardaki resim ve fotoğrafların metni açıklayıp yorumlama ve metni tamamlama durumlarına bakılmıştır. Bu konu ile ilgili bilgiler Bölüm 1'de verilmiştir.

Metni Açıklayıp Yorumlama

İlkokul dördüncü sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan **resimlerin metni açıklayıp yorumlama durumu** Tablo 33'de gösterildiği gibidir.

TABLO 33

DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN METNİ AÇIKLAYIP YORUMLAMA DURUMU

Dördüncü Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	81	24.8	164	50.4	59	18.1	22	6.7	-		326	100.
Sosyal Bilgiler	1	5.	8	40.	5	25.	5	25.	1	5.	20	100.

Tablo 33 incelendiğinde, fen bilgisi kitabında metni açıklayıp yorumlamaya yönelik 326 resmin bulunduğu görülmektedir. Bir kitapta yer alan resimlerin bazıları metni açıklayıp yorumlayıcı, bazıları ise metni tamamlayıcı

olarak, metnin anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle fen bilgisi kitabındaki 570 resimden 326'sı metni açıklayıp yorumlayıcı, geri kalanı metni tamamlayıcı özelliktedir. Aynı şekilde sosyal bilgiler kitabındaki 52 resmin 20'sinin metni açıklayıp yorumlayıcı, geriye kalanın metni tamamlayıcı olduğu görülmektedir.

Fen bilgisi kitabındaki metni açıklayıp yorumlayıcı resimlerin durumunun %24.8 oranında çok yeterli, %50.4 oranında yeterli, %18.1 oranında orta, %6.7 oranında yetersiz olduğu Tablo 33'de görülebilmektedir. Sosyal bilgiler kitabındaki metni açıklayıp yorumlayıcı resimlerin durumları ise, %5 oranında çok yeterli, %40 oranında yeterli, %25 oranında orta, %25 oranında yetersiz, %5 oranında da çok yetersizdir.

Buna göre fen bilgisi kitabındaki resimlerin metni açıklayıp yorumlama durumlarının genelde uygun, sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin ise sorunlu olduğu söylenebilir.

Tablo 34'de ilkokul dördüncü sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki **fotoğrafların metni açıklayıp yorumlama durumu** bulunmaktadır.

TABLO 34

**DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ
METNİ AÇIKLAYIP YORUMLAMA DURUMU**

Dördüncü Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	1	25.	3	75.	-		-		-		4	100.
Sosyal Bilgiler	-		3	100.	-		-		-		3	100.

Tablo 34'e bakıldığı zaman, fen bilgisi kitabında metni açıklayıp yorumlayıcı 4 fotoğrafın bulunduğu görülmektedir. Bunların metni açıklayıp yorumlama durumları %25 oranında çok yeterli ve %75 oranında yeterlidir. Sosyal bilgiler kitabında ise, metni açıklayıp yorumlayıcı 5 fotoğraf bulunmaktadır. Bunların %100'ünün metni açıklayıp yorumlama durumu yeterlidir.

Buna göre, fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki metni açıklayıp yorumlayıcı fotoğrafların, metni açıklayıp yorumlama durumlarının büyük ölçüde olumlu bulunduğu söylenebilir.

İlkokul beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki resimlerin metni açıklayıp yorumlama durumları tablo 35'de gösterildiği gibidir.

TABLO 35

BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN
METNİ AÇIKLAYIP YORUMLAMA DURUMU

Beşinci Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	54	16.9	124	38.9	88	27.6	44	13.8	9	2.8	319	100.
Sosyal Bilgiler	-		-		-		-		-		-	

Tablo 35'de fen bilgisi kitabında metni açıklayıp yorumlayıcı 319 resmin bulunduğu görülmektedir. Bunların metni açıklayıp yorumlama durumu %16.9 oranında çok yeterli, %38.9 oranında yeterli, %27.6 oranında orta, %13.8 oranında yetersiz, %2.8 oranında da çok yetersizdir.

Sosyal bilgiler kitabında ise metni açıklayıp yorumlayıcı resim bulunmadığı, Tablo'dan görülebilmektedir.

Buna göre, fen bilgisi kitabındaki metni açıklayıp yorumlayıcı resimlerin metni açıklayıp yorumlama durumlarının genelde olumlu bulunduğu söylenebilir. Sosyal bilgiler kitabında metni açıklayıp yorumlayıcı resim bulunmadığından yorum yapılamamıştır.

Tablo 36'da ilkokul beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki **fotoğrafların metni açıklayıp yorumlama durumları** gösterilmektedir.

TABLO 36

BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ
METNİ AÇIKLAYIP YORUMLAMA DURUMU

Beşinci Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	-		-		-		-		-		-	
Sosyal Bilgiler	-		-		-		-		-		-	

Tablo 36'da da görülebileceği üzere ilkokul beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarında metni açıklayıp yorumlayıcı fotoğraf bulunmadığından, bunlarla ilgili yorum yapılamamıştır.

Metni Tamamlama

İlkokul dördüncü sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki **resimlerin metni tamamlama durumları** Tablo 37'de gösterildiği gibidir.

TABLO 37

DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN
METNİ TAMAMLAMA DURUMU

Dördüncü Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	27	11.1	175	71.7	31	12.7	11	4.5	-		244	100.
Sosyal Bilgiler	2	6.3	18	56.2	10	31.2	2	6.3	-		32	100.

Tablo 37 incelendiğinde, fen bilgisi kitabında metni tamamlayıcı toplam 244 resim olduğu görülmektedir. Bunların metni tamamlama durumları, %11.1 oranında çok yeterli, %71.7 oranında yeterli, %12.7 oranında orta, %4.5 oranında da yetersizdir. Sosyal bilgiler kitabında ise toplam 32 metni tamamlayıcı resim vardır. Bunların, %6.3'ünün metni tamamlama durumunun çok yeterli, %56.2'sinin yeterli, %31.2'sinin orta, %6.3'ünün yetersiz olduğu Tablo'dan görülebilmektedir.

Fen bilgisi kitabındaki metni tamamlayıcı resimlerin beşte üçten fazlasının, sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin ise yarıdan çoğunun (%6.3, %56.2) metni tamamlama durumları çok yeterli ve yeterli gözüktüğünden, bu kitaplardaki resimlerin metni tamamlama durumlarının büyük ölçüde olumlu bulunduğu söylenebilir.

Tablo 38'de ilkökul dördüncü sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki **fotoğrafların metni tamamlama durumları** bulunmaktadır.

TABLO 38

DÖRDÜNCÜ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ
METNİ TAMAMLAMA DURUMU

Dördüncü Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz	Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	%
Fen Bilgisi	2	25.	4	50.	1	12.5	1	12.5	-		8 100.
Sosyal Bilgiler	-		81	53.	52	33.9	20	13.1	-		153 100.

Tablo 38'e bakıldığı zaman, fen bilgisi kitabında metni tamamlayıcı 8 fotoğrafın olduğu görülmektedir. Bunlardan dörtte birinin metni tamamlama durumunun çok yeterli, dörtte ikisinin yeterli, geriye kalan dörtte birinin de orta ve yetersiz olduğu Tablo'dan görülebilmektedir. Sosyal bilgiler kitabında da metni tamamlayıcı 153 fotoğraf bulunmaktadır. Bunların, dörtte ikiden fazlasının metni tamamlama durumu yeterli, dörtte ikiden azı orta, dörtte birden azı da yetersizdir.

Bu bulgulara dayanarak, fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki metni tamamlayıcı fotoğrafların metni tamamlama durumlarının genelde uygun olduğu söylenebilir.

İlkokul beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler der kitaplarındaki resimlerin metni tamamlama durumları Tablo 39'da gösterildiği gibidir.

TABLO 39
BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI RESİMLERİNİN
METNİ TAMAMLAMA DURUMU

Beşinci Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	56	25.	125	55.8	26	11.6	12	5.4	5	2.2	224	100.
Sosyal Bilgiler	-		11	61.1	4	22.2	3	16.7	-		18	100.

Tablo 39'de görülebildiği üzere, fen bilgisi kitabında 244 metni tamamlayıcı resim bulunmaktadır. Bunların metni tamamlama durumları %25 oranında çok yeterli, %55.8 oranında yeterli, %11.6 oranında orta, %5.4 oranında yetersiz, %2.2 oranında çok yetersiz görünmektedir. Sosyal bilgiler kitabında metni tamamlayıcı 18 resim olduğu Tablo'dan görülebilmektedir. Bunların %61.1'i metni tamamlama bakımından yeterli, %22.2'si orta, %16.7'si de yetersizdir.

Buna göre, fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki metni tamamlamaya yönelik resimlerin, metni tamamlama durumlarının genellikle uygun olduğu söylenebilir.

Tablo 40'da ilkökul beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki **fotoğrafların metni tamamlama durumları** sunulmaktadır.

TABLO 40

BEŞİNCİ SINIF KİTAPLARI FOTOĞRAFLARININ
METNİ TAMAMLAMA DURUMU

Beşinci Sınıf	Çok Yeterli		Yeterli		Orta		Yetersiz		Çok Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fen Bilgisi	1	20.	2	40.	2	40.	-		-		5	100.
Sosyal Bilgiler	9	7.2	70	56.	31	24.8	12	9.6	3	2.4	125	100.

Tablo 40'da fen bilgisi kitabında metni tamamlayıcı 5 fotoğrafın olduğu görülmektedir. Bunlardan %20'si metni tamamlama bakımından çok yeterli, %40'ı yeterli, %40'ı da orta'dır. Sosyal bilgiler kitabında metni tamamlayıcı 125 fotoğraf bulunmaktadır. Bunların metni tamamlama durumları %7.2 oranında çok yeterli, %56 oranında yeterli, %24.8 oranında orta, %9.6 oranında yetersiz, %2.4 oranında da çok yetersizdir.

Bu bulgulara dayanarak fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki, metni tamamlamaya yönelik fotoğrafların, metni tamamlama durumunun genelde olumlu bulunduğu söylenebilir.

Kitaplardaki Resim ve Fotoğrafların Karşılaştırılması

Burada, genel amaca bağlı olarak sorulan dördüncü soruyu yanıtlamak üzere, dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resim ve fotoğrafların, görsel araç düzenleme ve öğretim-öğrenme ilkelerine

göre durumlarının karşılaştırılması ile, bu kitaplardaki resim ve fotoğrafların metne katkı durumlarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular ve yorumlar sunulmuştur.

Kitaplardaki Resim ve Fotoğrafların Görsel Araç Düzenleme İlkelerine Göre Durumlarının Karşılaştırılması

Başatlık.- İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarıdaki resimlerin başatlık ilkesine göre karşılaştırılması tablo 41'de gösterilmektedir.

Bu bölümdeki tablolarda, Çok Yeterli yerine ÇY., Yeterli yerine Yt., Orta yerine Or., Yetersiz yerine Ytz., Çok Yetersiz yerine ÇYtz., Toplam yerine T. kısaltmaları kullanılmıştır.

TABLO 41

KİTAPLARDAKİ RESİMLERİN BAŞATLIK İLKESİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

	Dördüncü sınıf						Beşinci sınıf					
	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T
	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %
Fen Bil.	208	36.5	207	36.3	105	18.4	46	8.1	4	0.7	570	100.
Sos. Bil.	12	23.1	18	34.6	10	19.2	12	23.1	-	-	52	100.

Tablo 41 incelendiğinde, dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarındaki resim sayısının birbirine yakın olduğu gözükmemektedir (570, 543). Resimleri başatlık ilkesi açısından karşılaştırdığımızda, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında çok yeterli resim oranı %36.5

iken, beşinci sınıf fen bilgisi kitabında %5.3'dür. Yeterli resim oranı dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında %36.3, beşinci sınıf fen bilgisi kitabında %56.2'dir. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında orta nitelikte resim oranı %18.4 iken, beşinci sınıf fen bilgisi kitabında %29.4'dür. İki kitapta da yetersiz ve çok yetersiz resim oranları birbirine yakın gözükmetedir (%8.1, %8.7, %0.7, %0.7).

Tablo'daki değerlere baktığımız zaman, dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarındaki resimlerin genellikle başatlık ilkesine uygun oldukları gözükmetedir. Ancak dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındakilere göre daha nitelikli olduğu da söylenebilir.

Tablo 41'de, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında 52, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında ise 18 resim olduğu görülmektedir. Başatlık ilkesi açısından, bu resimleri karşılaştırdığımızda, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında çok yeterli resim oranı %23.1 iken, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında %11.1, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında yeterli resim oranı %34.6 iken beşinci sınıf kitabında %28'dir. Orta nitelikte resim oranı ise, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında %19.2, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında da %33.3'dür. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında yetersiz resim oranı %23.1 iken, beşinci sınıf kitabında %28'dir. İki kitapta da çok yetersiz resim bulunmamaktadır.

Tablo 41'deki değerlere göre, başatlık ilkesi açısından dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin yarısından çoğu (%23.1, %34.6) çok yeterli ve yeterlidir. Bu durum ise, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin başatlık ilkesine uygun olduğu anlamına gelmektedir. Başatlık ilkesi açısından, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin, çok yeterli ve yeterli (%11.1, %28) resim oranları, orta (%33.3) resim oranı ile birbirlerine yakın görünmektedir. Buna göre, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlere oranla, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin bu ilke açısından pek nitelikli olmadığı, sorunlu olduğu söylenebilir.

İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki **fotoğrafların başatlık ilkesine göre karşılaştırılması** tablo 42'de gösterildiği gibidir.

TABLO 42

KİTAPLARDAKİ FOTOĞRAFLARIN BAŞATLIK İLKESİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

	Dördüncü sınıf						Beşinci sınıf					
	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T
	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %
Fen Bil.	6 50.	4 33.3	2 17.	-	-	12 100.	1 20.	2 40.	1 20.	1 20.	-	5 100.
Sos. Bil.	28 18.	71 45.5	37 23.7	18 11.5	2 1.3	156 100.	9 7.2	70 56.	29 23.2	17 13.6	-	125 100.

Tablo 42'de görüldüğü gibi, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında 12, beşinci sınıf fen bilgisi kitabında ise 5 fotoğraf bulunmaktadır. Başatlık ilkesi

açısından fotoğrafları karşılaştırdığımızda, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların %50'si, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların ise %20'si çok yeterlidir. Yeterli fotoğraf oranı, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında %33.3 iken, beşinci sınıf fen bilgisi kitabında %40'dır. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların %17'si, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların %20'si orta durumdadır. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında, başatlık ilkesi açısından yetersiz fotoğraf yokken, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki yetersiz fotoğraf oranı %20'dir. İki kitapta da çok yetersiz bulunan fotoğraf yoktur.

Buna göre, dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarındaki fotoğrafların genelde, başatlık ilkesine uygun oldukları, bunun yanı sıra, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındakilere göre daha nitelikli olduğu da söylenebilir.

Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında 156, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında ise 125 fotoğraf olduğu Tablo 42'den görülebilmektedir. Bu kitaplardaki fotoğrafları başatlık ilkesine göre karşılaştırdığımızda, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında çok yeterli fotoğraf oranı %18 iken, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında %7.2'dir. Yeterli fotoğraf oranı ise, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında %45.5, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında %56'dır. Dördüncü sınıf sosyal

bilgiler kitabında orta fotoğraf oranı %23.7 iken, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında %23.2'dir. Başatlık ilkesi açısından, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların %11.5'i, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındakilerin de %13.6'sı yetersizdir. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında çok yetersiz fotoğraf oranı %1.3 iken, beşinci sınıf kitabında çok yetersiz nitelikte fotoğraf yoktur.

Dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğrafların çok yeterli ve yeterli oranları birbirine yakın gözükmektedir. Buna göre, iki kitapta da yer alan fotoğrafların, genelde, birbirine yakın oranda başatlık ilkesine uygun olduğu söylenebilir.

Basitlik.- Tablo 43'de dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin basitlik ilkesine göre karşılaştırılması bulunmaktadır.

TABLO 43

KİTAPLARDAKİ RESİMLERİN BASİTLİK İLKESİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

	Dördüncü sınıf							Beşinci sınıf						
	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T		ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T	
	f %	f %	f %	f %	f %	f %	%	f %	f %	f %	f %	f %	f %	%
Fen Bil.	336	59.	162	28.4	64	11.2	8 1.4 -	570	100.	26	4.8	463	85.3	49 9. 5 0.9 -
Sos. Bil.	16	30.8	23	44.2	10	19.2	3 5.8 -	52	100.	-	10	55.6	4	22.2 4 22.2 -

Tablo 43'e göre, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki 570 resim ile beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki 543 resmi, basitlik ilkesi açısından karşılaştırdığımızda,

dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında çok yeterli resim oranı %59 iken, beşinci sınıf kitabında %4.8'dir. Yeterli resim oranı, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında %28.4, beşinci sınıf fen bilgisi kitabında %95.3'dür. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında, orta resim oranı %11.2, yetersiz resim oranı %1.4, beşinci sınıf kitabında da orta resim oranı %9, yetersiz resim oranı %0.9'dur. İki kitapta da çok yetersiz resim bulunmamaktadır.

Tablo'daki değerlere baktığımızda, dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarındaki resimlerin, basitlik ilkesine göre durumlarının genelde, uygun olduğu gözükmemektedir. Ancak beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındakilere göre daha nitelikli olduğu da söylenebilir.

Tablo 43'e dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin, basitlik ilkesine göre durumlarına baktığımızda, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin %30.8'inin çok yeterli olduğu, beşinci sınıf kitabında ise çok yeterli resim bulunmadığı görülmektedir. Yeterli resim oranı, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında %44.2, beşinci sınıf kitabında da %55.6'dır. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında resimlerin %19.2'si orta, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin ise %22.2'si orta durumdadır. Yetersiz resim oranı, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında %5.8, beşinci sınıf kitabında da %22.2'dir. İki kitapta da çok yetersiz nitelikte resim bulunmamaktadır.

Buna göre, dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin, genelde basitlik ilkesine uygun oldukları gözükmemektedir. Ancak, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlere göre daha nitelikli olduğunu söylemek de olanaklıdır.

Tablo 44'de, dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğrafların basitlik ilkesine göre karşılaştırılması gösterilmektedir.

TABLO 44

KİTAPLARDAKİ FOTOĞRAFLARIN BASİTLİK İLKESİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

Dördüncü sınıf							Beşinci sınıf						
	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T.	
	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	
Fen Bil.	8 66.7	3 25.	-	1 8.3	-	12 100.	1 20.	3 60.	1 20.	-	-	5 100.	
Sos. Bil.	26 16.7	82 52.6	40 25.6	8 5.1	-	156 100.	8 6.4	60 48.	32 25.6	25 20.	-	125 100.	

Tablo 44 basitlik ilkesi açısından incelendiğinde, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki 12 fotoğrafın, %66.7'sinin, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki 5 fotoğrafın %20'sinin çok yeterli olduğu görülmektedir. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların %25'i yeterli, beşinci sınıf kitabındaki fotoğrafların ise %60'ı yeterlidir. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında orta nitelikte fotoğraf bulunmamasına karşın, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki orta fotoğraf oranı %20'dir. Yetersiz fotoğraf oranı dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında

%8.3 olmakla birlikte, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında yetersiz, beşinci sınıf fen bilgisi kitabında da yetersiz ve çok yetersiz fotoğraf bulunmamaktadır.

Basitlik ilkesi açısından tablo'daki değerlere baktığımızda, dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarındaki fotoğrafların bu ilkeye uygun olduğu, ancak dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğraflara göre daha da nitelikli olduğu gözükmemektedir.

Tablo 44'e dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğrafları, basitlik ilkesine göre, karşılaştırmak amacıyla baktığımızda, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların %16.7'sinin, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların ise %6.4'ünün çok yeterli olduğu görülmektedir. Yeterli fotoğraf oranı, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında %52.6, beşinci sınıf kitabında ise %48'dir. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında orta fotoğraf oranı %25.6, yetersiz fotoğraf oranı ise %5.1 iken, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında orta fotoğraf oranı %25.6, yetersiz fotoğraf oranı da %20'dir. İki kitapta da çok yetersiz nitelikte fotoğraf bulunmaktadır.

İki kitapta da orta fotoğraf oranı eşit olmasına karşın, basitlik ilkesi açısından çok yeterli ve yeterli fotoğraf oranlarının daha yüksek olduğu tablo'dan görülebilmektedir. Bu durum, iki kitaptaki fotoğrafların da basitlik düzeyinin uygun olduğu biçiminde yorumlanabilir. Ancak dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların,

beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğraflara oranla daha da nitelikli oldukları söylenebilir.

Uyum.- İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki resimlerin uyum ilkesine göre karşılaştırılması Tablo 45'de gösterilmektedir.

TABLO 45

KİTAPLARDAKİ RESİMLERİN UYUM İLKESİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

Dördüncü sınıf							Beşinci sınıf						
	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T	
	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	
Fen Bil.	13 2.3	293 51.4	216 37.9	48 8.4	-	570 100.	66 12.2	242 44.6	128 23.6	93 17.1	14 2.5	543 100.	
Sos. Bil.	4 7.7	24 46.2	11 21.1	13 25.	-	52 100.	-	10 55.6	6 33.3	2 11.1	-	18 100	

Tablo 45'deki değerlere bakıldığında zaman, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin %2.3'ünün, uyum ilkesi açısından çok yeterli, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin ise %12.2'sinin çok yeterli olduğu görülebilmektedir. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin %51.4'ü, beşinci sınıf kitabındaki resimlerin ise %44.6'sı yeterli durumdadır. Orta resim oranı, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında %37.9, beşinci sınıf fen bilgisi kitabında da %23.6'dır. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında yetersiz resim oranı %8.4 iken, beşinci sınıf kitabında %17.1'dir. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında çok yetersiz nitelikte resim bulunmamasına karşın, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki çok yetersiz resim oranı %2.5'dir.

İki kitapta da uyum ilkesine göre, çok yeterli ve yeterli resim oranları yarıdan fazla olduğundan, bu kitaplardaki resimlerin uyum ilkesi açısından nitelikli durumda oldukları söylenebilir. Ancak orta, yetersiz ve çok yetersiz resim oranlarına baktığımızda, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin, dördüncü sınıf fenbilgisi kitabındaki resimlere oranla, uyum ilkesine göre, daha da nitelikli olduklarını söylemek olanaklıdır.

Tabloya dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitaplarındaki resimler açısından baktığımızda, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin %7.7'sinin, uyum ilkesine göre, çok yeterli olduğu, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında ise çok yeterli resim olmadığı görülebilmektedir. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin %46.2'si yeterli iken, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin %55.6'sı yeterli durumdadır. Uyum ilkesine göre, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimler %21.1 oranında orta, %25 oranında yetersiz iken, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki orta, %25 oranında yetersiz iken, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki orta resim oranı %33.3, yetersiz resim oranı ise %11.1'dir. İki kitapta da çok yetersiz resim bulunmamaktadır.

Bu bulgulara dayanarak, dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin, uyum ilkesine uygunluk düzeylerinin birbirine yakın olduğu söylenebilir.

Tablo 46'da ilkokul dördüncü ve beşinci sınıf ve sosyal bilgiler kitaplarındaki **fotoğrafların uyum ilkesine göre karşılaştırılması** sunulmaktadır.

TABLO 46

KİTAPLARDAKİ FOTOĞRAFLARIN UYUM İLKESİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

	Dördüncü sınıf						Beşinci sınıf					
	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T
	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %
Fen Bil.	18.3	541.7	650.	-	-	12100.	-	240.	240.	120.	-	5100.
Sos. Bil.	138.3	8151.9	3321.2	2918.6	-	156100.	129.6	6350.4	2721.6	2318.4	-	125100.

Tablo 46'da görüldüğü üzere, dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarındaki fotoğrafları, uyum ilkesine göre karşılaştırdığımızda, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların %8.3'ü çok yeterlidir. Beşinci sınıf fen bilgisi kitabında çok yeterli nitelikte fotoğraf bulunmamaktadır. Yeterli fotoğraf oranı, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında %41.7 iken, beşinci sınıf kitabında %40'dır. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında orta fotoğraf oranı %50, beşinci sınıf fen bilgisi kitabında %40'dır. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında yetersiz ve çok yetersiz fotoğraf yoktur. Beşinci sınıf fen bilgisi kitabında çok yetersiz fotoğraf olmamasına karşın, yetersiz fotoğraf oranı %20'dir.

Tablo'daki değerler karşılaştırıldığında, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların uyum ilkesine, beşinci sınıf fen bilgisi kitabı fotoğraflarına göre, daha çok uygunluk gösterdiğini söylemek olanaklıdır. Ayrıca beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların uyum ilkesine göre biraz sorunlu olduğu da söylenebilir.

Uyum ilkesine göre, dördüncü ve beşinci sınıf

sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğrafları karşılaştırdığımızda, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki çok yeterli fotoğraf oranı %8.3, beşinci sınıf kitabında ise %9.6'dır. Yeterli fotoğraf oranı, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında %51.9, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında %50.4'dür. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında orta fotoğraf oranı %21.2, yetersiz fotoğraf oranı ise %18.6 iken, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında orta fotoğraf oranı %21.6, yetersiz fotoğraf oranı %18.4'dür. İki kitapta da uyum ilkesine göre çok yetersiz bulunan fotoğraf yoktur.

Dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğrafların eşit olarak (%60.2) yarıdan çoğunun çok yeterli ve yeterli olmasına dayanarak, bu kitaplardaki fotoğrafların, genelde, uyum ilkesine göre durumlarının birbirine yakın oranda uygun olduğu belirtilebilir.

Denge.- İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin denge ilkesine göre karşılaştırılması Tablo 47'de bulunmaktadır.

TABLO 47

KİTAPLARDAKİ RESİMLERİN DENGİ İLKESİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

	Dördüncü sınıf						Beşinci sınıf					
	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T
	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %
Fen Bil.	20 3.5	367 64.4	142 24.9	41 7.2	-	570 100	74 13.6	262 48.3	137 25.2	57 10.5	3 2.4	543 100.
Sos. Bil.	2.3.8	27 52.	12 23.1	9 17.3	2 3.8	52 100	-	8 44.4	7 38.9	3 16.7	-	18 100.

Tablo 47'ye bakarak, dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarındaki resimleri denge ilkesine göre karşılaştırdığımızda, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki 570 resmin, %3.5'inin çok yeterli, beşinci sınıf kitabındaki 543 resmin ise %13.6'sının çok yeterli olduğu görülmektedir. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin %64.4'ü yeterli iken, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin %48.3'ü yeterli durumdadır. Orta resim oranı dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında %24.9, beşinci sınıf kitabında %25.2'dir. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin %7.2'si, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin %10.5'i yetersizdir. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında çok yetersiz resim bulunmamasına karşın, beşinci sınıf fen bilgisi kitabında çok yetersiz resim oranı %2.4'dür.

Tablo'daki değerlere baktığımız zaman, dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarındaki resimlerin genellikle denge ilkesine aynı düzeyde uygun oldukları gözükmemektedir. Bu nedenle bu kitaplardaki resimlerin denge durumlarının genelde nitelikli olduğu söylenebilir.

Kitaplardaki resimlerin denge ilkesine göre karşılaştırıldığı Tablo 47 incelendiğinde, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki 52 resmin %3.8'inin çok yeterli olduğu, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında çok yeterli resmin bulunmadığı görülebilmektedir. Yeterli resim oranı, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında %52 iken, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında %44.4'dür. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında orta resim

oranı %23.1, yetersiz resim oranı %17.3, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında orta resim oranı %38.9, yetersiz resim oranı %16.7 iken, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında çok yetersiz resim bulunmamaktadır.

Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin yarıdan çoğunun (%3.8, %52) çok yeterli ve yeterli olması göz önüne alınarak, bu kitaptaki resimlerin, genelde, denge ilkesine uygun olduğu, ancak beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin yarıdan çoğunun (%38.9, %16.7) orta ve yetersiz olduğu durumuna dayanarak, bu kitaptaki resimlerin genelde denge ilkesine pek uygun olmadığı, sorunlu olduğu söylenebilir.

Tablo 48'de ilkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğrafların denge ilkesine göre karşılaştırılması gösterilmektedir.

TABLO 48

KİTAPLARDAKİ FOTOĞRAFLARIN DENGE İLKESİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

	Dördüncü sınıf						Beşinci sınıf					
	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T
	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %
Fen Bil.	1 8.3	8 66.7	2 16.7	1 8.3	-	12 100.	1 20.	2 40.	2 40.	-	-	5 100.
Sos. Bil.	18 11.5	77 49.4	45 28.8	16 10.3	-	52 100.	11 8.8	52 41.6	39 31.2	20 16.	3 2.4	125 100.

Tablo 48'de görüldüğü üzere, denge ilkesine göre, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki çok yeterli fotoğraf oranı %8.3 iken, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki çok yeterli fotoğraf oranı %20'dir. Dördüncü

sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların %66.7'si, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların %40'ı yeterlidir. Orta fotoğraf oranı, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında %16.7, beşinci sınıf kitabında %40'dır. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında %8.3 oranında denge ilkesine göre yetersiz fotoğraf varken, beşinci sınıf fen bilgisi kitabında yetersiz fotoğraf yoktur. Ayrıca iki kitapta da çok yetersiz nitelikte fotoğraf bulunmamaktadır.

Buna göre, iki kitapta da yer alan fotoğrafların, genelde, denge ilkesine uygun olduğu gözükmemektedir. Ancak dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında çok yeterli ve yeterli fotoğraf oranlarının, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğraflardan yüksek olması gözönüne alındığında, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların denge ilkesi açısından daha nitelikli olduğunu söylemek de olanaklıdır.

Tablo'daki değerleri sosyal bilgiler kitapları açısından karşılaştırdığımızda, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların denge ilkesine göre, %11.5'inin çok yeterli, beşinci sınıf kitabındaki fotoğrafların ise %8.8'inin çok yeterli olduğu gözükmemektedir. Yeterli fotoğraf oranı ise, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında %49.4, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında %41.6'dır. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında orta fotoğraf oranı %28.8, yetersiz fotoğraf oranı ise %10.3 iken, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında orta fotoğraf oranı %31.2, yetersiz fotoğraf oranı

da %16'dır. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında çok yetersiz fotoğraf bulunmamasına karşın, beşinci sınıf kitabında çok yetersiz fotoğraf oranı %2.4'dür.

Bu bulgulara dayanarak, dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğrafların, genelde, denge ilkesine aynı oranda uygun görüldüğü söylenebilir. Aynı zamanda dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğraflara göre daha da nitelikli olduğunu belirtmek olanaklıdır.

Perspektif.- İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki **resimlerin perspektif ilkesine göre karşılaştırılması** Tablo 49'da gösterildiği gibidir.

TABLO 49

KİTAPLARDAKİ RESİMLERİN PERSPEKTİF İLKESİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

	Dördüncü sınıf						Beşinci sınıf					
	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T
	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %
Fen Bil.	95	16.7	190	33.3	40	7.	75	13.2	170	29.8	570	100.
Sos. 1.	2	3.8	11	21.2	6	11.5	13	25.	20	38.5	52	100.

Tablo 49 incelendiğinde, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin perspektif ilkesine göre, %16.7'sinin, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin ise %9.4'ünün çok yeterli olduğu görülmektedir. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında yeterli resim oranı %33.3

iken, beşinci sınıf fen bilgisi kitabında yeterli resim oranı %24'dür. Orta resim oranı, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında %7, beşinci sınıf kitabında %22.7'dir. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin %13.2'si yetersiz, %29.8'i çok yetersiz iken, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin %32.5'i yetersiz, %11.4'ü çok yetersizdir.

Tablo'daki değerlere göre, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin yarısının (%16.7, %33.3) perspektif ilkesine göre durumunun çok yeterli ve yeterli gözükmeye dayanarak, bu kitaptaki resimlerin perspektif durumlarının, genelde, uygun olduğu belirtilebilir. Tablo'daki değerler, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin perspektif durumlarının, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabı resimlerine göre, genelde, nitelikli olmadığı, bunlarda sorun olduğunu söylemeye olanak vermektedir.

Perspektif ilkesine göre, sosyal bilgiler kitaplarındaki resimleri karşılaştırdığımızda, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin %3.8'i çok yeterli iken, beşinci sınıf kitabında çok yeterli resim bulunmadığı tablo'dan görülebilmektedir. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında yeterli resim oranı %21.2 iken, beşinci sınıf kitabında %44.4'dür. Orta resim oranı, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında %11.5, beşinci sınıf kitabında %38.9'dur. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında yetersiz resim oranı %25, çok yetersiz resim oranı da %38.5 iken, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında

resimlerin %16.7'si yetersiz olmakla beraber, çok yetersiz nitelikte resim bulunmamaktadır.

Tablo'daki değerlere göre, dördüncü ve beşinci sınıf kitaplarındaki resimlerin perspektif ilkesine göre, genelde, nitelikli olmadıkları gözükmemektedir. Ancak dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabı resimlerine göre daha sorunlu olduğunu söylemek de olanaklıdır.

Tablo 50'de ilkökul dördüncü ve beşinci sınıf, fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğrafların perspektif ilkesine göre karşılaştırılması sunulmaktadır.

TABLO 50

KİTAPLARDAKİ FOTOĞRAFLARIN PERSPEKTİF İLKESİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

	Dördüncü sınıf						Beşinci sınıf					
	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T
	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %
Fen Bil.	-	6 50.	-	2 16.7	4 33.3	12 100.	-	2 40.	-	3 60.	-	5 100.
Sos. Bil.	9 5.8	68 43.6	26 16.7	7 4.5	46 29.4	156 100.	22 17.6	48 38.4	22 17.6	8 6.4	25 20.	125 100.

Tablo 50'de görüldüğü üzere, dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarında perspektif ilkesi bakımından çok yeterli fotoğraf bulunmamaktadır. Yeterli nitelikte fotoğraf oranı, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında %50, beşinci sınıf kitabında ise %40'dır. İki kitapta da perspektif ilkesine göre orta durumda fotoğraf yoktur. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında yetersiz fotoğraf oranı %16.7, çok yetersiz fotoğraf oranı ise %33.3 iken, beşinci sınıf kitabındaki fotoğrafların %60'ı

yetersizdir. Beşinci sınıf fen bilgisi kitabında çok yetersiz fotoğraf bulunmamaktadır.

Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların yarısının (%50) perspektif ilkesine göre durumu yeterli gözüktüğünden, bunların perspektif durumlarının, genelde, nitelikli olduğu söylenebilir. Ancak beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların yarıdan çoğu (%60) yetersiz nitelikte bulunmaktadır. Bu durum, beşinci sınıf fen bilgisi kitabı resimlerinin perspektif durumunda sorun olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Bu ilke açısından, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların %5.8'i, beşinci sınıf kitabındaki fotoğrafların ise %17.6'sının çok yeterli olduğu tablo 50'den görülmektedir. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında %43.6 oranında yeterli fotoğraf varken, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında %38.4 oranında yeterli fotoğraf vardır. Orta nitelikte fotoğraf oranı, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında %16.7, beşinci sınıf kitabında, %17.6'dır. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların %4.5'i yetersiz, %29.4'i çok yetersiz iken, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğraflarda bu oran, %6.4 ve %20'dir.

Buna göre, dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğrafların, genelde, perspektif ilkesine uygun olduğu söylenebilir. Ancak beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğraflar, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındakilere göre daha da nitelikli gözükmektedir.

Fiziki kalite.- Tablo 51'de ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin fiziki kalite durumlarının karşılaştırılması gösterilmektedir.

TABLO 51

KİTAPLARDAKİ RESİMLERİN FİZİKİ KALİTE DURUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

	Dördüncü sınıf						Beşinci sınıf					
	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇTyz.	T	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇTyz.	T
	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %
Fen Bil.	65	11.4	253	44.4	192	33.7	57	10.	3	0.5	570	100.
Sos. Bil.	1	1.9	21	40.4	17	32.7	10	19.2	3	5.8	52	100.

Tablo 51'deki değerlere baktığımızda, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin %11.4'ünün, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin ise %4.2'sinin fiziki kalite durumunun çok yeterli nitelikte olduğu görülmektedir. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin, bu durum açısından %44.4'ü, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin ise %62.1'i yeterlidir. Orta nitelikte resim oranı, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında %33.7, beşinci sınıf kitabında ise %17'dir. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında yetersiz resim oranı %10 iken, beşinci sınıf kitabında %15.8'dir. Çok yetersiz resim oranları ise, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında %0.5, beşinci sınıf fen bilgisi kitabında %0.9'dur.

İki kitaptaki resimlerin de yarısından çoğunun fiziki kalite durumları çok yeterli ve yeterli olduğundan,

genelde, nitelikli oldukları söylenebilir. Ancak beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin çok yeterli ve yeterli oranları, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlere göre daha yüksek olması, bu kitaptaki resimlerin fiziki kalite durumlarının, diğerine göre daha nitelikli olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Sosyal bilgiler kitaplarındaki resimleri, bu açıdan karşılaştırdığımızda, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin %1.9'unun çok yeterli olduğu, ancak beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında çok yeterli nitelikte resim olmadığı tablo'dan görülebilmektedir. Yeterli resim oranı, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında %40.4 iken, beşinci sınıf kitabında %38.9'dur. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında orta nitelikte resim oranı %32.7, beşinci sınıf kitabında ise %22.2'dir. Yetersiz ve çok yetersiz resim oranları ise, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında %19.2 ile %5.8 iken, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında resimlerin %38.9'u yetersizdir. Bu kitapta fiziki kalite bakımından çok yetersiz durumda olan resim bulunmamaktadır.

Tablo'daki değerler, dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin fiziki kalite durumlarının, genelde, birbirine yakın oranda uygunsuzluk gösterdiğini söylemeye olanak vermektedir. Bunun yanı sıra, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimler, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabı resimlerine göre daha da sorunlu gözükmemektedir.

İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğrafların fiziki kalite durumlarının karşılaştırılması Tablo 52'de gösterildiği gibidir.

TABLO 52

KİTAPLARDAKİ FOTOĞRAFLARIN FİZİKİ KALİTE DURUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

	Dördüncü sınıf						Beşinci sınıf					
	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T
	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %
Fen Bil.	-	3 25.	4 33.3	5 41.7	-	12 100.	-	3 60.	1 20.	1 20.	-	5 100.
Sos. Bil.	-	55 35.259	37.8	42 27.	-	156 100.	3 2.4	28 22.4	41 32.8	41 32.8	12 9.6	125 100.

Tablo 52 incelendiğinde, dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarında fiziki kalite durumuna göre çok yeterli fotoğraf olmadığı görülmektedir. Bu durum açısından, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların %25'i, beşinci sınıf kitabındaki fotoğrafların ise %60'ı yeterli durumdadır. Orta nitelikte fotoğraf oranı, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında %33.3 iken, beşinci sınıf kitabında %20'dir. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların %41.7'si, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların da %20'si yetersiz durumdadır. İki kitapta da çok yetersiz nitelikte fotoğraf bulunmamaktadır.

Bu bulgulara dayanarak, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların fiziki kalite durumlarında sorun olduğu, ancak beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki

fotoğrafların fiziki kalite durumlarının, genelde, daha uygun olduğu söylenebilir.

Tablo 52 sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğrafların fiziki kalite durumları açısından incelendiğinde, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında çok yeterli nitelikte fotoğraf olmadığı, beşinci sınıf kitabında ise %2.4 oranında çok yeterli fotoğraf olduğu görülmektedir. Yeterli fotoğraf oranı, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında %35.2, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında da %22.4'dür. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında orta nitelikte fotoğraf oranı %37.8 iken, beşinci sınıf kitabında %32.8'dir. Yetersiz fotoğraf oranına bakıldığında, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında %27, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında ise %32.8 olduğu gözlenmektedir. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında çok yetersiz nitelikte fotoğraf olmamasına karşın, beşinci sınıf kitabında %9.6 oranında çok yetersiz fotoğraf vardır.

Tablo 52'deki değerlerden görüldüğü üzere, dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğrafların fiziki kalite durumlarının, genelde, nitelikli olduğunu söylemek olanaksız görünmektedir. Ancak beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabı fotoğraflarına göre fiziki kalite durumları daha da sorunlu gözükmektedir.

Kitaplardaki Resim ve Fotoğrafların Öğretme-Öğrenme İlkelerine Göre Durumlarının Karşılaştırılması

Öğrenci özelliklerine uygunluk.- Tablo 53'de ilkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin öğrenci özelliklerine uygunluk durumlarının karşılaştırılması gösterilmektedir.

TABLO 53

KİTAPLARDAKİ RESİMLERİN ÖĞRENCİ ÖZELLİKLERİNE UYGUNLUK DURUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

	Dördüncü sınıf							Beşinci sınıf															
	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T		ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T										
	f %	f %	f %	f %	f %	f %		f %	f %	f %	f %	f %	f %										
Fen Bil.	56	9.8	335	58.7	120	21.1	59	10.4	-	570	100.	74	13.6	259	47.7	124	22.8	71	13.1	15	2.8	543	100.
Sos. Bil.	-	15	28.8	20	38.5	12	23.1	5	9.6	52	100.	-	4	22.2	7	38.9	7	38.9	-	18	100.		

Dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarındaki resimlerin öğrenci özelliklerine uygunluk durumunu, Tablo 53'deki değerlere göre karşılaştırdığımızda, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin %9.8'inin, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin de %13.6'sının çok yeterli olduğu görülmektedir. Yeterli nitelikte resimler, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında %58.7, beşinci sınıf kitabında %47.7'dir. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında orta nitelikte resim oranı %21.1 iken, beşinci sınıf kitabında %22.8'dir. Yetersiz resim oranı, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında %10.4, beşinci sınıf fen bilgisi kitabında ise %13.1'dir. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında öğrenci özelliklerine uygunluk

bakımından çok yetersiz resim yokken, beşinci sınıf kitabında çok yetersiz resim oranı %2.8'dir.

Buna göre, iki kitapta da resimlerin öğrenci özelliklerine, genelde birbirine yakın oranda uygun olduğu gözükmemektedir. Ancak, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki resimler, beşinci sınıf fen bilgisi kitabında-kilere göre biraz daha nitelikli gözükmemektedir.

Öğrenci özelliklerine uygunluk bakımından, dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitaplarında çok yeterli nitelikte resim bulunmadığı Tablo 53'den görülebilmektedir. Yeterli resim oranı, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında %28.8 iken, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında %22.2'dir. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin %38.5'i orta, %23.1'i yetersiz, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında ise %38.9'u orta, %38.9'u yetersiz durumdadır. Çok yetersiz resim oranı, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında %9.6 iken, beşinci sınıf kitabında çok yetersiz resim bulunmamaktadır.

Tablo'daki değerlere göre, dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin öğrenci özelliklerine uygunluk durumlarının genelde uygun olmadığı, uygunsuzluğun beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabı resimlerinde daha fazla olduğu gözükmemektedir.

Tablo 54'de ilkökul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğrafların öğrenci özelliklerine uygunluk durumlarının karşılaştırılması bulunmaktadır.

TABLO 54

KİTAPLARDAKİ FOTOĞRAFLARIN ÖĞRENCİ ÖZELLİKLERİNE UYGUNLUK
DURUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Dördüncü sınıf							Beşinci sınıf															
	GY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T										
	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %										
Fen Bil.	-	7	53.3	3	25.	2	16.7	-	12	100.	-	2	40.	1	20.	2	40.	-	5	100.		
Sos. Bil.	-	50	32.1	55	35.3	26	16.6	25	16.	156	100.	-	47	37.6	42	33.6	32	25.6	4	3.2	125	100.

Tablo 54 incelendiğinde, dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarında öğrenci özelliklerine uygunluk bakımından çok yeterli fotoğraf bulunmadığı görülmektedir. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların %53.3'ü yeterli iken, beşinci sınıf kitabında yeterli fotoğraf %40'dır. Orta ve yetersiz fotoğraf oranları, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında %25. ile %16.7, beşinci sınıf fen bilgisi kitabında da bu oranlar %20 ve %40'dır. İki kitapta da öğrenci özelliklerine uygunluk bakımından çok yetersiz bulunan fotoğraf yoktur.

Tablo'daki değerlere baktığımızda, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların yarıdan çoğunun (%53.3) öğrenci özelliklerine uygunluk durumunun yeterli olduğu görülmektedir. Buna göre, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların, genelde, öğrenci özelliklerine uygun olduğu söylenebilir. Beşinci sınıf fen bilgisi kitabı fotoğraflarının ise yarıdan çoğu (%20, %40) öğrenci özelliklerine uygunluk yönünden orta

ve yetersiz nitelikte bulunduğundan, bu kitaptaki fotoğrafların, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabı fotoğraflarına göre, büyük ölçüde sorunlu olduğu söylenebilir.

Tablo 54'den görülebildiği üzere, dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitaplarında, öğrenci özelliklerine uygunluk yönünden çok yetersiz nitelikte fotoğraf bulunmaktadır. İki kitapta da öğrenci özelliklerine uygunluk durumları yeterli olan fotoğraf oranlarını karşılaştırdığımızda, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında fotoğrafların %32.1'i yeterli iken, beşinci sınıf kitabında %37.6'sı yeterlidir. Orta nitelikte fotoğraf oranı, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında %35.3, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında da %33.6'dır. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında yetersiz ve çok yetersiz fotoğraflar %16.6 ve %16 oranında iken, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında %25.6 ile %3.2 oranındadır.

Tablo'dan görebildiğimiz bu değerlere göre, dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğrafların öğrenci özelliklerine, genelde, uygun olmadığı, ancak beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabı fotoğraflarına göre, biraz daha sorunlu olduğu söylenebilir.

Metne Yakınlık.- İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin metne yakınlık durumlarının karşılaştırılması Tablo 55'de gösterildiği gibidir.

TABLO 55

KİTAPLARDAKİ RESİMLERİN METNE YAKINLIK DURUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

	Dördüncü sınıf						Beşinci sınıf							
	ÇY.		Yt. Or.		Ytz.	ÇYtz.	T	ÇY.		Yt. Or.		Ytz.	ÇYtz.	T
	f	%	f	%	f	%		f	%	f	%	f	%	
Fen Bil.	546	95.8	-	-	-	24 4.2	570 100.	528	97.2	-	-	-	15 2.8	543 100.
Sos. Bil.	32	61.5	-	-	-	20 38.5	52 100.	15	83.3	+	+	+	3 16.7	18 100.

Tablo 55'deki değerlere göre, dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarındaki resimlerin metne yakınlık durumlarını karşılaştırdığımızda, dördüncü sınıf kitabındaki resimlerin %95.8'inin, beşinci sınıf kitabındaki resimlerin ise %97.2'sinin çok yeterli durumda olduğu görülmektedir. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin %4.2'si bu ilke açısından çok yetersiz iken, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin, ancak %2.8'i çok yetersizdir.

Bu bulgulara dayanarak, dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarındaki resimlerin metne yakınlık durumlarının birbirine yakın oranda olumlu bulunduğu söylenebilir.

Sosyal bilgiler kitaplarındaki resimleri metne yakınlık açısından karşılaştırdığımızda da, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin %61.5 oranında, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin ise %83.3 oranında çok yeterli olduğu tablo'dan görülmektedir. Çok yetersiz resim oranları ise, dördüncü sınıf

sosyal bilgiler kitabında %38.5, beşinci sınıf kitabında da %16.7'dir.

Tablo'daki değerlere bakıldığında, dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin, genellikle metne yakınlık durumlarının olumlu olduğu gözlenmektedir. Ancak beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındakilere göre daha iyi durumda oldukları da söylenebilir.

Tablo 56'da ilkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki **fotoğrafların metne yakınlık durumlarının karşılaştırılması** görülmektedir.

TABLO 56

KİTAPLARDAKİ FOTOĞRAFLARIN METNE YAKINLIK
DURUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Dördüncü sınıf							Beşinci sınıf											
	ÇY.		Yt. Or.		Ytz. ÇYtz.		T	ÇY.		Yt. Or.		Ytz. ÇYtz.		T				
	f	%	f	%	f	%		f	%	f	%	f	%					
Fen Bil.	10	83.3	-	-	-	2	16.7	12	100.	4	80.	-	-	-	1	20	5	100.
Sos. Bil.	101	64.7	-	-	-	35	35.3	156	100	32	25.6	-	-	-	93	74.4	125	100.

Tablo 56'dan görülebildiği üzere, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki 12 fotoğrafın metne yakınlık durumları %83.3 oranında çok yeterli iken, beşinci sınıf fen bilgisi kitabında 5 fotoğrafın bu açıdan durumu %80 oranında çok yeterlidir. Çok yetersiz fotoğraf oranları ise, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında %16.7, beşinci sınıf fen bilgisi kitabında %20'dir.

Bu bulgular göz önüne alınarak, dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarındaki fotoğrafların metne yakınlık durumlarının, genelde, birbirine yakın düzeyde olumlu bulunduğu söylenebilir.

Metne yakınlık açısından, dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğrafları karşılaştırdığımızda, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında çok yeterli fotoğraf oranı %64.7 iken, beşinci sınıf kitabında %25.6'dır. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında, metne yakınlık bakımından %35.3 oranında çok yetersiz fotoğraf varken, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğraflarda, bu oran %74.4'dür.

Buna göre, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların metne yakınlık durumlarının, beşinci sınıf kitabı fotoğraflarına göre daha iyi olduğu ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabı fotoğraflarında sorun olduğu söylenebilir.

Kitaplardaki Resim ve Fotoğrafların Metne Katkı Durumlarının Karşılaştırılması

Metni açıklayıp yorumlama.- ilkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin metni açıklayıp yorumlama durumlarının karşılaştırılması Tablo 57'de bulunmaktadır.

TABLO 57

KİTAPLARDAKİ RESİMLERİN METNİ AÇIKLAYIP YORUMLAMA
DURUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

	Dördüncü sınıf						Beşinci sınıf																
	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T											
	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %											
Fen Bil.	81	24.8	164	50.4	59	18.1	22	6.7	-	326	100.	54	16.9	124	38.9	88	27.6	44	13.8	9	2.8	319	100.
Sos. Bil.	1	5.	8	40.	5	25.	5	25.	1	5.	20	100.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Bir kitapta yer alan resim veya fotoğrafların bazıları metni açıklayıp yorumlama, bazıları metni tamamlama görevini üstlenerek, metnin anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu açıdan Tablo 57'ye baktığımızda, dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarındaki metni açıklayıp yorumlayıcı resim sayısının birbirine yakın olduğu gözükmemektedir (326, 319). Bu resimleri metni açıklayıp yorumlama durumlarına göre karşılaştırdığımızda, dördüncü sınıf fen kitabında çok yeterli resim oranı %24.8 iken, beşinci sınıf fen bilgisi kitabında %16.9'dur. Yeterli resim oranı, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında %50.4, beşinci sınıf kitabında da %38.9'dur. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin %18.1'i, beşinci sınıf fen kitabındaki resimlerin %27.6'sı metni açıklayıp yorumlama bakımından orta durumdadır. Yetersiz resim oranı, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında %6.7 iken, beşinci sınıf kitabında %13.8'dir. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında çok yetersiz resim bulunmazken, beşinci sınıf fen bilgisi kitabında çok yetersiz resim oranı %2.8'dir.

Buna göre, dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarındaki metni açıklayıp yorumlayıcı resimlerin, metni açıklayıp yorumlama durumlarının genelde uygun olduğu gözükmemektedir. Ancak dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin beşinci sınıf fen bilgisi kitabındakilere göre daha da nitelikli olduğu söylenebilir.

Tablo 57 sosyal bilgiler kitapları açısından incelendiğinde, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında metni açıklayıp yorumlayıcı 20 resim olduğu, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında ise metni açıklayıp yorumlayıcı hiçbir resmin olmadığı görülmektedir. Bu nedenle karşılaştırma yapılamamıştır.

Tablo 58'de ilkökul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğrafların metni açıklayıp yorumlama durumlarının karşılaştırılması gösterilmektedir.

TABLO 58

KİTAPLARDAKİ FOTOĞRAFLARIN METNİ AÇIKLAYIP YORUMLAMA
DURUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

	Dördüncü sınıf						Beşinci sınıf					
	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T
	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %
Fen Bil.	1	25.	3	75.	-	-	-	4	100.	-	-	-
Sos. Bil.	-	3	100.	-	-	-	3	100.	-	-	-	-

Tablo 58 incelendiğinde, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında metni açıklayıp yorumlayıcı dört fotoğraf olduğu, beşinci sınıf fen bilgisi kitabında ise metni

açıklayıp yorumlamaya yönelik fotoğraf bulunmadığı görülmektedir. Bunun için karşılaştırma yapılamamıştır.

Metni açıklayıp yorumlayıcı fotoğraf sayısı bakımından sosyal bilgiler kitaplarına baktığımızda, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında metni açıklayıp yorumlayıcı üç fotoğraf olduğu, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında ise metni açıklayıp yorumlayıcı fotoğraf bulunmadığı Tablo 58'den görülebilmektedir. Bu nedenle herhangi bir karşılaştırma yapılamamıştır.

Metni tamamlama.- ilkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin, metni tamamlama durumlarının karşılaştırılması Tablo 59'da gösterildiği gibidir.

TABLO 59

KİTAPLARDAKİ RESİMLERİN METNİ TAMAMLAMA
DURUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Dördüncü sınıf							Beşinci sınıf															
	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T	ÇY.	Yt.	Or.	Ytz.	ÇYtz.	T										
	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %										
Fen Bil.	27	11.1	175	71.7	31	12.7	11	4.5	-	244	100.	56	25.125	55.8	26	11.6	12	5.4	5	2.2	244	100.
Sos. Bil.	2	6.3	18	56.2	10	31.2	2	6.3	-	32	100.	-	11	61.1	4	22.2	3	16.7	-	18	100.	

Tablo 59'da görüldüğü gibi, dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarında metni tamamlayıcı resim sayısı birbirine eşittir (244). Bu resimlerin metni tamamlama durumlarını karşılaştırdığımızda, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerin %11.1'i, beşinci sınıf kitabındaki resimlerin ise %25'inin çok yeterli

olduğu gözükmemektedir. Yeterli resim oranı, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında %71.7 iken, beşinci sınıf fen bilgisi kitabında %55.8'dir. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında metni tamamlayıcı resimlerin %12.7'si, beşinci sınıf kitabındaki resimlerin de %11.6'sı metni tamamlama bakımından orta durumdadır. Yetersiz resim oranı, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında %4.5, beşinci sınıf fen bilgisi kitabında %5.4'dür. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında çok yetersiz resim yokken, beşinci sınıf fen kitabında resimlerin %2.2'si metni tamamlama bakımından çok yetersiz durumda görünmektedir.

Buna göre, dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarındaki metni tamamlayıcı resimlerin metni tamamlama durumlarının, birbirine yakın oranda olumlu bulunduğu söylenebilir.

Tablo 59 sosyal bilgiler kitapları açısından incelendiğinde, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında metni tamamlayıcı 32 resmin, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında ise sekiz resmin bulunduğu görülebilmektedir. Bu resimlerin metni tamamlama durumlarını karşılaştırdığımızda, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin %6.3'ünün çok yeterli olduğu, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında ise çok yeterli resim olmadığı görülmektedir. Yeterli resim oranı dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında %56.2 iken, beşinci sınıf kitabında % 61.1'dir. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında orta ve yetersiz resim oranları %31.2 ile %6.3 iken, beşinci sınıf sosyal bilgiler

kitabında, bu oranlar %22.2 ve %16.7'dir. İki kitapta da çok yetersiz durumda resim bulunmamaktadır.

Bu bulgulara dayanarak, dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitaplarındaki metni tamamlayıcı resimlerin, metni tamamlama durumlarının, birbirine yakın oranda olumlu bulunduğu belirtilebilir.

Tablo 60'da ilkökul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki **fotoğrafların metni tamamlama durumlarının karşılaştırılması** gösterilmektedir.

TABLO 60

KİTAPLARDAKİ FOTOĞRAFLARIN METNİ TAMAMLAMA
DURUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

	Dördüncü sınıf						Beşinci sınıf					
	GY.	Yt.	Dr.	Ytz.	ÇYtz.	T	ÇY.	Yt.	Dr.	Ytz.	ÇYtz.	T
	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %
Fen Bil.	2 25.	4 50.	1 12.5	1 12.5	-	8 100.	1 20.	2 40.	2 40.	-	-	5 100.
Sos. Bil.	-	81 53.	52 33.9	20 13.1	-	153 100.	9 7.2	70 56.	31 24.8	12 9.6	3 2.4	125 100.

Tablo 60'daki değerlere baktığımızda, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında metni tamamlayıcı sekiz fotoğrafın, beşinci sınıf fen bilgisi kitabında ise beş fotoğrafın bulunduğu gözükmemektedir. Bu fotoğrafları metni tamamlama durumlarına göre karşılaştırdığımızda, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların %25'i çok yeterli, beşinci sınıf fen kitabındakilerin ise %20'si çok yeterlidir. Yeterli fotoğraf oranı, dördüncü

sınıf fen bilgisi kitabında %50 iken, beşinci sınıf kitabında %40'dır. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların %12.5'i, beşinci sınıf fen kitabındakilerin ise %40'ı, orta durumdadır. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında yetersiz fotoğraf oranı %12.5 iken, beşinci sınıf kitabında yetersiz fotoğraf yoktur. Ayrıca iki kitapta da çok yetersiz fotoğraf bulunmamaktadır.

Tablo'daki değerler göz önüne alınarak, dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarındaki metni tamamlayıcı fotoğrafların metni tamamlama durumlarının uygun olduğu, bunun yanı sıra, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların beşinci sınıf fen bilgisi kitabındakilere göre metni tamamlama bakımından daha nitelikli olduğu da söylenebilir.

Tablo 60'a sosyal bilgiler kitapları açısından baktığımızda, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında metni tamamlayıcı 153, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında ise 125 fotoğrafın olduğu görülmektedir. Bu fotoğrafları metni tamamlama durumlarına göre karşılaştırdığımızda, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında metni tamamlama durumuna göre, çok yeterli fotoğraf yokken, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların, metni tamamlama durumları %7.2 oranında çok yeterlidir. Metni tamamlama bakımında yeterli fotoğraf oranı, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında %53, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında ise, %56'dır. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında orta ve yetersiz fotoğraf

oranları %33.9 ile %13.1 iken, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında bu oranlar %24.8 ve %9.6'dır. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında metni tamamlama bakımından çok yetersiz fotoğraf bulunmazken, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların %2.4'ü metni tamamlama yönünden çok yetersiz durumdadır.

Tablo'daki değerlere baktığımız zaman, dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitaplarındaki metni tamamlayıcı fotoğrafların metni tamamlama durumları, genelde, uygun gözükmektedir. Ancak beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabı fotoğraflarına göre, metni tamamlama yönünden biraz daha nitelikli olduğu da söylenebilir.

BÖLÜM IV

ÖZET, YARGI VE ÖNERİLER

Özet

Bu araştırma, ilkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan resim ve fotoğraflar "Eğitim Teknolojisi ilkelerine ne ölçüde uymaktadır?" sorusuna yanıt aranmak üzere yapılmıştır.

Araştırmanın evrenini, ilkokullarda kullanılan ders kitapları, örneklemini ise tek kitap olarak önerilen, bütün okullarda kullanılmakta olan ilkokul dördüncü ve beşinci sınıf Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler ders kitapları oluşturmuştur. Araştırma bu kitaplar ile, bu kitaplarda yer alan resim ve fotoğrafların eğitim teknolojisi ilkeleri açısından değerlendirilmesiyle sınırlıdır.

Ders kitaplarındaki resim ve fotoğrafların eğitim teknolojisi ilkelerine uygunluk durumunu belirlemek amacıyla, yapılan kaynak taraması ve ilgili öğretim üyelerinin görüşleriyle biçimlendirilen bir değerlendirme ölçeği geliştirilmiştir. Üç bölümden oluşan değerlendirme ölçeğinde on ölçüt bulunmaktadır.

Değerlendirme ölçeğinin bağımsız değişken, ders kitaplarındaki resim ve fotoğrafların bağımlı değişken

olarak belirlendiği araştırmada, ders kitaplarındaki resim ve fotoğraflar geliştirilen değerlendirme ölçeğindeki ölçütlere göre araştırmacı tarafından değerlendirilmiştir.

Değerlendirme sonucunda elde edilen veriler, frekans ve yüzdeler hesabı ile sınanmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgulara dayalı sonuçlar:

A. ilkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki **resim ve fotoğrafların görsel araç düzenleme ilkelerine göre durumu** hakkındaki sonuçlar:

1. İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitabı resimleri ile dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimler **başatlık** ilkesine genelde uygun bulunurken, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimler bu ilke açısından sorunludur.

İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğraflar **başatlık** ilkesine, genelde, uygun durumdadır.

2. İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarında yer alan resim ve fotoğraflar **basitlik** ilkesine, genelde, uygun durumdadır.

3. İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resimler **uyum** ilkesine, genelde uygundur.

Dördüncü sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğraflar ile beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabı fotoğrafları **uyum** ilkesi açısından, genelde, uygun bulunurken

beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğraflarda sorun vardır.

4. İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarındaki resimler **denge** ilkesine göre uygun nitelikte bulunmaktadır. İlkokul dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabı resimleri bu ilke açısından nitelikli görülürken, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabı resimlerinde sorun vardır.

İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarında yer alan fotoğraflar **denge** ilkesine uygun bulunmuştur.

5. İlkokul dördüncü sınıf fen bilgisi kitabı resimleri **perspektif** açısından nitelikli bulunurken, ilkokul dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabı ile beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitapları resimlerinin perspektifinde sorun vardır.

İlkokul dördüncü sınıf fen bilgisi kitabı ile beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların **perspektif** durumları genelde nitelikli bulunurken, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabı ile beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğraflarda sorun ortaya çıkmıştır.

6. İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarındaki resimlerin fiziki **kalite** durumları genelde nitelikli bulunurken, dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitapları resimlerinde sorun olduğu belirlenmiştir.

İlkokul dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında yer alan fotoğrafların fiziki **kalitesinde** sorun bulunurken,

beşinci sınıf fen bilgisi kitabı fotoğrafları nitelikli bulunmuştur. İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğrafların da fiziki kalite durumlarında sorun saptanmıştır.

B. İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resim ve fotoğrafların öğretme-öğrenme ilkelerine göre durumu hakkındaki sonuçlar:

1. İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarında yer alan resimler öğrenci özelliklerine uygunluk bakımından nitelikli bulunurken, dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitapları resimleri sorunlu bulunmuştur.

Öğrenci özelliklerine uygunluk bakımından dördüncü sınıf fen bilgisi kitabı fotoğrafları nitelikli bulunurken, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabı ile beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğraflarda sorun olduğu saptanmıştır.

2. İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitapları ile dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların metne yakınlık durumları büyük ölçüde uygundur.

İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitapları ile dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların metne yakınlık durumları uygun olmasına karşın, ilkokul beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların metne yakınlık durumlarında sorun vardır.

C. İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resim ve fotoğrafların metne katkı durumu ile ilgili sonuçlar:

1. İlkokul dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında metni açıklayıp yorumlamaya yönelik resimlerin metni **açıklayıp yorumlama** durumları genelde uygundur. İlkokul dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında metni açıklayıp, yorumlayıcı nitelikteki resimlerin metni açıklayıp yorumlama durumlarında ise sorun vardır. İlkokul beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında metni açıklayıp yorumlayıcı nitelikte resim bulunamamıştır.

İlkokul dördüncü sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğrafların metni açıklayıp yorumlama durumu büyük ölçüde uygundur. İlkokul beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarında ise metni açıklayıcı, yorumlayıcı nitelikte fotoğraf bulunmamaktadır.

2. İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarında metni tamamlamaya yönelik resimlerin metni **tamamlama** durumları genellikle uygun bulunmuştur. İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitaplarındaki metni tamamlayıcı resimlerin, metni tamamlama durumları ise genellikle uygundur.

İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarındaki metni tamamlayıcı fotoğrafların, metni **tamamlama** durumlarının genelde uygun olduğu görülmüştür. İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğrafların da metni tamamlama durumları genelde uygundur.

D. İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki resim ve fotoğrafların görsel araç düzenleme ve öğretme-öğrenme ilkelerine göre durumları ile bu kitaplardaki resim ve fotoğrafların metne katkı durumlarının karşılaştırılması ile ilgili sonuçlar:

1. Kitaplardaki resim ve fotoğrafların görsel araç düzenleme ilkelerine göre karşılaştırılması ile ilgili sonuçlar:

a. Başatlık ilkesi açısından dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki resim ve fotoğraflar beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlere göre daha nitelikli durumdadır. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimler beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabı resimlerine oranla daha nitelikli durumda gözükürken, iki kitapta da yer alan fotoğraflar başatlık ilkesine göre, genellikle, birbirine yakın oranda uygun bulunmuştur.

b. Beşinci sınıf fen bilgisi kitabında yer alan resimler, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlere göre, basitlik ilkesi yönünden, daha niteliklidir. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimler ise beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabı resimlerine oranla daha nitelikli durumdadır. Basitlik ilkesi açısından dördüncü sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğraflar, beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitabı fotoğraflarına göre daha niteliklidir.

c. Beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki resimler uyum ilkesine göre, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerden daha nitelikli durumdadır. İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitaplarındaki resimler

uyum ilkesine, birbirine yakın düzeyde uygunluk göstermektedir. Uyum ilkesine göre, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabı fotoğrafları, beşinci sınıf fen bilgisi kitabı fotoğraflarından daha nitelikli olup, dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğraflar ise uyum ilkesine göre, birbirine yakın niteliktedir.

d. İlkokul dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki resimler, **denge ilkesi** açısından birbirine yakın oranda nitelikli bulunmuştur. Beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimler dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabı resimlerine oranla, denge ilkesi yönünden sorunludur. Denge ilkesi açısından dördüncü sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğraflar beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitapları fotoğraflarına göre daha nitelikli bulunmaktadır.

e. Beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki resimler, **perspektif** açısından dördüncü sınıf fen bilgisi kitabı resimlerine göre sorunlu durumda bulunurken, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimler beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabına oranla, perspektife göre, daha da sorunludur. Dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğraflarda perspektif açısından sorun görülmezken, beşinci sınıf fen bilgisi kitabı fotoğrafları sorunlu bulunmuştur. Beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğraflar dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabı fotoğraflarına göre daha nitelikli durumdadır.

f. **Fiziki kalite** yönünden beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki resimler dördüncü sınıf fen bilgisi kitabı

resimlerine göre daha niteliklidir. Sosyal bilgiler kitaplarındaki resimlerin fiziki kalite durumlarındaki sorun, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabı resimlerinde daha fazladır. Beşinci sınıf fen bilgisi kitabı fotoğrafları, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabı fotoğraflarına göre, fiziki kalite açısından, oldukça nitelikli durumdadır. Bu açıdan beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğraflar, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğraflara oranla daha sorunlu bulunmuştur.

2. Kitaplardaki resim ve fotoğrafların öğretme-öğrenme ilkesine göre durumlarının karşılaştırılması ile ilgili sonuçlar:

a. Öğrenci özelliklerine uygunluk bakımından, ilkokul dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki resimler, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındakilere göre daha nitelikli durumda bulunmaktadır. Öğrenci özelliklerine uygunluk yönünden genelde sorunlu görülen sosyal bilgiler kitaplarının karşılaştırılması sonucu, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin daha sorunlu olduğu saptanmıştır. İlkokul dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğrafların durumu öğrenci özelliklerine uygun durumda bulunurken, beşinci sınıf fen bilgisi kitabı fotoğraflarında sorun bulunmaktadır. Buna göre, dördüncü sınıf fen bilgisi kitabı fotoğrafları beşinci sınıf fen bilgisi kitabı fotoğraflarına göre daha nitelikli durumdadır. Sosyal bilgiler kitaplarındaki fotoğrafların öğrenci özelliklerine uygunluk durumu, genelde, sorunlu bulunurken, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki

fotoğraflar dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabı fotoğraflarına göre daha sorunludur.

b. İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarındaki resim ve fotoğrafların metne yakınlık durumları birbirine yakın oranda olumlu bulunurken, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabındaki resimlerin metne yakınlık durumu dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabı resimlerinden daha iyi durumdadır. İlkokul dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabındaki fotoğrafların metne yakınlık durumu ise, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabı fotoğraflarına göre daha iyi durumda bulunmaktadır.

3. Kitaplardaki resim ve fotoğrafların metne katkı durumlarının karşılaştırılması ile ilgili sonuçlar:

a. İlkokul dördüncü sınıf fen bilgisi kitabında yer alan resimlerin metni açıklayıp yorumlama durumu, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki resimlerden daha nitelikli bulunmuştur. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabında metni açıklayıp yorumlayıcı resim bulunurken, beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında bu tür resim bulunmamaktadır. Bu nedenle iki kitap arasında bu açıdan karşılaştırma yapılamamıştır. İlkokul dördüncü sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarında metni açıklayıp yorumlayıcı fotoğraf bulunmasına karşın ilkokul beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarında bu tür fotoğraf bulunmadığından karşılaştırma yapılamamıştır.

b. İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarında yer alan metni tamamlayıcı resimlerin

durumu genelde birbirine yakın oranda olumlu bulunmuştur. İlkokul dördüncü sınıf fen bilgisi kitabındaki metni tamamlayıcı fotoğrafların durumu, beşinci sınıf fen bilgisi kitabındaki fotoğraflardan daha nitelikli durumdadır. Metni tamamlama yönünden beşinci sınıf sosyal bilgiler kitabında yer alan fotoğrafların durumu, dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabı fotoğraflarına göre daha niteliklidir.

Yargı

1. İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan resim ve fotoğraflar eğitim teknolojisi ilkelerine, genelde, uygun biçimde hazırlanmıştır.

2. İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarındaki resim ve fotoğraflar, sosyal bilgiler kitaplarındaki resim ve fotoğraflardan daha niteliklidir.

Öneriler

Yapılan bu araştırmayla ilgili olarak şu öneriler geliştirilmiştir:

1. Çeşitli düzeylerde ders kitapları hazırlanırken, bunlarda yer alacak resim ve fotoğrafların, öğretme-öğrenme süreçlerindeki etkililiği dikkate alınarak, bunların eğitim teknolojisi ilkeleri doğrultusunda hazırlanıp, seçilmesi ve geliştirilmesine özen gösterilmelidir.

2. İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler kitaplarında yer alan, sorunlu resim ve fotoğrafların

geliştirilen değerlendirme ölçeğindeki ölçütler ışığında yeniden düzenlenmesi yönünde çalışmalar yapılmalıdır.

3. Belirli ilkelere sahip olarak hazırlanıp, ders kitaplarında kullanılan resim ve fotoğraflar, ders kitabının daha nitelikli olmasına, dolayısıyla öğrencilerin ilgisini konuya çekmesine, kitabın ilgiyle okunmasına ve çocuğun daha iyi öğrenmesine yardımcı olduğundan, ders kitaplarında yer alacak resim ve fotoğrafları hazırlayan veya seçenler, bu konuda bilgilendirilmeli ve ders kitabı yazarlarıyla sıkı işbirliği içinde olmalıdır.

4. Bu araştırma için geliştirilen ölçekte yer alan ölçütlere, yeni boyutlar katılması yönünde çalışmalar yapılmalıdır.

5. Ders kitaplarındaki resim ve fotoğraflar (grafik gereçler) ile ilgili, bundan sonra da değişik nitelikte araştırmalar yapılmalı ve özellikle aşağıda belirtilen şu noktalar ele alınmalıdır:

a. İlkokullarda, diğer derslerde kullanılmakta olan ders kitaplarındaki resim ve fotoğrafların eğitim teknolojisi ilkelerine uygunluk durumu nedir?

b. Ders kitaplarında yer alan diğer grafik gereçlerin eğitim teknolojisi ilkelerine uygunluk düzeyi nedir?

c. İlkokul dışında, diğer eğitim düzeylerinde kullanılmakta olan ders kitaplarındaki resim ve fotoğrafların eğitim teknolojisi ilkelerine uygunluğu nasıldır?

EK I

DERS KİTAPLARINDAKİ RESİM VE FOTOĞRAFLARI EĞİTİM TEKNOLOJİSİ İLKELERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ*

A. Resim ve Fotoğrafların Görsel Araç Düzenleme İlkelerine Göre Durumu:

1. Başatlık

a. Önemli elemanlar dikkati en çok çekecek biçimde yerleştirilmiş mi?

b. Başat elemanların göze çarpmasını sağlayacak dikkat çekiciler kullanılmış mı?

c. Başat elemanlar diğer elemanlardan farklı yapılarak belirlenmiş mi?

d. Önemli elemanlar yeterince büyük yapılmış mı?

2. Basitlik

a. Önemsiz elemanlar diğer elemanlardan farklı yapılarak belirlenmiş mi?

b. Gereksiz elemanlar kullanmaktan kaçınılmış mı?

c. Basit arka planlar kullanılmış mı?

d. Resim ya da fotoğraf fazla bilgi ile yüklenmiş mi?

* Bu ölçekte ele alınan kavramlara ilişkin ayrıntılı bilgiler araştırmanın birinci bölümünde (25-40. sayfalar arasında) verilmiştir.

EK I devam

3. Uyum

- a. Birbirleriyle ilişkili elemanlar kullanılmış mı?
- b. Kullanılan elemanlar birbirine bağlanmış mı?
- c. Birbiriyle uyuşmayan renk, ton, doku ve harf geçidi kullanılmış mı?
- d. Resim veya fotoğraf daire, piramit, artı, vb. temel desen örneklerine göre düzenlenmiş mi?

4. Denge

- a. Koyu renkli alanlar ve büyük kütleler orta çizginin altına konulmuş mu?
- b. Açık renkli büyük elemanlar koyu renkli küçük elemanlarla dengelenmiş mi?
- c. Merkeze konulan büyük elemanlar, kenara yakın konulan küçük elemanlarla dengelenmiş mi?
- d. Simetriden kaçınılmış mı?

5. Perspektif

- a. Aynı büyüklükteki elemanlar alt kısımdan üst kısma doğru giderek küçülen şekilde yapılmış mı?
- b. Önde görünmesi istenen elemanlar düzlemde diğer elemanları kapatır biçimde yapılmış mı?

6. Fiziki Kalite

- a. Resim veya fotoğrafın görünüşü temiz ve net mi?
- b. Çizgi ve renklerde kayma var mı?
- c. Çizgi ve renklerde çiftleme, çakışmama var mı?

EK I devam

d. Resim ya da fotoğrafın görüntüsü üzerine yazı ya da başka bir görüntü çıkmış mı?

B. Resim ve Fotoğrafların Öğretme-Öğrenme İlkelerine Göre Durumu:

1. Öğrenci Özelliklerine Uygunluk Durumu

a. Resim veya fotoğraf renkli mi?

b. Resim ya da fotoğraf temsil ettiği nesne veya olayı gerçekçi bir biçimde ifade edebiliyor mu?

c. Resim veya fotoğrafın kompozisyonu ayrıntısız, basit mi?

d. Resim ya da fotoğraf geniş yer kaplıyor mu?

2. Metne Yakınlık Durumu

a. Resim veya fotoğraf ilgili olduğu metin ile aynı sayfada mı?

C. Resim ve Fotoğrafların Metne Katkı Durumu

1. Metni Açıklayıp Yorumlama

a. Resim veya fotoğraf sözcüklerin yerini tutarak kavramları yorumlayabiliyor mu?

b. Yapılacak işi gösterebiliyor mu?

c. Tek bir düşünce veya kavramı açıklıyor mu?

2. Metni Tamamlama

a. Ayrıntılı ve karmaşık nesne ya da olayları kavrayabiliyor mu?

b. Doğa görüntüsü, nesneleri, v.b. çeşitli özellikleri açısından tanıtabiliyor mu?

KAYNAKÇA

- Alkan, Cevat. Eğitim Ortamları. Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, 1979.
- . Eğitim Teknolojisi. Ankara: Şen Yuva Kooperatifi Evleri, Merhale Sok. 37/3, 1984.
- Arıcı, Hüsnü. İstatistik Yöntemler ve Uygulamalar. Ankara: Meteksan Yayınları, 1984.
- Baker, Lawrence W. Jr. "The Effects of Three Forms of Instructional Media As They Relate to Cognitive Achievement in the Social Studies." (Doctor of Education, East Texas State University, 1979), Dissertation Abstracts International A. The Humanities and Social Sciences. 40, 10:5290, April 1980.
- Baymur, Feriha. Genel Psikoloji. Yedinci Baskı. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1985.
- Bigalı, Şeref. Resim Sanatı. İkinci Baskı. Ankara: 1984.
- Brody, Philip J. and Alice Legenza. "Can Pictorial Attributes Serve Mathemagenic Functions?" Educational Communication and Technology A Journal of Theory, Research, and Development. Washington: Vol: 28, No: 1, 1980, p.25-28.
- Cross and Cypher. Audio-Visual Education. New York: Thomas Y. Crowell Company, 1961.

Çakmakçioğlu, Adnan. Ders Kitaplarını Nasıl Kullanalım.
Ankara: Güven Matbaası, 1964.

Çilenti, Kâmuran. The Effectiveness of Various Labeling Methods in the Associative Learning of Nomenclature in Textbook Illustrations. (Doctoral disseriation, Indiana University) Bloomington, Indiana: University Microfilms. 1974, No: 75-5603.

----- . Eğitim Teknolojisi ve Öğretim. Ankara: GÜL Yayınevi, 1984.

----- . Fen Eğitimi Teknolojisi. Ankara: GÜL Yayınevi, 1985.

----- . "Eğitim Teknolojisi Açısından Ders Kitabı Sorunu".
Çağdaş Eğitim, 14, Mayıs 1977.

----- . "Resimli Ders Kitaplarının Tarihçesi". Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 1, 2: 117-120, 1986.

----- . "İletişimde Öğretim Araçlarının Önemi". Çağdaş Eğitim. 9, Aralık 1976.

Dereli, Ahmet ve Hayrettin Mert. Genel Matbaa. Birinci Baskı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1987.

Derman, İhsan. Siyah Beyaz Fotoğraf Tekniği. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, No: 33, 1985.

Ergin, Akif. "İki Boyutlu Görsel Araçlarda Düzenleme İlkeleri". A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi. 15, 1: 426-435, 1982.

----- . "Eğitim Teknolojisinde İki Boyutlu Görsel Öğretim Materyali Düzenleme İlke ve Tekniklerinin Yabancı Dil Öğretimine Uygulanması." Yayınlanmamış Doktora Tezi, A.Ü., 1986.

Faulker, Linda J. "The Mathemagenic Effects of Diagram Placement Upon Learning from Instructional Text." (Doctor of Philosophy, Indiana University, 1987). Dissertation Abstracts International A. The Humanities and Social Sciences. 48, 5: 1176, November, 1987.

Fidan, Nurettin ve Münire Erden. Eğitim Bilimine Giriş. Ankara: 1986.

Gökdağ, Dursun. Uzaktan Öğretimde Basılı Materyaller (Açıköğretim Fakültesi Örneği). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, No: 54, 1986.

Gökgöz, Aydemir. Bütün Yönleriyle Fotoğrafçılık Siyah-Beyaz ve Renkli. İstanbul: Odak Yayın ve Ticaret Ltd. Şti. 1977.

Guri, Sarah. "Diagrams As An Effective Visual Language in Learning Form Social Sciences Self-Study Textbooks." (Doctor of Philosophy, Standford University, 1984). Dissertation Abstracts International A. The Humanities and Social Sciences. 45, 6: 1627, December 1984.

Hamilton, Persis Mary. "The Effect of Behavioral Objectives and Visual Design On Learning Form a Textbook Chapter: A Study Of Nursing Students." (Doctor for Education, University of San Francisco, 1982). Dissertation Abstracts International Humanities and Social Sciences. 43, 7: 2218, January 1983.

Hartley, James. Designing Instructional Text. Second Edition. London: Kogan Page, 1985.

Hızal, Alişan. Uzaktan Öğretim Süreçleri ve Yazılı Gereçler (Eğitim Teknolojisi Açısından Yaklaşım). Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 122, 1983.

Ho, Curtis P. "Pictures, Adjunct Questions, and Learning From Text." (Doctor of Philosophy, Arizona State University, 1983). Dissertation Abstracts International A. Humanities and Social Sciences. 44, 10: 2969, April, 1984.

Holt, Rinehart and Winston. Display for Learning Making and Using Visual Materials. New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1952.

Işingör, Mümtaz, Erol Eti ve Mustafa Aslıer. Resim 1. Temel Sanat Eğitimi, Resim Teknikleri, Grafik Resim. Ankara: Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, 1986.

Kantarcıoğlu, Selçuk. Anaokullarında Metot ve Öğrenim II. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983.

Kaptan, Saim. Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri. Ankara: 1986.

Karasar, Niyazi. Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd. Şti., 1984.

----- . Araştırmalarda Rapor Hazırlama Yöntemi. Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd. Şti., 1984.

Kılıç, Levent. Temel Fotoğrafi Teknikleri Ders Notları. Eskişehir: 1986.

Kılıçkan, Hayrettin ve Hüseyin Kılıçkan. Okullarda Resim. İstanbul: Taş Yayınevi, (Tarihi yok).

Kinder, James S. Audio-Visual Materials and Techniques. New York: American Book Company, 1950.

----- . Using Audio-Visual Materials in Education. New York: American Book Company, 1965.

Levie, Howard W. "Research on Learning From Pictures Review and Bibliography." Viewpoints Bulletin of the School of Education Indiana University. 49, 2: 39, March 1974.

Michael, Willam B. and others. Review of Educational Research Instructional Materials: Educational Media and Technology. Washington: American Instituty for Research, 1962.

MEB. Cumhuriyetin 50. Yılında Milli Eğitimimiz. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1973.

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Tebliğler Dergisi. 20; 963, Temmuz 1956, s.79-80.

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Tebliğler Dergisi.

50; 2232, Nisan 1987, ss.137-138.

Nolen, Barbara and Delia Goetz. Eğitim Malzemelerini Hazırlamada Yazarın El Kitabı. (Çev.: Akgün ve diğerleri). Ankara: Mars Matbaası, 1962.

Oğuzkan, Ferhan. Çocuk Edebiyatı. Üçüncü Baskı. Ankara: 1983.

----- . "Çocuk ve Kitap." Çağdaş Eğitim. 14, Mayıs 1977.

Okan, Kenan. Eğitim Teknolojisi Yöntemler-Teknikler ve Uygulama. Ankara: Okan Yayınları, 1983.

Özyürek, Leyla. Öğretim İlke ve Yöntemleri. Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1986.

Perry, Nancy N. "Effects of Structural and Pictorial Support Upon Aural Learning of Concepts, Rules and Problem Solving Skills." (Doctor of Education, The Florida State University, 1979). Dissertation Abstracts International A. The Humanities and Social Sciences. 41, 1: 71, July 1980.

Ramsey, Inez L. "Childrens Preferences for Art Styles in Tradebooks." Ely. Donald P.(Ed.) Educational Communication and Technology A Journal of Theory, Research, and Development. Vol. 30, No: 3, 1982, P.191.

Suwanaract, Pimchai. "The Effects of Pictorial Stimuli on Learning Selected English Words by Thai Fifth Grade Children." (Doctor of Education, Indiana University, 1978). Dissertation Abstracts International A. The Humanites and Social Sciences. 39, 2: 623, August 1978.

ÖZET

Bu araştırma, ilkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan resim ve fotoğraflar " Eğitim Teknolojisi ilkelerine ne ölçüde uymaktadır? " sorusuna yanıt aranmak üzere yapılmıştır.

Araştırmanın evrenini, ilkokullarda kullanılan ders kitapları, örneklemini ise tek kitap olarak önerilen, bütün okullarda kullanılmakta olan ilkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi, sosyal bilgiler ders kitapları oluşturmıştır. Araştırma bu kitaplar ile, bu kitaplarda yer alan resim ve fotoğrafların eğitim teknolojisi ilkeleri açısından değerlendirilmesiyle sınırlıdır.

Ders kitaplarındaki resim ve fotoğrafların eğitim teknolojisi ilkelerine uygunluk durumunu belirlemek amacıyla, yapılan kaynak taraması ve ilgili öğretim üyelerinin görüşleriyle biçimlendirilen bir değerlendirme ölçeği geliştirilmiştir. Üç bölümden oluşan değerlendirme ölçeğinde on ölçüt bulunmaktadır.

Değerlendirme ölçeğinin bağımsız değişken, ders kitaplarındaki resim ve fotoğrafların bağımlı değişken olarak belirlendiği araştırmada, ders kitaplarındaki resim ve fotoğraflar geliştirilen değerlendirme ölçeğindeki ölçütlere göre araştırmacı tarafından değerlendirilmiştir.

Değerlendirme sonucunda elde edilen veriler, frekans ve yüzdelik hesabı ile sınıanmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgulara dayalı sonuçlar ise şunlardır:

1) İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen ve sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan resim ve fotoğraflar eğitim teknolojisi ilkelerine, genelde, uygun biçimde hazırlanmıştır.

2) İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf fen bilgisi kitaplarındaki resim ve fotoğraflar, sosyal bilgiler kitaplarındaki resim ve fotoğraflardan daha niteliklidir.

Tansug, Sezer. Resim Kılavuzu. Birinci Baskı. Milliyet Yayınları, 1973.

Truman, Diane L. "Effects of Pictures on Learning Sentence Information." Ely, Donald P. (Ed.) Educational Communication and Technology A Journal of Theory, Research, and Development. Vol.30, No: 1, 1982, P.61-62.

Türkdoğan, Galip. Sanat Eğitimi Yöntemleri (Resim-İş Öğretimi). Ankara: 1981.

Yüksel, Adnan, İsmail Üzbay ve A. Erdoğan Çakır. Teknik Öğretim Okulları Ofset Montaj-Kopya ve Baskı Teknolojisi. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1984.

Waldrop, Philip Steven. "An Examination of Student Ability Level and Visual Complexity in Instructional Materials for Industrial Arts." (Doctor of Philosophy, Purdue University, 1979). Dissertation Abstracts International A. Humanities and Social Sciences. 41, 1: 138, July 1980.

Whitaker, Janet L. and Howard J. Sullivan. "Facilitating Recall of Illustrated Materials." Ely, Donald P. (Ed.) Educational Communication and Technology A Journal of Theory, Research, and Development. Vol.29, No: 3, 1981, P.197.

Wittich, Walter and Charles F. Schuller. Audiovisual Meterilas (Their Nature and Use). Third Edition. New York: Harper and Brothers Puplishers, 1962.